

לקט זפרט

חלק עשרים ואחד

זבו שלושה קונטרסים:

ק"י שביבים - עובדות, "זוארטים", פנינים וזכרונות

"עלי הגיון" - אוסף של מאמרי עיון ומחשבה

"מדרכי התורה"

הרב טוביה בלוי

ה'תשפ"ד

עימוד ועיצוב:

טל': +972 (0)8-8502771

www.chazak.co.il

office@chazak.co.il

ב"ה

בפתח

בתודה עמוקה לה' הטוב והמטיב לכל הנני מתכבד להגיש לידידים את החלק הכ"א של "לקט ופרט", לקראת יום הבהיר כ' מרחשוון, יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

המספר כ"א הוא הגימטריה של השם הקדוש "אהיה", הרומז לספירת הכתר (ראה "ספר הערכים - חב"ד", חלק א, ערך אהיה, ובנסמן שם), הספירה העליונה והמהווה מקור לבירור והעלאת ניצוצות הקדושה המצויים בעמקי הקליפות, זאת לפי הכלל ש"כל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר" (ראה בהרחבה להלן ב"שביבים", אותיות נט-ס).

בשעת קריאת שמו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בברית המילה שלו אמר סבו כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע (קונטרס "הנוך לנער" עמוד 8) שנכדו נולד בכ' חשוון תרכ"א, שיש בזה שני כפ"ן, שהוא רומז לכתרא עילאה.

יצויין גם כי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היה דור שביעי לנשיאי החסידות החל ממורנו הבעל שם טוב נ"ע, והספירה השביעית היא ספירת המלכות הקשורה באופן מיוחד לספירת הכתר על פי המאמר "נעוץ תחלתן בסופן".

***

הקונטרס כולל: א. ק"י "שביבים": עובדות, ווארטים, פנינים, זכרונות. ב. "עלי הגיון": מאמרי עיון ומחשבה. ג. "מדרכי התורה": ל"ז "פרפראות" ומאמר תורני שנכתבו על ידי חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה לאופר שליט"א, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורב רובע י"א באשדוד.

***

חובה נעימה לי להודות מקרב לב לנכדי היקר, ברוך הכשרון והידע, הרה"ח ר' משה לוי יצחק שי' לאופר, נו"נ בישיבת "תורת אמת חב"ד ליובאוויטש", על הכנת החוברת לדפוס. ברוך יהיה!

***

ויהי רצון שקונטרס זה יתרום להפצת מעיינות הבעש"ט הקדוש חוצה וממילא לזירוז וקירוב הגאולה השלמה בביאת משיח צדקנו תיכף ומיד בקרוב ממש, כי כלו כל הקיצים וכבר בא מועד.

בכבוד רב

הרב טוביה בלוי

ז' מרחשוון, ה'תשפ"ד

תוכן העניינים

ק"י שביבים ..... ז

עלי הגיון ..... סג

מדדכי התודה ..... עה

A decorative, ornate frame with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color with a subtle drop shadow. It encloses the central text.

ק"י שביבים

עובדות, "זוארטים",

פנינים וזכרונות

א.

הקשרים בין הגר"י הוטנר זצ"ל לב"ק אדמו"ר זי"ע

לאחרונה הסתלק מעמנו הגאון רבי אהרן שכטר זצ"ל, ראש ישיבת "רבנו חיים ברלין" שבארצות הברית.

בקשר לכך פרסם נכדי ברוך הכשרונות התמים שלום דובער שי' לאופר בעתון "כפר חב"ד" (גליון 2024, עמודים 66-70) כתבה שעסקה בין השאר בקשריו של הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל, מורו ורבו המובהק של הגר"א שכטר, עם כ"ק אדמו"ר זי"ע.

ב"שביבים" דלהלן יצוטטו הקטעים האמורים בלשונם.

ב.

שלושת ראשי ישיבת "רבנו חיים ברלין" והרבי

כך בכתבה:

הקשר בין הישיבה הנודעת לכרם ליובאוויטש, מתחיל כבר אצל קודמו של ראש הישיבה, עם הגאון הגדול רבי יצחק הוטנר, שקיים קשרים ענפים והדוקים עם הרבי נשיא דורנו עוד מימי ברלין ועד לימיו האחרונים. הקשר המשך ברב שכטר זצ"ל שקיים קשר רחב וחס עם שליח הרבי ורב קהילת חב"ד בשכונת פלטבוש יבלחט"א הרב יוחנן מרוזוב שליט"א, ומסתיים בממשיכו הטרי הרב חליווה שליט"א, שזכה להגיע בילדותו לרבי.

במהלך השבוע קיימנו שיחה עם הרב מרוזוב ושמענו על הקשר האישי עם הרב שכטר זצ"ל, וכן על שליחותו הייחודית עם הקהילות החרדיות ותפקידו הרבני.

ג.

“חברותא” בלימוד תורת החסידות

בהמשך הכתבה:

“הרב שכטר היה תלמיד של הרב הוטנר”, מספר לנו הרב מרוזוב, “ואם כן, ראשית כל כמה מילים על הקשר של הרב הוטנר עם חב”ד והרבי.

“לאחרונה גיליתי תמונה של הרב הוטנר ומשפחתו יושבים בסלון ביתם ומאחוריהם תמונה של אדמו”ר הזקן. זו תמונה נפלאה שאומרת הרבה. כידוע היה לו קשר איתן עם הרבי, הרבי למד איתו מדי ליל שישי חסידות בעודם לומדים יחדיו בברלין. לאחר מכן, באמריקה, ביקש הרב הוטנר מהרבי הריי”צ מישוהו ללמוד איתו חסידות, והרבי הריי”צ בחר בחתנו – הרבי. מאז למדו בחברותא מדי ליל שבת.

ד.

נס בזכות העיסוק בתורת המהר”ל מפראג

בהמשך הכתבה:

“בשנת תש”ל נסע הרב הוטנר עם רעייתו הרבנית לארץ ישראל. בדרכו נחטף המטוס בידי מחבלים מארגון ‘ספטמבר השחור’ והונחת בירדן, והרב הוטנר ורעייתו היו נתונים בסכנת חיים. זה היה בשבת פרשת תבוא, שחלה בח”י אלול.

באותו יום התוועד הרבי ואמר בין השאר שיחה על כך שח”י אלול הוא היארצייט של המהר”ל מפראג, ובזכות זה מי שעוסק בלהט בתורתו ונמצא עכשיו בסכנת חיים, ייצא מזה באופן של נס שלמעלה מהטבע. הרבי כמוכן התכוון לרב הוטנר, ואכן הרב הוטנר שוחרר בניסי ניסים. לאחר מכן הגיע בחשאי לרבי להודות לו.

ה.

התכתבות מרתקת בעניין “מתעסק” בקיום מצוות

בהמשך הכתבה:

"בשנים האחרונות התפרסם ספר שו"ת של הרבי עם גדולי ישראל בשם "מנחם משיב נפשי". אמר לי על כך הרה"ג ר' בנימין כהן משיבת "רבינו חיים ברלין" שזה מאד מעניין, יש שם התכתבות מרתקת בין כ"ק אדמו"ר זי"ע והרב הוטנר בעניין "מתעסק" במצוות (נדפסה גם בספר "מבית הגנוזים" עמודים פח-צז), ורואים שם את המורא והכבוד שהרב הוטנר רחש לרבי. כך גם בהתכתבויות הנוספות ביניהם שנדפסו, בין השאר, בסדרת "אגרות קודש" וב"מנחם משיב נפשי".

ז.

בקשת ברכה מהרבי

בהמשך הכתבה:

"אחד מבעלי-הבתים בקהילה שלנו הוא ממש מלמדני ישיבת "רבינו חיים ברלין" – הרה"ג הרב אברהם פישמן, שלימים הפך לחסיד חב"ד. כשהצטרף לחב"ד נהיה רעש גדול.

הוא סיפר לי שלפני שהרב הוטנר נפטר, הוא אמר דברים נפלאים ביותר על הרבי, וגילה דברים נדירים ביותר. היתה גם לפחות הזדמנות אחת בה ביקש הרב הוטנר ברכה מהרבי.

עד כאן מן הכתבה האמורה.

ז.

גם גרים שאינם יודעים לשון הקודש חייבים ב"הקהל"

בשיחת ו' תשרי תשל"ה אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע (על-פי "תורת מנחם – התוועדותיות", כרך עח, עמוד 68. יצויין כי הדברים לא הוגהו על ידי הרבי):

"בהלכות הקהל מדייק הרמב"ם וכותב (הלכות חגיגה, פרק ג, הלכה ו) בנוגע ל"קריאה . . . בלשון הקודש": "וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע וכו'", היינו, שגם כשיש גר שאינו יודע ומבין כלל (לא רק שאינו יכול לדבר) לשון הקודש, אעפ"כ חייב גם הוא להיות במעמד הקהל...

ראה להלן.

ח.

מקור מן הפסוק לדברי הרמב"ם

המשך השיחה:

ויש לומר שמקורו של הרמב"ם הוא מהפסוק (וילך לא, יב) "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף, וגרך אשר בשעריך":

מצינו בתורה באופן כללי ב' לשונות: "גרך אשר בקרב מחניך" (נצבים כט, י) ו"גרך אשר בשעריך" (יתרו כ, י. ואתחנן ה, יד). והחילוק ביניהם – בפשטות: "גרך אשר בקרב מחניך" פירושו שכבר נמצא בתוך המחנה, ואילו "גרך אשר בשעריך" פירושו שעומד עדיין בשער, כיון שזה עתה התגייר.

וכיון שבנוגע ל"הקהל" נאמר "גרך אשר בשעריך", מובן שמצוות "הקהל" חלה גם על מי שזה עתה התגייר ואם כן עדיין אינו יודע לשון הקודש".

עד כאן משיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע.

ט.

"חמדת ימים אותו קראת"

בתפלת "ישמחו במלכותך", הנאמרת בתפילות העמידה בשבת, נאמר על יום השבת בין השאר: "חמדת ימים אותו קראת".

היכן מצינו שהקב"ה קרא לשבת "חמדת ימים"?

עוד מילדותי שמעתי את הסברו של בעל הטורים על כך, שפירש על הפסוק (בראשית ב, ב) "ויכל אלוקים ביום השביעי גו": "ויכל אלוקים – תרגום ירושלמי: "וחמד". זהו שאמרו: חמדת ימים אותו קראת".

תירוצים נוספים נאמרו על ידי ראשונים על השאלה האמורה.

ניתן, אולי, להוסיף פירוש על המושג "חמדת ימים": כל יום יש לו תפקיד מסויים, כנאמר (זוהר, חלק א, דף רה, א. חלק ג, דף צד, ב): "כל יומא ויומא עביד עבידתיה", אמנם כל ימי החול חומדים ומשתוקקים לעבודה נעלית משלהם – עבודת השבת.

י.

טעם הקדמת תפילין של יד לשל ראש

בטעם הקדמת הנחת תפילין של יד לשל ראש מסביר הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

תפילין של יד רומזות ל"נעשה", קיום רצונו של הקב"ה בקבלת עול, דבר הנרמז ביד שבה מתבטא כח מעשי.

תפילין של ראש רומזות ל"נשמע", הבנת טעמי המצוות בשכלנו, דבר הנרמז בראש שבו שוכן השכל.

לפי זה מובן היטב: כשם שבני ישראל הקדימו "נעשה" ל"נשמע" כך אנו מקדימים את "של יד" ל"של ראש".

יא.

ראשי התיבות של "אנא בכח"

להלן "ווארט" נוסף של הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

ראשי התיבות של כל שורה בתפלת "אנא בכח" מהווים, כידוע, שמות קדושים.

בתפלה האמורה שבע שורות הרומזות לשבע המדות הקדושות העליונות והשורה השביעית רומזת לספירת המלכות, שענינה בנפש האדם קבלת עול מלכות שמים.

וראו זה פלא: ראשי התיבות של השורה השביעית, שק"ו צי"ת, הן גם ראשי התיבות של המצוות: קריאת שמע, ציצית ותפילין.

יב.

"וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות" (תהלים קז, מא)

נאמר בתהלים (קז, מא): "וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות". פירוש הפסוק לפי פשוטו (ראה מצודות) שהקב"ה מחזק את האביון מן העוני שהיה בו ומוליד משפחות רבות כעדרי הצאן.

אולם בצעירותי שמעתי לפרש את הפסוק בדרך צחות:

כאשר האביון היה שרוי בעוניו איש לא פנה אליו ולא רצה להיחשב קרוב משפחתו, אולם כאשר הקב"ה הוציא את האביון מן העוני ("וישגב אביון מעוני") והוא נהיה עשיר – רבים כעדרי צאן נוהרים אליו להיחשב כקרובי משפחתו ("וישם כצאן משפחות").

יג.

מדת הרחמים (1)

המדא השלישית מבין המדות הקדושות העליונות, הבאה לאחר המדות חסד וגבורה, היא מדת התפארת, מדת הרחמים.

באגרת הקודש שבתניא קדישא, סימן טו, מסביר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (דף קכב, עמוד א) שמדת הרחמים היא מדה ממוצעת בין חסד לגבורה, שכן מדת החסד משפיעה בלי גבול ולכל, גם למי שלא חסר כלום ואינו שרוי בצער. מאידך, מדת הגבורה היא מניעת ההשפעה. מדת הרחמים היא ממוצעת ומאוזנת, שכן היא מרחמת רק על מי שראוי לרחם עליו.

יד.

מדת הרחמים (2)

ניתן, אולי, להסביר את היות מדת הרחמים ממוצעת בין חסד לגבורה באופן נוסף:

כיון שמדת החסד היא השפעה לכל – מורגש בה רק המשפיע ללא כל יחס אל המקבל. כיון שמדת הגבורה היא מניעת ההשפעה – מורגש בה

רק המקבל. לעומתם, מדת הרחמים היא ממוצעת ומאוזנת, כיון שרק בה מורגשים הן המשפיע, המרחם, והן המקבל, המרוחם.

טז.

מדת הרחמים (3)

אגב: הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע מסביר שהעובדה שמדת הרחמים היא ממוצעת בין חסד לגבורה משתקפת בשמה, כדלהלן.

המלה "רחמים" מורכבת הן מן המלה "מים", המסמלת את מדת החסד וההשפעה, כמים שיוורדים ממקום גבוה למקום נמוך, והן מן האותיות ר"ח שהערך המספרי שלהם הוא כפי הגימטריה של השם "יצחק", רמז ליצחק אבינו שעבד את הקב"ה, כידוע, במדת הגבורה.

טז.

היציאה הראשונה – לארץ הקודש

סיפר לי ש"ב הגאון רבי משה אורי אייזנשטיין שליט"א (אביו הרה"ג הרה"ח רבי יהודה אייזנשטיין זצ"ל היה חסיד חב"ד וחתנו של דודי הרה"ג רבי עמרם בר"מ בלוי זצ"ל):

לפני שנים רבות הייתי נוכח בבית הכנסת חב"ד ב"מזכרת משה" (נוסד על ידי הגה"ח רבי חיים שלום הלוי סגל זצ"ל. כיום עומד בראשו הגה"ח רבי יוסף צבי הלוי סגל שליט"א), כאשר הרה"ג רבי שאר ישוב הכהן זצ"ל, רבה של חיפה, התוועד שם בשוכו מביקור אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע.

הרב שאר ישוב סיפר ששאל את כ"ק אדמו"ר זי"ע מתי יבוא לארץ הקודש, והרבי השיב שדבר ברור הוא שכאשר יצא – הוא יצא לארץ הקודש.

יז.

הרבנית ניישטאדט ע"ה

לאחרונה הסתלקה הרבנית הצדקנית מרת יטל ניישטאדט ע"ה, רעייתו של – יבלחט"א – ידידי הגאון החסיד רבי אהרן דוד ניישטאדט שליט"א, רב דקהל חסידים בשכונתנו, שכונת נוה יעקב, בירושלים עיה"ק, ורב חסידי טולנא.

אגב: זכיתי והגרא"ד שליט"א העניק לספרי "נר למשיחי" הסכמה נלהבת המופיעה בין ההסכמות שבתחלת הספר.

ראה להלן.

יח.

"זתורת חסד על לשונה"

הרבנית ניישטאדט ע"ה, היתה בתו של הגה"ח רבי עזריאל טאובר זצ"ל שהתפרסם כמשפיע גדול באה"ק וארה"ב, מחזיר בתשובה ובעל פה מפיק מרגליות. הוריו של רבי עזריאל היו גרים בשכונת סנהדריה ובהיותו בן-גילו של אחי רבי עמרם ע"ה התרועענו בשנות ילדותינו ונעורינו (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, טו, ה, כג-כו).

המנוחה היתה צדקנית מופלגת ואשת חסד. בין השאר היא חיברה ספרים, השמיעה הרצאות והעניקה ייעוץ בענייני שלום בית. היא היתה באה תכופות בביתנו וחבבה מאוד את תבלחט"א רעייתי הרבנית שתליט"א.

אגב: הגרא"ד ניישטאדט שליט"א סיפר לי בהזדמנות כי גדל בארצות הברית ולפני שעלו לארץ-הקודש עבר יחד עם הרבנית אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע בחלוקת השטרות לצדקה.

ראה להלן.

יט.

"ושם אשה גדולה גו'" (מלכים-ב ד, ח)

בקשר להסתלקותה של הרבנית ניישטאדט ע"ה אציין את דלהלן.
 על האשה השונמית נאמר (מלכים-ב ד, ח): "ושם אשה גדולה גו'", ופירש
 רש"י על אתר: "אשה גדולה - אשה חשובה".

ניתן, אולי, להוסיף על כך פירוש נוסף:

לפי הידוע שהמושג "גדולה" מבטא את מדת החסד, כפי שנאמר: "לך
 ה' הגדולה והגבורה כו'" (דברי הימים-א כט, יא), "הגדול הגבור והנורא" (נחמיה
 ט, לב), נמצא ש"אשה גדולה" היא אשה המשפיעה לזולת ועושה חסד.

הפירוש האמור מתאים הן לאשה השונמית והן לרבנית ניישטאדט
 ע"ה, כאמור.

ראה להלן.

ב.

"ושם": פעילות בהסתרה

גם כ"ק האדמו"ר מטולנא שליט"א התייחס לפסוק "ושם אשה גדולה
 גו'" בהספדו על הרבנית ניישטאדט ע"ה באמרו כי המלה "ושם" מבטאת
 את ההסתרה. כלומר: שגדולתה של המנוחה היתה בכך שפעלה בלי
 פרסום.

על כך ניתן להוסיף שהמלה "שם" מבטאת הסתרה גם במוכן של
 הסתרת אלקות (ראה בסה"ק "לקוטי תורה" לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, פרשת ראה, דף לב,
 טור ג). פעילות החסד של המנוחה היתה שגם "שם", במקום של הסתרת
 אלקות, יהיה גילוי אלקות.

כא.

מוזון הכהנים בשבת

מוזנם של הכהנים מקריבי הקרבנות היה מורכב בדרך כלל מחלקי הקרבנות הנאכלים אותם הקריבו וניתנים לכהנים. לדוגמא: קרבנות חטאת, אשם, שלמים ותודה.

בשבת, כידוע, קרבים רק קרבנות ציבור, שהם בדרך כלל קרבנות עולה המוקטרים כליל לה' ואין בהם חלק שנאכל, כמו קרבנות התמיד והמוסף. כן לא ניתן לאכול בשבת קרבנות שהוקרבו מספר ימים לפני כן, משום איסור "נותר".

האפשרות לאכול מן הקרבנות בשבת היא רק מקרבנות תודה ושלמים המועטים שהקריבו יחידים ביום שישי – בכל קרבן לפי זמן אכילתו: אם "ליום ולילה" (אז ניתן לאכול רק בליל שבת) או "לשני ימים ולילה אחד" (אז ניתן לאכול גם ביום השבת). מאידך, בשבת היו הכהנים מקבלים חלקים מלחם הפנים, אותם יכלו לאכול בשבת.

כב.

המשמעות של "דירה בתחתונים"

ידוע שעיקר בריאת העולם היתה כיון ש"נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", כלשונו של מדרש תנחומא (נשא, טז). המדרש האמור זכה לביאורים רבים בתורת חסידות חב"ד (החל מן האמור בתניא קדישא פרק לו). להלן נקודה אחת מהם.

מוסבר בתורת הקבלה שהקב"ה ברא את העולם ב"סדר השתלשלות", כלומר: בסדרה של עולמות המשתלשלים זה מזה, כאשר בעולם העליון ביותר מאירה קדושתו של הקב"ה בעוצמה גדולה יותר, ומעולם לעולם הנחות ממנו הולך וגובר ההעלם וההסתר על הקדושה האלוקית. ההסתרה המקסימלית על הקדושה היא בעולם הזה, שהוא העולם הנחות ביותר, ולכן נקרא "תחתונים".

מאידך, המושג "דירה" מבטא שיא של גילוי, שכן ככל שהאדם יוצא ומתרחק יותר מדירתו הוא לובש מלבושים רבים יותר וכן עוטה על עצמו

יותר את התדמית שהוא מעוניין להיראות בה כלפי הזולת, ואילו בדירתו עצמה האדם נמצא בשיא גילוי העצמי.

אם נרצה, איפוא, לסכם במלים קצרות את רצונו של הקב"ה ב"דירה" דווקא ב"תחתונים" נאמר: הקב"ה רוצה להיות בשיא גילוי בתוך המקום שהוא שיא ההסתרה עליו.

בג.

"צדיק וטוב לו"

בתניא קדישא פרק א מביא כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע את דברי הגמרא (ברכות ז, א) ש"צדיק וטוב לו", כלומר: צדיק שטוב לו בעולם הזה, הוא "צדיק גמור", ו"צדיק ורע לו", כלומר: צדיק שרע לו בעולם הזה, הוא "צדיק שאינו גמור".

לאחר מכן מביא אדמו"ר הזקן את פירוש הזוהר הקדוש ב"רעיא מהימנא", ש"צדיק ורע לו" פירושו שהרע שבו כפוף לטוב, ואילו "צדיק וטוב לו" פירושו שאין לו יצר הרע כלל.

לכאורה דרוש ביאור: האם כוונת אדמו"ר הזקן לפי הפירוש הפנימי היא להוציא את המושג "צדיק וטוב לו" מפשוטו?

ניתן, אולי, לומר ששני הפירושים משתלבים יחד זה בזה, שכן מי שחווה תחושה של סבל גשמי כלשהו, ש"רע לו", בעולם הזה הם הגוף ונפש הבהמית של האדם. מכך מובן שמי שחש ש"רע לו" בעולם הזה ("רע לו" לפי פשוטו) הדבר מעיד על כך שיש בקרבו עדיין, במדה מסויימת לפחות, נפש בהמית ויצר הרע ("רע לו" לפי הפירוש הפנימי). מאידך, מי ש"טוב לו", שאין בקרבו נפש בהמית ("טוב לו" לפי הפירוש הפנימי), מרגיש ש"טוב לו" בעולם הזה, כיון שהחומריות אינה תופסת מקום אצלו, כפי הסיפור הידוע על הרה"ק רבי זושא מאניפולי זצ"ל שהעיד על עצמו שמעולם לא סבל בגשמיות.

כד.

"בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה"

נאמר בגמרא (ברכות כט, א. ראש השנה י, ב): "בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה".

אומר על כך הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע:

כל אחד מן השמות האמורים, שרה, רחל וחנה, מורכב משתי אותיות שמופיעות גם בשאר השמות בצירוף אות הייחודית לו.

בפירוט: השם שרה מורכב מן האות ר' המופיעה גם בשם רחל, מן האות ה' המופיעה גם בשם חנה, ואילו האות ש' הנמצאת רק בשם שרה ולא ברחל וחנה. השם רחל מורכב מן האות ר' המופיעה גם בשם שרה, מן האות ח' המופיעה גם בשם חנה, ואילו האות ל' הנמצאת רק בשם רחל ולא בשרה וחנה. השם חנה מורכב מן האות ח' המופיעה גם בשם רחל, מן האות ה' המופיעה גם בשם שרה, ואילו האות נ' הנמצאת רק בשם חנה ולא בשרה ורחל.

ראה להלן.

כה.

הביטוי במצוות ראש השנה

ממשיך הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע:

האותיות הייחודיות שבכל שם הן ש', ל', נ' - כפי הגימטריה של מדותיה של תיבת נח (ראה נח ז, טו: "שלוש מאות אמה אורך התבה, חמשים אמה רחבה, ושלושים אמה קומתה"), המוזכר בפסוקי ה"זכרונות" הנאמרים בתפלת ראש השנה.

עד כאן מדברי הרה"ק נ"ע.

ניתן, אולי, להוסיף על כך את ששמעתי לאחרונה שראשי התיבות של המלה "שופר" הם: פקידת שרה, רחל וחנה.

כו.

ירושלים ופתח תקוה

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ז, ב, לב, ג, קנה, ה, נד, קפז, יח, קלו-קלז, קלט) על העתון "קול ישראל", בטאונה של "אגודת ישראל", שהופיע בשנות ילדותי בירושלים.

זכורני כי בזמני הדלקת נרות שבת קודש שהתפרסמו ב"קול ישראל" באו יחד ציוני הזמן של ירושלים ופתח תקוה.

כיון שלאחרונה לא ראיתי שפתח תקוה מופיעה יחד עם ירושלים בזמן הדלקת הנרות ביררתי אצל יוצאי פתח תקוה ואכן הם אמרו לי שבפתח תקוה נוהגים כל יוצאי עדות אשכנז לקבל את השבת ארבעים דקות לפני השקיעה, כמנהג ירושלים. כן נאמר לי שבמנהגים נוספים נוהגים בפתח תקוה כבירושלים, כמו מנהגי הקבורה ועוד. זאת משום שמייסדי פתח תקוה היו בני היישוב הישן שהגיעו מירושלים והנהיגו שם את מנהגיה.

כז.

"יזכר עוזן אבותיו אל ה' וחטאת אמו אל תימה" (תהלים קט, יד)

את הסיפור הבא שמעתי ממקור מוסמך (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קפג):

יהודי בעל-תשובה נכנס פעם ל"יחידות" אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע וסיפר לרבי בקורת רוח רבה על הילד השני שנולד לו ולאשתו בטהרה, לאחר שחזרו בתשובה. הוא סיפר כי פעמים רבות הוא מנשק מרוב התרגשות את הילד שנולד בטהרה.

פני קדשו של הרבי הרצינו, ולאחר מכן פנה הרבי אל היהודי ואמר לו: אני מבקש ממך שמעתה, בכל פעם שהנך מעניק נשיקה לילד השני – הענק נשיקה גם לילד הראשון.

הרבי הוסיף ואמר לאותו יהודי שהדבר אף ניתן לתיקון, שכן ככל שיהודי מרבה בלימוד התורה ובקיום המצוות הוא מבטל את חטא היוולדו שלא בטהרה. עד כאן הסיפור.

על פי האמור ניתן להסביר שכוונת הפסוק (תהלים קט, יד) "יזכר עוון אבותיו אל ה' וחסאת אמו אל תימח" היא לקלל את הרשע ש"חסאת אמו", שנולד שלא בטרהה, "אל תימח" - שהקב"ה לא ימחוק את החטא האמור. כידוע, מזמור קט בתהלים מוקדש כולו לקללת אויבי ה'.

בח.

בין קולא לחומרא

בין המדות שהתורה נדרשת בהן הן: "כל דבר שהיה בכלל, ויצא לטעון טען אחד שהוא כענינו, יצא להקל ולא להחמיר. כל דבר שהיה בכלל, ויצא לטעון טען אחד שלא כענינו, יצא להקל ולהחמיר".

על משקל דברי חז"ל האמורים אומרים חסידים בדרך צחות:
בשביל להקל בעניין מסויים דרושה טענה לעניין, אך בשביל להחמיר מספיקה גם טענה שאינה לעניין...

בט.

"אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו" (תהלים צה, ה)

כידוע, מקבילות עשר הספירות הקדושות העליונות לארבעת העולמות: חכמה - אצילות, בינה - בריאה, שש המדות - יצירה, מלכות - עשיה.

ספירת המלכות מעלימה ומסתירה את הקדושה האלוקית כדי שתהיה אפשרות להשפיע לעולמות הנחותים יותר. מאידך, שש המדות מבטאות את הקדושה כפי שהיא בגילוי. ההבדל האמור נרמז בהבדל בין ים ליבשה: מי הים מעלימים ומסתירים על כל אשר בו ואילו מה שיש ביבשה הוא גלוי ונראה לעין.

על פי האמור ניתן, אולי, לפרש את משמעותו הפנימית של הפסוק (תהלים צה, ה) "אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו", כדלהלן.

חלקו הראשון של הפסוק מוסב על ספירת המלכות, הנרמזת במלה "הים", המקבילה לעולם העשייה - "עשהו". גם המלה "הוא" היא לשון נסתר, רמז על האלקות המוסתרת. חלקו השני של הפסוק מוסב על שש

המדות, הנרמזות במלה "יבשת", המקבילות לעולם היצירה – "יצרו".
דומה שגם המלה "ידיו" מבטאת גילוי מסויים.

ל.

מדוע לא פירש רש"י "הקול קול יעקב" כפשוטו?

על הפסוק (תולדות כז, כב) "ויגש יעקב אל יצחק אביו וימושהו ויאמר
הקול קול יעקב והידים ידי עשו" מפרש רש"י: "קול יעקב – שמדבר
בלשון תחנונים, "קום נא", אבל עשו בלשון קנטוריא דבר, "יקום אבי".

לכאורה לפי פשוטו של מקרא היה מתאים יותר לפרש שכוונת יצחק
היא שהקול שנשמע הוא קולו של יעקב (ומכאן הסתירה בין עובדה זו לבין תחושתו
שהידים הם ידי עשו) כפשוטו. מדוע בחר רש"י לפרש שהכוונה היא לנימת
הדברים?

ראה להלן.

לא.

ביאור הכרחו של רש"י

ויש לומר:

רש"י נמנע מלפרש שהכוונה היא לקולו של יעקב משום שאם אכן זו
היתה כוונתו של יצחק היה צריך לבטא פליאתו מיד בשמעו את קולו של
יעקב – הכיצד מתקשר קולו עם הצגתו את עצמו כעשו, ואילו הפסוק דידן
בא רק לאחר הפסוקים המתארים דו-שיח בין יעקב ליצחק (פסוקים יח-כא)
מבלי לשאול זאת.

מכך מובן שעל פי הפשט הקול לא היה אמור להביא לכך שיצחק יכיר
על-פיו שלפניו עומד יעקב. לכן הוצרך רש"י לפרש שהכוונה ב"הקול קול
יעקב" ל"לשון תחנונים".

ראה להלן.

לב.

יתכן שקולם של יעקב ועשו היה זהה

מה היתה, אכן, הסיבה שיצחק לא זיהה את קולו של יעקב?

יתכן שהסיבה לכך היתה מפני שהיו קולותיהם של יעקב ועשו זהים, בדומה למה שכתב בעל "תורה תמימה" על הפסוק (ויצא כט, כה) "ויהי בבוקר והנה היא לאה", וז"ל: "דכל עיקר הצטיינותה של רחל מלאה היה רק בזה שהיתה יפת-תואר, אבל זולת זה היו שוות בכל, וממילא גם בקול נשתוו".

מובן, איפוא, שיתכנו באחים ואחיות קולות זהים, ובמיוחד באחים תאומים.

לפי הסבר זה מובן מדוע שאל יצחק את יעקב (פסוק יח) "מי אתה בני", כיון שקולם של שני בניו היו זהים נותר לו רק לוודא באיזה בן מדובר. יתכן גם שכשם שיעקב לבש את עורות גדיי העיזים כדי להידמות לעשו כך חיקה גם את קולו.

לג.

תרגום המכתבים הכלליים

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סז. ב, עד-עו. ג, פח. קי. ד, פ. יא, א-י. יג, קמ-קמב. טו, נד-נח. טז, קצב-קצד. יז, רנח) על מלאכת הקודש שהטיל עלי כ"ק אדמו"ר זי"ע – לתרגם את המכתבים הכלליים מאידיש ללשון הקודש.

יצויין הספר "אגרות מלך" על שני חלקיו מכיל את כל המכתבים הכלליים של הרבי מתורגמים על ידי, ובראשו מבוא "עשיר", נרחב ומפורט של בני הרה"ג הרה"ח רבי פרץ אוריאל שליט"א על הוראות הקודש והתרגומים בליווי תצלומים רבים.

לד.

"ובבקשה לתרגמה ללשון-הקודש"

נוסף על תרגום המכתבים הכלליים קיבלתי ברבות השנים גם הוראות לתרגם שיחות קודש שונות של הרבי (ראה גם במכתב הרבי משנת תשכ"ה שנדפס בתחלת "נר למשיח", וב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, עא).

להלן דוגמא של הוראה כזו שקיבלתי במכתב ממזכירות הרבי בשנת תשכ"ט, שפורסם ב"תשורה" מחתונת נכדנו הרה"ח ר' ישראל שי' בלוי, בן בננו בכורנו הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שליט"א, שהתקיימה בד' אלול תשפ"ג.

Tel. HYacinth 3-9250 Cables: LUBAVITCH NEWYORK

מזכירות
כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן
ליו בא וויטש
SECRETARIAT of RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
the Lubavitcher Rabbi
770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN 13, N. Y.

ב"ה, ה' תמוז תשכ"ט
ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
כו' מו"ה טובי' שי'

שלום וברכה!

מצו"ב שיחה כ"ק אדמו"ר שליט"א להלמידות
אמסיימות ולמדריכות תי", ובבקשה לתרגמן ללה"ק
- בתרגום חפשי כרגיל - ולהדפיסה על מנת להפיצה
ולחלקה להלמידות המסיימות דבתי ספר ביה רבקה,
ביה יעקב וכיו"ב, וכן למדריכות וכו'.

ונא להזדרז הן בהתרגום והן בהדפסה
ובהפצה,

ובטה יודיעונו מהנעשה בזה, ות"ח מראש.

בכבוד
מזכיר
M.C. V.C.
מזכיר

העתק: להנהלת צאגו"ח, ת"א.

לה.

פיענוח המכתב:

מזכירות

כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן

ליובאוויטש

ב"ה, ח' תמוז תשכ"ט

ברוקלין

הוותיק-וחסיד איש-ירא-אלקים

נכבד-ונעלה עוסק בצרכי-ציבור כו'

מו"ה טובי' שי'

שלום וברכה!

מצורפת-בזה שיחת כ"ק אדמו"ר שליט"א לתלמידות
מסיימות ולמדריכות תי', ובבקשה לתרגמה ללשון-הקודש –
בתרגום חפשי כרגיל – ולהדפיסה על מנת להפיצה ולחלקה
לתלמידות המסיימות דבתי ספר בית רבקה, בית יעקב וכיוצא-
בזה, וכן למדריכות וכו'.

ונא להזדרזו הן בהתרגום והן בההדפסה ובההפצה,

ובטח יודיעונו מהנעשה בזה, ות"ח מראש.

בכבוד

ש. מ. סימפסון

מזכיר

העתק: להנהלת צעירי-אגודת-חב"ד, תל-אביב.

לו.

"כל עכבה לטובה"

כאשר למדתי בת"ת "עץ חיים" היה נפוץ מאוד הנוהג, שנעשה כמעט בכל שנה, להשאיר ילדים לשנה נוספת באותה כתה כעונש.

באופן טבעי זכורות לי המלחמות שניהלו התלמידים שנשארו על כך.

בהזדמנות שמעתי את אחד המלמדים מסביר לתלמיד שהוטל עליו להישאר: הילדים האחרים שעולים לכתה הבאה הם בבחינת "וילכו מגוי אל גוי", ויישארו עם אותה התנהגות, אך אתה בהתנהגותך הטובה תרוויח מכך שתישאר שנה נוספת.

לו.

"שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו" (תהלים קלו, כג)

במהלך הדורות הצטיינו במיוחד גדולי התורה בני עדות המזרח בשימוש רב בשפה מליצית.

מבין המליצות זכורה לי מליצת החיד"א, כמדומני, על כך שמחבר תורני אחר בדורו הזכיר בספרו חידוש תורני של החיד"א בשם אומרו: "שבשפלנו זכר לנו". כלומר: למרות קטנותי ביחס לגדולתו ("שבשפלנו") הוא הזכיר אותי ("זכר לנו").

מקור המליצה הוא לשון הפסוק בתהלים (קלו, כג): "שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו".

לח.

"ויפרקנו מצדנו כי לעולם חסדו" (תהלים קלו, כד)

ניתן, אולי, לומר שבהמשך למליצה האמורה מתאים גם הפסוק הבא (קלו, כד): "ויפרקנו מצדנו כי לעולם חסדו":

ב"אגרת הקודש" סימן כו שבתניא קדישא מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בהרחבה (בדפים קמד, ב - קמה, א) שכאשר מחדשים בתורה גורמים לפדיית

ההלכה מכחות הטומאה שהעלימו וכיסו אותה ופודים אותה מן השביה, יעו"ש.

אם כן, כאשר מחבר תורני מפרסם בספרו חידוש תורני של מחבר אחר נמצא ששניהם יחד פדו את החידוש מהקליפות שהעלימו עליו (״ויפרקנו מצרנו״).

לט.

״ישמח ישראל בעושיו גו״ (תהלים קמט, ב)

בתניא קדישא סוף פרק לג מסביר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע שפירוש הפסוק (תהלים קמט, ב) ״ישמח ישראל בעושיו״ לפי משמעותו הפנימית הוא שעל כל יהודי (״ישראל״) לשמוח (״ישמח״) בשמחת הקב"ה (״בעושיו״) מכך שבני ישראל עושים לו דירה ב"תחתונים".

לכן הפסוק נוקט ביחס לקב"ה את התואר ״עושיו״ דווקא (ולא ״בוראו״ או ״יוצרו״ לדוגמא) – כדי לרמוז ששמחת הקב"ה היא מן הדירה הנעשית דווקא בעולם הזה, ב"תחתונים", ״שהם בחינת עשייה גשמית ממש״.

זו גם הסיבה שהפסוק אומר ״עושיו״ בלשון רבים, ולא ״עושהו״ בלשון יחיד, כדי לרמוז לכך שמדובר בעולם הזה הגשמי המלא קליפות וסטרא אחרא שנקרא ״רשות הרבים״, על שם שבו מרגיש כל אחד את מציאותו וישותו האישית.

משמעות ״דירה בתחתונים״ היא, כמובן, להפוך את העולם ל"רשות היחיד" שבו תהיה הרגשת אחדותו המוחלטת של הקב"ה.

מ.

״תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה

ועד אחרית שנה״ (עקב יא, יב)

ב"אגרת הקודש" סימן יד שבתניא קדישא מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע את הפסוק (עקב יא, יב) ״תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״ לפי משמעותו הפנימית.

אדמו"ר הזקן שואל: מה פשר הלשון "ועד אחרית שנה", ובלשונו: "אינו מובן לכאורה, שהרי באחרית שנה זו מתחלת שנה שניה, ואם-כן הוה-ליה-למימר לעולם ועד"?

תשובת אדמו"ר הזקן היא שהחיות האלוקית מושפעת מדי ראש-השנה על ידי תקיעת השופר והתפילות של בני ישראל למשך שנה בלבד, ומסתיימת בערב ראש השנה הבא, ובראש השנה שלאחר מכן מושפע אור חיות חדשים לשנה הבאה.

מא.

מהו "קילופה"?

ברשימת סממני הקטורת (ברייתא המובאת בכריתות ו, א) הנאמרת בכל יום מופיעות המלים: "הקושט שנים עשר, קילופה שלושה".

כיון שיש החושבים ש"קילופה" פירושו הקילוף, כלומר: הקליפה, של הסממן הקודם: ה"קושט", יש להבהיר כי האמת אינה כן, אלא "קילופה" הוא סממן בפני עצמו מסממני הקטורת ששמו הוא "קילופה".

זו גם, ככל הנראה, כוונת רש"י (כריתות שם) בכתבו: "קילופה - בושם... [ולגירסת ה"שיטה מקובצת": "קילופה - בושם וזהו שמו"], להבהיר ש"קילופה" אינו המשך ל"קושט" אלא הוא סוג נוסף של בושם מסממני הקטורת.

מב.

"הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף"

בצעירותי שמעתי את ה"ווארט" הנחמד דלהלן בשם הגר"א מווילנא זצ"ל.

ב"פיטום הקטורת" נאמר: "הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף". נוסף לפירוש הפשוט שה"צרי" הוא נוזל הנוטף מעץ ששמו "קטף" יש גם רמז נאה:

אם נמיר כל אות מן המלה "קטף" באות הבאה אחריה בסדר הא-ב נקבל את אותיות המלה "צרי": ק' - ר', ט' - י', פ' - צ'. נמצא שגם בדרך הרמז המלה "צרי" נובעת ("נוטפת") מן המלה "קטף".

מוג.

"נטף" על שם שנוטף

על הרמז האמור יש להוסיף את הדבר הפשוט דלהלן.

ה"צרי" הוא אחד מסמני הקטורת שנמנו במפורש בתורה שבכתב, אך שם הוא אינו מופיע בשם "צרי" אלא בשם "נטף" (תשא ל, לד).

הברייתא של "פיטום הקטורת" באה, איפוא, להסביר הן את מהותו של סממן זה, והן את הסיבה שנקרא בתורה בשם "נטף", שהיא משום שהוא "נוטף" מעצי הקטף. הדברים מפורשים בדברי רש"י על הפסוק האמור: "נטף - הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף...".

מוד.

תענית הרחקה

הרה"ח ר' אהרן שי' פרלוב פרסם במדורו "אמרות צדיקים" שבתוספת התורנית לעתון "המודיע", גליון ערב שבת שובה תשפ"ד, את הסיפור דלהלן.

מקורו של הסיפור, כמצויין בסופו, הוא מדברי כ"ק מרן אדמו"ר בעל "עטרת מרדכי" מויז'ניץ-מונסי בחוברת "זכר קדשו".

זה הסיפור: הגה"צ מהרי"צ דושינסקיא זצ"ל הרחיק בהזדמנות מסויימת בחור משיבתו, והלה התדרדר מטה מטה מבחינה רוחנית.

מאז נהג מהרי"צ זצ"ל להתענות מדי שנה ביום בו הרחיק את הבחור משיבתו.

עד כאן הסיפור.

מה. בשולי הסיפור:

כל אחד מבין את המשמעות העצומה של הסיפור האמור, אך ברצוני להוסיף את דלהלן.

במשך עשרות שנות עיסוקי בחינוך, הן בחינוך בנים והן בחינוך בנות, הנחה אותי כלל אחד בעניין הנידון:

אינני מרחיק ילד ממוסד חינוכי לא בשל חומרת חטאו ולא בשל הישנות החטא פעמים רבות (למרות שמוכן שהדבר מחייב טיפול וענישה בהתאם), אלא הקריטריון האחד והיחיד להרחקת ילד הוא – גם אם מדובר בחטא קל ביותר וגם אם מדובר במעשה חד-פעמי – אם הוא גורם לקילקול ילדים נוספים. דבר שתלוי, כמובן, במעמדו של הילד בחברה ובכחה.

זאת מסיבה פשוטה: העובדה שהורה שולח את ילדו למוסד חינוכי כדי שיוסיף ויעלה בקודש – מטילה אחריות כבדה על המוסד שהילד יעלה בקודש ובוודאי לא כדי יחזור לביתו בירידה רוחנית, חלילה, ועל כך לא ניתן לוותר בשום אופן בעבור ילד נוסף.

בגלל עמידתי האיתנה על הכלל האמור ללא כל פשרות והנחות הסתכסכתי לא אחת עם קרובי משפחה ועם נדיבים שתמכו במוסדות.

מז.

"והשענו תחת העץ" והאושפיון

ידועים דברי חז"ל (תנחומא, וירא, פיסקה ד) שבזכות אמירת אברהם אבינו לאורחיו "והשענו תחת העץ" העניק הקב"ה לעם ישראל את מצוות סוכה.

בהקשר לכך שמעתי מפי הרה"ח ר' חזקיהו שי' לובנברג, מחסידי ברסלב ומבאי בית מדרשנו, כי המלים "והשענו תחת העץ" עולות בגימטריא 1410, כפי הגימטריה (עם הכולל) של כלל שמות אורחי הסוכה, האושפיון: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד.

מוז.

”מי יתן מציון” (תהלים יד, ז. נג, ז)

בתהלים נאמר פעמיים המשפט ”מי יתן מציון” (יד, ז. נג, ז).

ניתן, אולי, לפרש את המשמעות הפנימית של המשפט האמור, כדלהלן. המלה ”ציון” רומזת לספירת החכמה, כיון שחכמה היא נקודה בלבד, ללא הרחבה והתפשטות, כמשמעות המלה ציון, שהיא סימן בלבד. המלה ”מי” רומזת לספירת הבינה, שכן ישנם כידוע חמישים שערי בינה, כפי הגימטריה של ”מי”.

לפי זה ניתן, אולי, לומר שהמשפט ”מי יתן מציון” בא לבטא את העובדה שהבינה, ההרחבה, נובעת מן החכמה, הנקודה הראשונית. בהמשך לכך באה התוצאה של חיבור החכמה והבינה שהיא ”ישועת ישראל”, שכן, כידוע, ה”מוחין” מולידים את הרגש ואת המעשה.

מוח.

”שמחשבה זו (ש)נפלה לשמעני בלבו ומוחו”

ידוע הסברו של כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע ב”אגרת הקודש” סימן כ”ה בתניא קדישא על דברי דוד המלך ביחס לשמעני בן גרא שקילל אותו: ”כי ה’ אמר לו קלל” (שמואל ב טז, י).

אדמו”ר הזקן שואל: ”והיכן אמר לשמעני? ומסביר: ”אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעני בלבו ומוחו ירדה מאת ה’ . . כי אילו נסתלק רוח פיו ית’ רגע אחד מרוחו של שמעי – לא יכול לדבר מאומה”, יעו”ש בהרחבה.

יושם לב לדיוק מעניין בלשון אדמו”ר הזקן: במשפט ”שמחשבה זו שנפלה לשמעני בלבו ומוחו” הוקדמה המלה ”בלבו” למלה ”ומוחו”.

בתניא קדישא פרק ט מוסבר שמשכן הנפש הבהמית בלב, ורק לאחר מכן באות מחשבותיה אל המוח, בשונה ממחשבות הנפש האלוקית, שמשכנה במוח, שתחלתן במוח ורק לאחר מכן באות אל הלב. לפי זה הדבר מורה שמקור המחשבה שנפלה לשמעני לקלל את דוד הוא בנפשו הבהמית.

מ.ט.

היכן הקב"ה (אינו) נמצא?

חסידים מספרים ("רשימות דברים" עמוד 146):

כאשר היה כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע ילד צעיר היה לו חוש באומנות והיה משתמש באולרים (=סכיני כיס) כדי לחרוט על עצים ציורים שונים.

חסיד אחד בא פעם לחצר אביו, כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע, ואמר לרבי מהר"ש: יש לי אולר יפה, ואם תאמר לי היכן נמצא הקב"ה - אעניק לך אותו.

הוציא הרבי מהר"ש מכיסו אולר ואמר לחסיד: אם תאמר לי היכן הקב"ה אינו נמצא - אעניק לך את האולר שלי...

אמר החסיד: אם כן, זכית באולר שלי.

ראה להלן.

נ.

ההבדל בין שתי הגישות

בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שליט"א מסביר את הסיפור האמור, כדלהלן.

הדברים משקפים את ההבדל בין הגישות: הגישה הראשונה והטבעית, הקיימת גם אצל יהודים שומרי תורה ומצוות המאמינים בגלוי בקב"ה ובאחדותו, היא שהעולם קיים בפשיטות כנראה לעיניים, ואילו המודעות למציאותו של הקב"ה באה מאוחר יותר, לאחר התבוננות מסויימת לפחות, כדבר חדש כביכול.

לכן שאלת החסיד היתה: היכן נמצא הקב"ה? שכן הימצאותו של הקב"ה היא החידוש אותו יש להוכיח.

אך הגישה השניה, גישת החסידות, הקיימת אצל צדיקים באופן טבעי, היא שהקב"ה הוא המציאות היחידה הקיימת בפשיטות, וכל העולם מתהווה בכל רגע על ידי דיבורו של הקב"ה. בלשון הלקסיקון החבד"י: "לא שהעולם הוא בפשיטות והאלקות בהתחדשות אלא שהאלקות בפשיטות והעולמות בהתחדשות"...

לכן שאלת הרבי היתה: היכן הקב"ה לא נמצא? שכן הימצאותו של הקב"ה היא הדבר הפשוט, והדבר אותו יש צורך להוכיח הוא האם יש מקום שהקב"ה אינו נמצא בו.

נא.

"שלום עליכם" במעמד עשרה יהודים?

ב"אגרת הקודש" שכתניא קדישא סימן כ"ג כותב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע: "ששמעתי מרבתיי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל... היה מתבטל ממצאותו".

מעיר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע ("שיעורים בספר התניא" כאן): "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור".

בדומה לכך יש לשאול גם: הטעם לאמירת "שלום עליכם" בליל שבת הוא, לפי ששני מלאכי השרת מלווים אז את האדם לביתו (ראה שבת קיט, ב). לכאורה, לפי המבואר כאן שבמעמד עשרה מישראל מתבטלים המלאכים, נמצא שכאשר נוכחים עשרה מישראל אין צורך לומר "שלום עליכם", כיון שהמלאכים מתבטלים ממצאותם, ומדוע לא נפסק כך למעשה?

אולי יש לומר ביאור בדרך אפשר לשאלות האמורות: במלאך העושה שליחותו בעולם מלובש שם הוי', ומפני שם זה המלובש בו אינו מתבטל במציאות גם במעמד עשרה מישראל. אמנם כוונת אדמו"ר הזקן הינה תיאורטית: לו יצוייר שהמלאך היה נמצא במעמד עשרה מישראל, ללא שם ה' שבפיו, אזי היה מתבטל משכינתא דשריא עליהו.

נב.

"רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף" (תהלים קז, ה)

ידוע פירושו של הבעש"ט נ"ע (כתר שם טוב סימן קצד. וראה גם לקוטי שיחות חלק א עמוד 177) על הפסוק "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף" (תהלים קז, ה), שהסיבה לרעב ולצמא של הגוף הגשמי למאכל או למשקה ("רעבים גם צמאים") נובעים מתשוקת הנפש ("נפשם בהם תתעטף") לברר את ניצוצות הקדושה הטמונים במאכל או משקה זה.

נג.

התבטאות כ"ק אדמו"ד מוהריי"צ נ"ע על רבי שימעלה ז'עליחובער

בעתון "כפר חב"ד" גליון 2024 עמוד 25, במדור "קוראים כותבים",
התפרסם מכתבו של הרה"ח ר' יחיאל ברוך הכהן מפאולו שבברזיל,
שחלקו יועתק להלן.

כך במכתב:

בשנת תרפ"ג התקבל הגאון הנודע רבי אברהם שמעון
אנגל-הורוביץ זצ"ל הי"ד מז'ליחוב, הידוע בכינויו "ר' שימעלה
ז'עליחובער", כר"מ בישיבת "תומכי תמימים – ליובאוויטש"
בוורשה. הוא החל למסור שיעורים בכתה הגבוהה, ועד מהרה
התקבל לשמש ראש הישיבה בפועל. בתפקידו זה המשיך על שלהי
תרפ"ז שאז החל לשמש ר"מ בישיבת "חכמי לובלין" שייסד
הגר"מ שפירא זצ"ל.

כשהגר"ש ווזנר זצ"ל למד בישיבת "חכמי לובלין",
הזדמן לו לבקר בווינה, ונכנס אל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.
כשסיפר לרבי הריי"צ על רבו, רבי שמעון מז'ליחוב, התבטא עליו
הרבי: זה כמה מאות שנים לא היה בעולם מוח בעל זיכרון כמו
זה של ר' שימעלה מז'ליחוב!

עד כאן מן המכתב האמור.

נד.

מנהגי בית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל

כבר סופר ("שביבים" שב"לקט ופרט" יז, רמא-רמב) על מנהגי בית מדרשו של
הגרי"צ דושינסקי זצ"ל (בו התפלגו בילדותו), שהורכבו משילוב בין מנהגי
נוסח אשכנז לבין מנהגי החסידים.

לדוגמא: מנהג מתפללי נוסח אשכנז לומר בליל שבת את מגילת "שיר
השירים" ולא "הודו" ו"כגוונא". לעומת זאת, מנהג החסידים לומר בליל
שבת "הודו", [אמירת "פתח אליהו" נהוגה רק בחב"ד] ו"כגוונא", אך לא
"שיר השירים".

בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי נהגו, איפוא, לומר הן את מגילת "שיר השירים", כנוסח אשכנז, והן את "הודו", ו"כגוונא", כנוסח החסידים.

יש להוסיף על כך שבבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי נהגו לומר גם "במה מדליקין" בליל שבת.
ראה להלן.

נה.

אופן אמירת "א-ל אדון"

הבדל נוסף קיים לגבי אמירת "א-ל אדון" בשחרית של שבת:
חסידים נוהגים לומר פיוט זה בשירה, ואילו מתפללי נוסח אשכנז אינם נוהגים כך.

בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי נהגו בזה כמנהג החסידים, אך החלו לשיר כבר מן המלים "הא-ל הפותח" שלפני "א-ל אדון". לא ידוע לי על קהילה נוספת הנוהגת כך.

נו.

"זביום השבת"

כבר סופר (כ"שביבים" שב"לקט ופרט" טז, צא. קיז) כי בילדותי התקיימו לימודים בתלמודי-התורה "תורה ויראה" ו"עץ חיים" גם ביום שבת-קודש.

מיד לאחר סיום הלימודים בשבת בת"ת "עץ חיים" היינו הולכים להבחן אצל ה"זיידע" רבי משה בלוי זצ"ל על לימודנו במשך השבוע, ולאחר מכן הלכנו לבקר אצל קרובינו שהתגוררו בשכונת "בתי אונגריין" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" טז, קח).

נז.

"על גחונך - תלך" (בראשית ג, יד)

סבי רבי משה בלוי זצ"ל מספר בזכרונותיו שנדפסו בספרו "על חומותיך ירושלים" כי בהזדמנות מסויימת פגש בגאון החסיד רבי מאיר שפירא זצ"ל כשהוא מתהלך מסיבות בריאותיות. פנה הגר"מ שפירא לסבי באמרו: "על גחונך" - אם יש לך כרס - "תלך", עליך ללכת...

נח.

"בנגינות מזמור שיר"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ו, קכה. יז, פח) כי את תפלת ערבית במוצאי שבת נהג סבי רבי משה בלוי להתפלל עם מנין מיוחד של מקורביו באפולית חצר ת"ת "תורת אהרן" לעדת הבבלים (= יוצאי עירק), תחת כיפת השמים.

יש להוסיף כי במניין זה שרו לפני התפלה את המזמורים "לדוד ברוך ה' צורי גו'" (מזמור קמד בתהלים), ואת "למנצח בנגינות מזמור שיר" (מזמור סז בתהלים), כפי הנהוג בנוסח אשכנז.

נט.

שם "אהיה" ויציאת מצרים

כאמור בהקדמה לקונטרס זה, שם "אהיה" רומז לספירת הכתר, הספירה העליונה שהיא המקור לביורר והעלאת ניצוצות הקדושה המצויים בעמקי הקליפות והעלאתם לקדושה.

אנו רואים זאת כבר בפעם הראשונה שהשם "אהיה" מופיע בתורה, שהיא כהקדמה ליציאת מצרים ומבואר בספרי הקבלה שביציאת מצרים נתבררו מרבית הניצוצות.

[נאמר בסה"ק שרפ"ח ניצוצות קדושה "נפלו" בקליפות, בזמן גלות מצרים עד ליציאה ממנה נתבררו ר"ב מהם, ואת פ"ו הניצוצות הנותרים אנו מבררים עד היום].

ראה להלן.

ס.

שם "אהיה" וכיבוש הארץ

כתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בשולחן ערוך שלו (סימן נא סעיף יא): "ונהגו לעמוד ל"ויברך דוד" עד "תפארתך", ויש מוסיפין לעמוד עד שאומרים "אתה הוא ה' האלקים" שר"ת אהיה ואח"כ יושבין" [המקורות לדינים האמורים הם, כנסמן בשולי הגליון, דברי הרמ"א, ודברי האריז"ל שהובאו ב"מגן אברהם" שם].

גם כאן ניתן להבחין בקשר בין שם "אהיה" לבירור הניצוצות, שכן מיד בקטע שלאחר "ויברך דוד", בו נזכר שם "אהיה", מופיע "וכרות עמו הברית גו'", בו מדובר על העברת ארץ ישראל המצויה ברשות שבע האומות לרשות עם ישראל. כלומר: שם "אהיה" מהווה מקור ונתנית כח להעלאת ניצוצות הקדושה המצויים אצל שבע האומות והעברתם לרשות עם ישראל. כך מארץ שבע האומות הופכת היא לארץ ישראל, "ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה גו'".

עוד על שם "אהיה" ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" י, קכו. טז, קפ. יז, קמו-קנ.

ראה להלן.

סא.

"תקע בשופר": העלאת הניצוצות

את הרעיון האמור שלהעלאת הניצוצות דרוש כח נעלה ביותר, כמו שם "אהיה", ספירת הכתר, ניתן לראות גם בהבא להלן.

נאמר בספרים הקדושים שבמלים "וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו" שבברכת "תקע בשופר" שבשמונה-עשרה רמוז השם "חב"ו", שכן האותיות שלפני האותיות האחרונות של המלים "יחד מארבע כנפות" מרכיבות את השם האמור. שם זה הוא אחד משמות הקודש שבשם ע"ב, וכן הוא ראשי התיבות של המלים "חיל בלע ויקיאנו" שמרמזות על העלאת ניצוצות הקדושה שנפלו מחטאות נעורים.

אגב: כבר ביארנו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, רכא) שיתכן שזו הסיבה שכ"ק אדמו"ר הזקן השמיט את המלה "מהרה" המופיעה בנוסחאות שונות ("וקבצנו יחד מהרה") – כדי לשמור על הצירוף האמור. ראה להלן.

סב.

"יתקע בשופר גדול": למעלה מסדר השתלשלות

מן האמור ב"שביב" הקודם נמצא שברכת "תקע בשופר" עוסקת, נוסף על קיבוץ הגלויות בגשמיות, גם בקיבוץ הגלויות ברוחניות – העלאת הניצוצות. לשם כך יש צורך, כנאמר בברכה, ב"תקע בשופר גדול", כלומר דרגה בלתי רגילה, הנעלית מסדר ההשתלשלות, כאמור.

יתרה מכך: באחת ההזדמנויות זכיתי לשמוע מכ"ק אדמו"ר זי"ע שההסבר לכך שבפסוק (ישעיה כז, יג) "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים גו'" לא נאמר מי הוא התוקע הוא משום שהתקיעה באה ממקור הנעלה מסדר ההשתלשלות.

כנראה היה זה בחודש תשרי תשכ"ח, אז עסק הרבי רבות בעניין זה, זכיתי להיות בצילא דמהימנותא, ראה "תורת מנחם – התועדויות", כך נא, עמוד 188.

סג.

"ראיתי בזגדים ואתקוטטה, אשר אמרתך לא שמדו" (תהלים קיט, קנח)

כיום הקריאות "שבת!" לעבר יהודים המחללים שבת בפרהסיא הן נחלת "נטורי קרתא" והקנאים בלבד, אך בילדותי הן היו נחלת היהדות החרדית כולה.

כאשר יהודי חרדי היה רואה באותם ימים רכב של יהודי הנוסע בשבת, רח"ל, היתה באופן כמעט אוטומטי פורצת מפיו הקריאה "שבת!". כך נהג גם אבי מורי זצ"ל, אחי מורי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל, אני ושאר אחיי בילדותנו.

יתכן שהשינוי בהנהגת כלל היהדות החרדית נובע מן המסקנה שהדבר אינו מועיל ואולי אף מזיק, או שבאותן שנים רבים ממחללי השבת גדלו על יסודות התורה והמצוות ואילו כיום כולם הם בגדר "תינוקות שנשבו".
ראה להלן.

סד.

מחאה ב"מגרש הפועל"

בשטח עליו בנויים כיום "שיכוני שמואל הנביא", כלומר: הבנינים שממול מוסדות סדיגורא ברחוב שמואל הנביא, היה בילדותי מגרש כדורגל של קבוצת "הפועל".

מדי שבת קודש אחר הצהריים, בזמן שבו התקיימו במגרש משחקי כדורגל, היתה הולכת קבוצה גדולה של יהודים חרדים, ביניהם אבי מורי זצ"ל שאליו נלוונו אני ואחיי, למחות על חילול השבת.

היו גם מקרים שבהם הוכו המוחים במערכה על קדושת השבת.

סה.

ה"בשם" וה"בורסי"

מפי השמועה מסופר שבהזדמנות מסויימת נשאל כ"ק אדמו"ר זי"ע מהי דעתו על הקנאים הקוראים "שבת!" לעבר מחללי השבת, ותגובתו היתה: אם הם לא היו עושים זאת, היינו אנו צריכים לעשות זאת...

יזכר גם מכתבו של הרבי לדו"ז רבי עמרם ברש"י בלוי זצ"ל על התפקיד של ה"בשם", להפיץ אור וקדושה ועל ידי כך הרע מתבטל מאליו, ועל התפקיד של ה"בורסי", להלחם עם הרע באופן ישיר, שהעולם זקוק לשניהם כדברי הגמרא (פסחים סה, א).

ראה על כך ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רלט. ה, קמא. יז, רלט. יח, קכה-קכו.

סו.

"י"א מזמורים שבתפלה למשה"

בהזדמנויות קודמות ("שביבים" שב"לקט ופרט" ח, ס. יט, עב-עד) עסקנו בביאור דברי רש"י על הפסוק "ויברך אותם משה" (פקודי לט, מג): "אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו וגו'" (תהלים צ, יז) והוא אחד מי"א מזמורים שבתפלה למשה".

ניתן להוסיף על כך, כי יתכן שהמקור ב"פשוטו של מקרא" לכך שאת כל י"א המזמורים אמר משה רבנו היא העובדה שהחל ממזמור צ בתהלים, הפותח ב"תפלה למשה", לא נזכר שמו של דוד באחד-עשר המזמורים הבאים, עד המזמור השנים-עשר, מזמור ק"א, הפותח שוב ב"לדוד מזמור".

סז.

מה פשר השינויים בין המשניות?

בפרק "איזהו מקומן" (זבחים, פרק ה) נתפרטו סוגי הקרבנות ודיניהם, אולם ישנם מספר שינויים, הדורשים ביאור, בין שתי המשניות הראשונות לבין שאר המשניות בעניין זריקת והזאת הדם, כדלהלן.

א. בשתי המשניות הראשונות לא נתפרט מספר ההזאות והזריקות, אלא נאמר רק באופן כללי: "הזיה על בין הבדים, ועל הפרוכת ועל מזבח הזהב", זאת בשונה משאר המשניות בהן נתפרש: "...ארבע מתנות... שתי מתנות שהן ארבע... מתנה אחת".

ב. בשתי המשניות הראשונות צויין אם הזריקות וההזאות מעכבות: "מתנה אחת מהן מעכבת... שירי הדם... אם לא נתן לא עיכב", זאת בשונה משאר המשניות בהן הדבר לא נתפרש כלל.

ראה להלן.

סח.

בין הזריקות הפנימיות לחיצוניות

הכלל הגדול להלכה הוא (רמב"ם, הלכות פסולי המוקדשין, פרק ב, הלכות: א, ג) ש"כל הדמים הניתנין על מזבח החיצון - אם נתן מתנה אחת בלבד, כיפר", ואילו "כל הדמים הניתנין על מזבח הפנימי - אם חיסר אחת מהן - לא כיפר".

לפי זה ניתן, אולי, להסביר את פשר השינויים האמורים:

כיון שבשאר המשניות מדובר על זריקת והזאת הדם על המזבח החיצון שבהן מספר ההזאות והזריקות שהתבצעו אינו מעכב - אם תפרט זאת המשנה במפורש עלול להשתמע מכך זלזול כלשהו במצוות הזריקה, שהיא החשובה ביותר מעבודות הקרבנות. מאידך, כדי להדגיש את החשיבות שבמספר הזריקות - נתפרש דווקא מספרן המדוייק של זריקות אלה.

סט.

"יחזור לאיתנו" בגשמיות וברוחניות

בשני מכתבי קודש שזכיתי לקבל מכ"ק אדמו"ר זי"ע מופיעה ברכתו הקדושה שאחזור לאיתני בגשמיות וברוחניות, ובקשר לכך מוזכר מאמר החסידות של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע הפותח במלים (תהלים פט, א) "משכיל לאיתן האזרחי". להלן יועתקו הקטעים האמורים.

במכתב מיום ח' ניסן תשט"ו:

"במענה על מכתבו מכו' אדר. נהנית לקרות בו מהטבת מצב בריאותו, ובטח קבל מכתבי מכבר. ויהי-רצון שבקרוב יחזור לאיתנו בגשמיות ולאיתנו ברוחניות, ועל-פי המבואר בכמה-מקומות בדא"ח, מיוסד על מאמר רבנו הזקן דיבור-המתחיל משכיל לאיתן האזרחי, והועתק בקונטרס לימוד החסידות בתחלתו".

ובמכתב מיום י"ג אדר-שני תשי"ט:

"לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מז' אדר-שני מבשר טוב מהטבת מצב בריאותו, ויהי רצון שיחזור לאיתנו כפשוטו ולאיתנו כמשמעו כמבואר בדיבור-המתחיל משכיל לאיתן האזרחי לרבנו הזקן (נדפס בקונטרס

לימוד החסידות), ויבשר טוב בכל, הן בענינים הכללים והן בענינים הפרטים, אשר הא בהא תליא".

ראה להלן.

ע.

המאמר דיבור-המתחיל "משכיל לאיתן האזרחי"

לפני שנים רבות, יתכן שבעקבות מכתבי הרבי האמורים, למדתי את מאמר החסידות דיבור-המתחיל "משכיל לאיתן האזרחי".

יצויין כי תוכן המאמר מופיע בשני נוסחים דומים. האחד בקונטרס "לימוד החסידות" (עמודים 5-6), כנאמר במכתבי הרבי, והשני ב"לקוטי תורה" (תחילת פרשת ראה). משני נוסחי המאמר הרכבתי בשעתו תמצית של תוכן המאמר, אותו הסברתי לאנשים רבים, בעל-פה ואולי גם בכתב.

ב"שביבים" דלהלן אמסור את התוכן התמציתי המדובר על פי הרשום בזכרוני מאז.

עא.

"משכיל"

המלים "משכיל לאיתן האזרחי" הן שלוש מלים שונות המבטאות את אותו רעיון.

המלה "משכיל" רומזת לכח החכמה שבנפש, שהוא מקור השכל, ומקורו הוא ספירת החכמה העליונה. כח החכמה הינו פנימיות הנשמה, וממנו נובע מסירות הנפש.

כך כותב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בתניא קדישא פרק י"ט: "כשבאים לידי נסיון בדבר אמונה . . ונגעה עד הנפש לבחי' חכמה שבה אזי היא ניעורה משנתה . . לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת ושכל מושג לו . למסור לו נפשו על קדושת שמו".

עב. "לאיתן"

המלה "איתן" רומזת לעצם הנשמה, שהיא חזקה ואיתנה ("איתן") עד כדי כך שכל הרוחות שבעולם אינן יכולות לערערה ולהזיזה ממקומה. שום דבר, אף לא חטאים חמורים ביותר, אינו יכול לפגום בקשר העצמותי בין יהודי לקב"ה.

על פי זה תובן המשמעות הפנימית של דברי הגמרא (בבא בתרא טו, א) ש"איתן האזרחי" הוא אברהם אבינו, שכן עצם הנשמה של בני ישראל הוא ירושה לנו מאברהם אבינו ע"ה, שמסר את נפשו על קידוש ה'.

עג. "האזרחי"

המלה "האזרחי" רומזת לכך שעצם הנשמה נמצא אצל כל יהודי, יהיה מי שיהיה, כנאמר (ויקרא כג, מב) "כל האזרח בישראל גו".

זאת ועוד, בכוחו של כל יהודי להאיר ולהזריח את עצם נשמתו בכל כוחות נפשו, כפי שמוסבר בתניא קדישא (פרקים י"ט-כ"ה), שעל ידי זכירת הכוח למסור את הנפש על קידוש ה' בכוחו של כל יהודי להתגבר על היצר ולקיים את כל המצוות.

עד. עוד על הקשר בין אברהם אבינו ודוד המלך

על האמור ניתן להוסיף כי על פי דברי הגמרא (בבא בתרא טו, א) שהובאו לעיל ש"איתן האזרחי" הוא אברהם אבינו, נמצא שיש בפסוק "משכיל לאיתן האזרחי" חיבור בין דוד המלך, "נעים זמירות ישראל" ומחבר התהלים, לבין אברהם אבינו ע"ה.

על הקשר המיוחד בין שני רועי ישראל האמורים הורחב כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ז, כה-כז.

עה.

"ניהול מתחיל מהראש"

לאחרונה פרסם חתני הרה"ג הרה"ח רבי אליהו וילהלם שליט"א ספר בן 360 עמודים בשם "ניהול מתחיל מהראש - תובנות ניהוליות שלמדתי מתורת הרבי".

מעל שלושים וחמש שנה עוסק המחבר שליט"א בניהול מוסדות הקשורים להפצת היהדות והחסידות במגוון תחומים.

בעקבות זאת הפיק המחבר מתוך דברי והוראות כ"ק אדמו"ר זי"ע בנושאי חינוך, ניהול המוסדות ועבודת השליחות, 135 תובנות מאלפות וחשובות לניהול נכון בכל תחום.

עז.

ספר ייחודי

חלקו השני של הספר כולל 135 ציטוטים מדברי והוראות הרבי, כאשר כל ציטוט מסומן במספר המקביל לתובנה שהופקה ממנו. כך ניתן לראות את הדברים במקורם ולבחון את התובנה ממקורה.

הספר הוא ייחודי מסוגו וניכר שנכתב בכשרון רב ותוך הבנה מעמיקה, ויתרום בוודאי להפצת מעיינות החסידות בחוגים רחבים ביותר.

יצויין כי גם הצורה החיצונית של הספר מהודרת ונעימה, פורמט הכיס שלו מזמין את הקריאה בו, ומפתח העניינים שבסופו מסייע לאתר את הנושאים הקרובים ללב המעיין.

עז.

"לזיתן זה יצרת לשחק בו" (תהלים קד, בו)

בסה"ק "לקוטי תורה" פרשת שמיני (יה, א) מובאים דברי מדרש רבה (שמיני, פרשה יג) על כך שלעתיד לבוא הלזיתן ישחוט את שור הבר בסנפיריו, ושור הבר יהרוג את הלזיתן.

כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע מסביר במאמר את המשמעות הפנימית של הדברים. להלן נקודה תמציתית מהם. מומלץ, כמובן, ללמוד את הדברים ממקורם בהרחבה.

"לויטן", המצוי במים המכסים על מה שבתוכם, רומז לסוג מסויים של צדיקים, שעבודת ה' שלהם מתבטאת בעיקר ברוחניות, בכוונת הלב לייחד יחודים עליונים. הדוגמא לכך הוא רשב"י שבהיותו במערה במשך שלוש עשרה שנים לא היה יכול לקיים את המצוות בגשמיות, כמו מצה בפסח, קידוש ביין, אתרוג וסוכה, וקיים את כל המצוות בעבודה הרוחנית.

"שור הבר", המצוי ביבשה ונראה בגלוי, רומז לסוג נוסף של צדיקים, שעבודת ה' שלהן מתבטאת בעיקר בגשמיות, בקיום המצוות המעשיות, כמו שמחת החג בבשר ויין, אכילת מצה בפסח ובסוכות על ידי סוכה וארבעת המינים.

שחיתת שור הבר על ידי הלויטן והריגת הלויטן על ידי שור הבר מבטאות את מעלת כל אחד מסוגי הצדיקים האמורים אותה הוא משפיע על הסוג הנוסף.

ע.ח.

מדוע "לא טוב היות האדם לבדו"?

על הפסוק (בראשית ב, יח) "לא טוב היות האדם לבדו" מפרש רש"י: "לא טוב היות וגו' - שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקב"ה יחיד בעליונים ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג".

לכאורה דרוש ביאור: מדוע לא פירש רש"י את כוונת הפסוק בפירוש פשוט יותר, שלאדם לא טוב להיות לבדו?

מתרץ כ"ק אדמו"ר זי"ע:

אם זה היה הפירוש - היתה התורה כותבת "לא טוב לאדם היות לבדו", ומהלשון "לא טוב היות האדם לבדו" מובן ש"היות האדם לבדו" הוא דבר לא טוב כשלעצמו, ולא רק כלפי האדם.

על פי זה מובן גם מדוע הכליל רש"י את המלה "היות" במפורש ב"דיבור המתחיל" ולא הסתפק ב"וגו'" (ראה בספרי "כללי רש"י", פרק ו, בהרחבה)

- כי ההכרח לפירושו הוא ממלים אלה: "היות" מציאות זו (של "האדם לבדו") היא "לא טוב" בכלל!

ליתר הרחבה יעויין בסה"ק "לקוטי שיחות", כרך ה, עמוד 20 ובהערות בשולי הגליון שם. סיכום תמציתי מופיע במהדורת תנש"א של ספרי "כללי רש"י", עמודים 179-180.

עט.

"וימינם ימין שקר" (תהלים קמד, יא)

בפסוקים שונים בספר התהלים מתאר דוד המלך את הרשעים שבפיהם מדברים בדברי קירוב וידידות, אך בלבבם הם חורשים רעות.

יצויין, כדוגמא, הפסוק (תהלים כח, ג): "אל תמשכני עם רשעים ועם פועלי און, דוברי שלום עם רעיהם ורעה בלבבם".

על פי זה ניתן, אולי, להסביר את הפסוק (תהלים קמד, יא) "פצני והצילני מיד בני נכר אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר", כדלהלן.

המושג "ימין" מבטא קירוב, כפי הביטוי (סוטה מז, א) "ימין מקרבת". כוונת דוד המלך היא שגישת הקירוב המוצגת על ידי בני הנכר ("וימינם") הינה העמדת פנים בלבד ("ימין שקר"), ולאמיתו של דבר אין כאן קירוב אמיתי.

אם כנים הדברים נמצא שהמלים "וימינם ימין שקר" אינן דבר נוסף על המלים "אשר פיהם דיבר שוא", אלא פירוט והבהרה שלהן, שדיבור השוא המדובר כאן הינו דיבור של קירוב.

פ.

אמידת משלים מבטאת חכמה מופלגת?

לאחר שהנביא מתאר את חכמתו המופלגת של שלמה המלך (מלכים-א ה, ט-יא): "ויתן אלקים לשלמה ותבונה הרבה מאד... ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים. ויחכם מכל האדם..."¹, הוא מוסיף (שם, פסוק יב): "וידבר שלושת אלפים משל...".

נשאלת השאלה: האם אמירת משלים רבים מבטאת את גודל חכמתו של שלמה המלך? ידוע, לדוגמא, שהיו גדולי ישראל שנחשבו לחכמים גדולים יותר מגדולי ישראל נוספים בדורם שהיו ידועים במשליהם הרבים. הסבר הדברים הוא, על פי המוסכר בתורת חסידות חב"ד, כדלהלן ב"שביכים" הבאים.

פא.

משל הוא "כלי" למסירת הנמשל

משל הוא "כלי" שמטרתו היא שעל ידו יובן רעיון מסויים. לדוגמא: כאשר יש למישהו רעיון עמוק שתלמיד חכם יכול להבינו, אך, מאידך, אדם פשוט אינו יכול להבינו. כאשר ימסרו את הרעיון כשהוא מקופל בתוך משל מן העולם המוכר לאיש הפשוט – קיים סיכוי שהרעיון יובן לו. זו גם הסיבה שהתורה נקראת "משל הקדמוני" (שמואל א כד, יד), משום שהתורה מהווה כלי שעל ידו ניתן להתחבר לקב"ה, "קדמונו של עולם" (ראה רש"י שמות כא, יג).

פב.

3000 דרגות (!) מעל לדמת ההבנה של אדם ממוצע

אם נתאר לעצמנו מציאות שהאדם לא קלט גם את המשל – הדבר מוכיח שהרעיון גבוה ממנו בדרגה נוספת, ויש צורך במשל נוסף כדי שהאדם יבין על ידו את המשל הראשון ובאמצעותו את הרעיון, "כלי" בתוך "כלי".

על פי זה יובן גם בקשר לשלמה המלך:

חכמתו ורעיונותיו של שלמה המלך היו בדרגה נעלית מאוד. יתכן שהיו אנשים בדרגה רוחנית גבוהה, כמו בניהו בן יהוידע, שהבינו את רעיונותיו מיד. אך כדי להסביר את רעיונותיו של שלמה המלך לאדם ממוצע – היה על שלמה המלך להוריד את רעיונותיו באמצעות 3000 משלים, כאשר המשל נחות ביותר מהווה משל למשל הנעלה ממנו, וכך הלאה, עד להבנת הרעיון של שלמה המלך.

נמצא שהעובדה ששלמה המלך היה זקוק ל-3000 משלים כדי להעביר את רעיונו לאדם ממוצע מלמדת על גודל חכמתו של שלמה, שהיתה 3000 דרגות (!) מעל לרמת ההבנה של אדם ממוצע.

פג.

שלמה המלך היה מסוגל להסביר את רעיונו לאדם פשוט

אמנם גם לאחר ההסבר האמור עדיין דרוש ביאור: מדוע לא אמר הנביא במפורש שחכמת שלמה המלך היתה נעלית שלושת אלפים דרגות מחכמת כל אדם ממוצע?

אלא שבניסוח האמור מקופלת משמעות נוספת, כדלהלן.

כאשר אדם חכם מאוד אינו מסוגל להסביר את דברי חכמתו לאנשים בעלי הבנה פשוטה – הדבר מוכיח שחכמתו מוגבלת. חכמתו של שלמה המלך היתה מופלאה ובלתי מוגבלת עד כדי כך שהיה מסוגל, בעזרת המשלים הרבים, להסביר את רעיונותיו העמוקים ביותר – גם לאדם בעל ההבנה הפשוטה ביותר.

ראה להלן.

פד.

"ילד שעשועים"

כדי להמחיש את הרעיון האחרון יסופר להלן סיפור ששמעתי מאבי מורי זצ"ל.

בחודש אלול תרס"ח הגיע הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל מחוץ לארץ לירושלים כדי לעמוד בראש המוסדות "אהל משה" ו"בית היתומים דיסקין" שהיו תחת נשיאותו של אביו, הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל, שהסתלק כעשור קודם לכן.

בקבלת הפנים אמר רבי יצחק ירוחם ב"אהל משה" פלפול עמוק מאוד, שהפליא את השומעים. לאחר שסיים את הפלפול פנה רבי יצחק ירוחם לשומעיו, שאל אותם אם הבינו את הפלפול, ואמר: עכשיו אראה לכם "קונץ".

הוא פנה לילד שנכח שם, ביקש ממנו לשבת, והחל לומר את הפלפול במלים שהילד הבין.

פה.

"כל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר"

הדבר מזכיר לנו את הכלל הידוע כי "כל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר".

כלל זה מהווה רעיון מרכזי ויסודי ביותר בתורת חסידות חב"ד, ומבואר, בין השאר, במאמר דיבור-המתחיל "יביאו לבוש מלכות" שבספה"ק תורה אור" לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (דף צ', עמוד א').

אגב: זה המאמר הראשון שלמדתי בתורת חסידות חב"ד (כמסופר בהרחבה ב"שכיבים" שב"לקט ופרט" ה, קנט).

פו.

"יודיש" או "אידיש"?

ב"אגרת הקודש" סימן כה שבתניא קדישא כותב כ"ק אדמו"ר הזקן ש"הבעש"ט ז"ל היה אומר דברי-תורה בל"א".

ברור, לעניות דעתי, שפירוש הראשי-תיבות הוא "בלשון אשכנז", ולא "בלשון אידיש".

הנימוק:

השפה המדוברת נקראת "יידיש" עם יו"ד בתחילתה, ולא "אידיש", זאת משום שמשמעות המלה "יידיש" הוא "יהודית", כלומר שפת היהודים. הביטוי "יידיש" נגזר, איפוא, מן הביטוי "ייד" באידיש שהוא, כמובן, עיבוד של המלה "יהודי". כיון ששתי המלים האחרונות מתחילות באות י' מובן שכך הוא גם בנוגע למלה "יידיש" שהשתלשלה מהם.

[היתה, אמנם, תופעה שרווחה בתנועת ההשכלה החילונית, שדגלה בעיוות המלים ביידיש וניתוקן לחלוטין מן הכתיבה של לשון-הקודש. כך ידוע, לדוגמא, שהעתון של ה"יבסקים" ברוסיה נקרא בשם "עמעס" כניגוד לכתיבה "אמת" בלשון הקודש. הדבר זלג גם לחוגי היהדות

החרדית במדה מסויימת, ולכן רווחת הכתיבה "איד" במקום "ייד" (=יהודי), או "שאבעס" במקום "שבת".

לכאורה (ויש לבדוק זאת במקומות המתאימים) ההגדרה "איד" ליהודי לא מוזכרת כלל במקורות יידישאים.

ראה להלן.

פז.

דברי ב"ק אדמו"ר זי"ע בנידון

על האמור ב"שביב" הקודם ניתן להוסיף נימוק נוסף: אדמו"ר הזקן כתב את מכתביו בלשון הקודש, והמלה "יידיש" או "אידיש" אינה בלשון-הקודש, כמובן.

אכן, ב"לקוטי שיחות" חלק כא, עמוד 448, הערה 15 פוענחו הראשי-תיבות האמורים "בל"א": "בלשון אשכנז".

מאידך, הוסבה תשומת לבי לשיחה אחרת, בה התבטא הרבי (ספר השיחות תשנ"ב חלק א, עמ' 38, בשולי הגליון להערה 20): "כמובא באגה"ק סכ"ה בנוגע להבעש"ט. – ולהעיר שהר"ת שם הוא "בל"א", ויש לפרשו "בלשון אידיש" (ולא "בלשון אשכנז").

פח.

"מולך העולם", ו"מולך ישראל"

במקומות רבים בתורה ובנוסח התפלה, אנו מוצאים בסמיכות זה לזה ענין כללי הקשור להשגחתו של הקב"ה על העולם כולו (או בריאת העולם וכדומה) וענין המבטא את יחסו המיוחד של הקב"ה לעם ישראל.

דבר זה מקביל לשתי הנוסחאות המקובלות: "זכר למעשה בראשית" ו"זכר ליציאת מצרים.

להלן יבואו מספר דוגמאות לכך (וראה גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, לט-מט. שם הובאו דוגמאות רבות לאיזכורי שתי הבחינות).

פ.ט.

הבחירה בעולם וביעקב

א. נאמר במדרש (שמות רבה פרשה ט"ו, י"א): "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חודש של גאולה". לפנינו שתי נקודות ציון מרכזיות הדורשות קביעת סדר זמנים – "בחר הקב"ה בעולמו", ו"בחר ביעקב ובניו" – היותו של הקב"ה בורא ומלך העולם והיותו "הבוחר בעמו ישראל באהבה".

צ.

בראשית ושמות

ב. התורה פותחת בספר בראשית המלמד אותנו כי "כל הארץ של הקב"ה היא", ורק בספר השני, ספר שמות, מופיעה ה"מצוה ראשונה שנצטוו ישראל" (רש"י בתחילת פרשת בראשית).

צ.א.

מזמורים קד-קה בתהלים

על הדוגמאות האמורות שכבר נדפסו, כאמור, ניתן להוסיף את הדוגמא דלהלן.

במזמור קד בתהלים, הפותח ב"ברכי נפשי את ה' גו'", משבח דוד המלך את הקב"ה על בריאת העולם כולו: בריאת שמים וארץ, מלאכים, הרים ובקעות, הים והמעיינות, הצומח ומזון לחי ולמדבר.

ואילו במזמור הבא מיד לאחר מכן, מזמור קה בתהלים, הפותח ב"הודו לה' קראו בשמו", משבח דוד את הקב"ה על חסדיו לעם ישראל: הבטחת הקב"ה לאבותינו על ארץ ישראל, עשרת המכות, יציאת מצרים, ענני הכבוד, השליו והמן במדבר, הכניסה לארץ ישראל.

צב.

"אתרוגים בהלכה"

לאחרונה פרסם הרה"ג הרה"ח רבי אליהו מטוסוב שליט"א, חבר מערכת "אוצר החסידים" וממהדירי ספרי רבוה"ק נשיאי חב"ד, את ספרו "אתרוגים בהלכה – מסורת אתרוגי קלבריה".

בספר מרחיב המחבר, תלמיד-חכם ובקי עצום, בכל הסוגיה ההלכתית ומביא את דברי הפוסקים הרבים בענייני אתרוג המורכב, ומתאים את הדברים גם לאופני ההרכבה השונים המצויים כיום.

כן נאספו ונתבארו בספר האמור דברי רבוה"ק נשיאי חב"ד, החל מכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בשולחן-ערוך שלו, עובר בשו"ת של ה"צמח צדק" ועד למכתבים הרבים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע וכ"ק אדמו"ר זי"ע בנידון.

צג.

מסורת אתרוגי קלבריה

מטרת הספר היא לבסס מבחינה הלכתית את המסורת הנהוגה עוד מימי בעלי התוספות, כדברי ה"חתם סופר" הידועים, וכן מנהג חב"ד (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, יד, יב, קנה. טז, יט), לברך ללא פקפוק בחג הסוכות על אתרוגים שגדלים במחוז קלבריה שבאיטליה.

זאת כאשר ישנה השגחה ראויה על קטיפת האתרוגים בידי רבנים יראי שמים המוודאים שהעץ שממנו קוטפים – אינו מורכב.

בספר מתבארת גם חזקת הכשרות הקיימת בשאר האתרוגים שנהוג בקהילות שונות בעם ישראל לברך עליהם.

אנו תקוה כי המחבר שליט"א יוסיף לזכות את הרבים בספרים נפלאים ובדבריו המאלפים. כה לחי!

[במדור "עלי הגיון" שבקונטרס זה יובאו מדברי המחבר בספר האמור].

צד.

”אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה גו” (תהלים צד, יב)

בפרק כו בתניא קדישא מסביר כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע את הסיבה שדווקא בפסוק זה, העוסק ביסורים הבאים על האדם (”תיסרנו”), מוזכר שם י-ה”, כדלהלן.

ידועים דברי חז”ל במשנה (ברכות נד, א) ”חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה”, ופירשו זאת בגמרא שעל האדם לקבל את הרעה בשמחה כמו השמחה שיש לו מכך שנעשה לו דבר טוב בגלוי.

הסיבה לכך שעל האדם לשמוח ברעה כמו בטובה היא כיון שלאמיתו של דבר גם הרעה היא טובה, אלא שהיא אינה נראית בגלוי. ההבדל בין הטובה שנראית בגלוי לזו שאינה נראית כזו בגלוי נובע מן המקור שלהן, כדלהלן.

ארבע האותיות של שם הוי” נחלקות לשני חלקים: האותיות ו-ה רומזות ל”עלמא דאתגליא”, ואילו האותיות י-ה רומזות ל”עלמא דאתכסיא”, דרגה נעלית יותר. הדברים יוסברו ב”שביבים” דלהלן.

צה.

”עלמין סתימין” ו”עלמין דאתגליין”

בהקדמת תקוני הזוהר, המתחילה במלים ”פתח אליהו”, נאמר: ”אנת הוא דאפיקת . . עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין [= אתה הוא שהוצאת . . עשר ספירות להנהיג בהן עולמות סתומים שלא התגלו ועולמות גלויים]”.

מה הכוונה במושגים ”עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין”? הסבר הדברים:

בסדר השתלשלות ההשפעה האלוקית לנבראים ישנם, כידוע, ארבעה עולמות רוחניים: אצילות, בריאה, יצירה, עשייה.

ארבעת העולמות האמורים נחלקים לשתי קבוצות: עולמות אצילות ובריאה נקראים ”עלמין דאתכסיין” [= עולמות המכוסים], ואילו עולמות בריאה ועשייה נקראים ”עלמין דאתגליין” [= עולמות הגלויים].

צו.

הסיבה לכינויים "סתומין" ו"אתגליון"

ההסבר לכך הוא משום שבעולמות אצילות ובריאה מאירות בעיקר הספירות חכמה ובינה שעניינן המוחין העליונים, ואילו בעולמות יצירה ועשייה מאירות בעיקר שש המדות וספירת המלכות, שעניינן רגש וכוחות המעשה העליונים.

על פי הנאמר "מבשרי אחזה אלוקה" ניתן להבין שכפי שאצל האדם כוחות השכל שלו הם נעלמים ביחס לזולת, ואילו כוחות הרגש שלו וכוחות המעשה שלו מורגשים וגלויים יותר ביחס אל הזולת – כך גם, כביכול, אצל הקב"ה, שה"מוחין" הם בהעלם ביחס לנבראים [כפי שמופיע גם בהמשך דברי הזוהר שם על הספירות חכמה ובינה: "ועל אילין תרין כתיב הנסתרות לה' אלוקיננו"] ואילו המדות וספירת המלכות הם בגילוי יותר כלפי הנבראים.

צז.

שודש הייסודים ב"עלמא דאתכסיא"

על פי כל האמור ממש"ך כ"ק אדמו"ר הזקן בהסברו:

הסיבה שטובה נראית בגלוי היא משום ששרשה ב"עלמא דאתגליא" ואילו הסיבה שטובה אינה נראית בגלוי היא משום ששרשה נעלה יותר, ב"עלמא דאתכסיא".

לכן נאמר "אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה", משום שהיסורים, שהם טובה שאינה נראית בגלוי, שרשם בדרגה הנעלית של "עלמא דאתכסיא", הנרמזת באותיות י-ה שבשם הוי', דבר המורה על קרבת ה' בדרגה נעלית ביותר, ולכן "אשרי" מי שזוכה לכך.

צה.

"זיקה את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו" (וידא כב, יג)

בסיום פרשת העקדה מתארת התורה (וידא כב, ט-יג) את הארועים דלהלן:

אברהם עוקד את יצחק על המזבח; אברהם לוקח את המאכלת כדי לשחוט את בנו; המלאך פונה לאברהם ואומר לו לא לעשות מאומה ליצחק; אברהם לוקח את האיל ומעלהו לעולה תחת בנו.

מרצף הפסוקים נראה שעל פי פשוטו של מקרא אברהם לא התיר את יצחק מעקידתו עד שהביא את האיל והקריבו תחתיו.

הדבר דומה למי שבירך ברכה על מאכל וכאשר המאכל נפל מידו הוא מחפש מאכל אחר כדי שברכתו לא תהיה לבטלה...

צ.ט.

בין "בונה ירושלים" ל"שייבנה בית המקדש"

ידועה המחלוקת (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" יב, קעה) מי יבנה את בית המקדש השלישי, האם "בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים", או שבנינו יהיה בידי אדם, שהמלך המשיח יבנה את בית המקדש.

לאור זאת מעניין לשים לב לשינוי הקיים, לכאורה, בין חתימת הברכה בברכת המזון ובשמונה-עשרה: "ברוך אתה ה' בונה ירושלים", שם ברור שהקב"ה הוא הבונה, לבין דברי המשנה (אבות, פרק ה, משנה כ) "שייבנה בית המקדש", שם לא נאמר שהקב"ה בונה ויש מקום לדעה שייבנה בידי אדם. ראה להלן.

ק.

תורה ותפלה

אחד מארבעת האופנים שהציע כ"ק אדמו"ר זי"ע לתווך בין שתי הדעות (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" יב, קעה-קפ) הוא על פי דברי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה, פרק א, הלכה ד) ש"בנין העתיד להבנות, אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר...".

לפי זה החלק של בית המקדש השלישי שניתן להבין מדברי חז"ל כיצד לבנותו – ייבנה בידי אדם, ואילו שאר הפרטים שאינם מפורשים ומבוארים – יתגלו מן השמים על ידי הקב"ה.

לאור האמור ניתן, אולי, להסביר את פשר השינוי שהוזכר ב"שביב" הקודם, כדלהלן.

הנאמר "שייבנה בית המקדש" מופיע במשנה, חלק מן התורה, דבר המודגש גם בהמשך: "ותן חלקנו בתורתך". מאידך, "בונה ירושלים" מופיע בתפלה. הווה אומר: החלק בבית המקדש המבואר בתורה ייבנה בידי אדם, ואילו על החלק הנוסף אנו פונים לקב"ה בתפלה ש"הוא יבנה ביתו".

קא.

"כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר"

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (יד, נו-נט) הוסבר, בדרך אפשר, הפסוק "מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה" (תהלים קיח, ה) על פי פנימיות העניינים, כדלהלן:

היציאה "מן המיצר", מן ההסתרה של הגוף והנפש הבהמית, היא על ידי חיבור לקב"ה באמצעות לימוד התורה, שכן: לימוד התורה מכונה "קריאה בתורה" ("קראתי"), והאותיות י-ה שבשם הוי' רומזות, כידוע, לספירות חכמה ובינה, שמהן משתלשלים כוחות החכמה והבינה בנפש האדם, שבאמצעותן לומדים תורה ("י-ה").

על ידי כך מתקיים חלקו השני של הפסוק: "ענני במרחב י-ה". כלומר: גם הקב"ה מצידו מתאחד ("ענני"), באמצעות הספירות העליונות חכמה ובינה ("י-ה"), עם היהודי הלומד תורה ובכך מוציאו מן המיצר האמור אל המרחב ("במרחב").

וראה שם את המקורות בתניא קדישא עליהן מבוסס הפירוש האמור.

ניתן, אולי, להוסיף על כך שזהו גם הפירוש הפנימי במאמר חז"ל (אבות פרק ד משנה ט) "כל המקיים את התורה", כל הלומד תורה, "מעוני", בהיותו במיצר, "סופו לקיימה מעושר", כאשר יצא אל ה"מרחב".

קב.

”אודך ה' אלוקי בכל לבני ואכבדה שמך לעולם” (תהלים פו, יב)

ידוע על צדיקים שבעת תפלתם היו חוזרים לעתים על מלים מסויימות בתפלה מספר פעמים מרוב התלהבותם ודבקותם בקב”ה. למרות האמור, שהיה ביטוי ליציאה מגדרם, מובן שלא נהגו כך באמירת שם ה', שהרי הדבר אסור.

על פי זה ניתן, אולי, לפרש את הפסוק האמור כך:

”אודך ה' אלוקי בכל לבבי” – למרות שני מודה לקב”ה ומתפלל אליו בכל רגשי לבבי, עם זאת – ”ואכבדה שמך לעולם”, גם במצב האמור הנני שומר על כבוד שם ה'.

קג.

”בואו שערינו בתודה הצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו” (תהלים ק, ד)

ידוע הסיפור שהרה”ק רבי צבי רוזנבוים מקרעטשניף זצ”ל שאל את כ”ק אדמו”ר זי”ע: ”מגיעים אליי 'קוויטלעך' עם בקשות לברכה ולתפילה, ועם זאת, יש לי גם נושאים אישיים ומשפחתיים שעליהם רוצה אני להתפלל ולבקש. את מה עליי להקדים?”. השיב לו כ”ק אדמו”ר זי”ע שהדבר מפורש בפסוק (מלכים א, ח, נט): ”לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל”, ומכאן שעליו להקדים את ”משפט עבדו” לפני ”משפט עמו ישראל”...

לפי זה ניתן, אולי, לפרש את הפסוק (תהלים ק, ד) ”בואו שערינו בתודה הצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו”, כדלהלן.

הפסוק עוסק ב”ארבעה הצריכים להודות” בעקבות נס שהקב”ה עשה להם (”מצודת דוד” על אתר), ואומר שיש כאן שני שלבים: תחלה – כאשר עומדים בשער הכניסה (”בואו שערינו”) – יש להקדים את התודה לקב”ה על הנס האישי (”בתודה”), ורק לאחר מכן – כאשר מתקדמים ומגיעים לחצרות ה' (”חצרותיו”) – יש לתת תהלה ושבח לקב”ה בכלל (”בתהלה”).

כך גם בהמשך הפסוק: תחלה ”הודו לו”, ורק לאחר מכן ”ברכו שמו”.

קד.

מכתבו של הרה"ג הרה"ח רבי טוביה שי' זילברשטרום

ב"ה. שלהי שנת הקהל את העם
 הגה"ח עוסק בצ"צ ורב פעלים
 ספרא וסייפא ומשקה לעדרים
 הרב טובי' בלוי שליט"א

שלום וברכה וכט"ס!

ראשית ברכה שהזמן גרמא, לברך ולהתברך בברכת
 השנים, כתיבה וחתימה טובה, לשני"ט ומתוקה, ולאיו"ט ובריאות
 יפוצו מעיינותיך חוצה.

כרגיל, וללא הפתעה, שמחתי לקבל, מנחת עשיר, לקט
 ופרט חלק עשרים, ובו דברים מחודשים, ציצים ופרחים, ובעיקר
 אילן מלבלב, תוסס ופורח, כה יתן ה' וכה יוסיף, להרוות נפשות
 רבות וצמאונם.

ברכת מזל טוב חמה ולבבית על השמחה במעונו, והיא לא
 תמוש ממנו לעולמים, יראה רוב עונג ונחת, מכל יו"ח החשובים
 היקרים ונחמדים שיחיו.

קה.

תשובה מתוך שמחה דוזקא

כבר נודע לכל ראשי תיבות של חודש אלול, על תורה
 עבודה וגמילות חסדים, והוסיפו גם דברי המקובלים על ענין
 הגאולה, מהכתוב ויאמרו לאמר אשירה לה".

ומאז תמהתי, והרי מפורש בדברי האבודרהם, שהוא
 ראשון להני"ל, שכתב אני לדודי ודודי לי, ר"ת אלול, וסופי תיבות
 ארבעה יודי"ן כנגד ארבעים יום, ושם גם הוסיף רמז לגאולה,
 מהכתוב "ובא לציון גו-אל ול-שבי", ולמה לא הביאו דבריו
 המפורשים ומקרא מפורש, ועוד יותר מראשי תיבות.

והעירני ח"א, כדי להדגיש ענין התשובה מתוך שמחה,
המרומז דווקא בפסוקי השירה.

קז.

סיום המכתב

בהבאת הביכורים כבר אמרו רבותינו, בת קול מברכתו,
תזכה לשנה הבאה.

והנה מעת"ר מזכה אותנו ביכורי ראשית מפרי עטו,
והוא דורון לת"ח, ובוודאי מתברך מפי עליון, שיזכה לשנים
הבאות עלינו לטובה, לראות פרי טוב בכל עמלו, ונזכה לאכול
מפריו ולשבוע מטובו.

בכבוד ובהוקרה

טובי זילברשטרום

קז.

מכתבו של הרב מנחם שי' גרשוני

לכ' הרה"ג הרה"ח הרב טוביה בלוי שליט"א

בפרוס שנת תשפ"ד הבעל"ט אני מבקש לברך את כת"ר
וב"ב בשנה טובה ומתוקה, ובכתיבה וחתימה טובה.

כמובן זה המקום והזמן להודות לכב' המזכני בקביעות
בחבורות "לקט ופרט" מעשה ידיו, ויהי רצון שכל המעיין בהן
ימצא בהן עניין לפחות כמוני.

זו גם ההזדמנות שלי לשוב ולבקש מכב' סליחה ומחילה
על כל מה שכתבתי אליו ואולי הגזמתי בדברי, אבל חלילה לא
כתבתי לקנטר.

קח.

"אמת מארץ תצמח"

בהזדמנות זו אתכבד להוסיף משהו לשביב נ"ה בחלק

עשרים:

כידוע הרבה הרה"ק רבי מנדלי מקוצק זצ"ל להזהיר את כולם לדבוק במידת האמת, ופעם התבטא בחידודו שאם "אמת מארץ תצמח", הרי כמו שכל דבר הצומח מן הארץ צריך לצורך הצמיחה להכניס לפני כן משהו (זרע) לארץ, הרי כשרוצים שתצמח האמת יש לפני כן לקבור באדמה את השקר... וכך התחברנו גם לשביב נ"ו.

קט.

חידודו של האבן עזרא

ואגב, ידוע חידודו של הגה"ק רבי אברהם אבן עזרא זצ"ל כשנשאל מה הדין בזבוב שנפל לתוך דבש, וענה: "פרשנו רעבתן שבדבש נתבער ונשרף" (כלומר שהדבש ייאכל) ובשניותו כתב התשובה כך:

ו	נ	ש	ר	פ
נ	ת	ב	ע	ר
ש	ב	ד	ב	ש
ר	ע	ב	ת	נ
פ	ר	ש	נ	ו

וכך ניתן לקרוא את תשובתו בארבעה כיוונים.

ק׳.

”זזה מסגולת האמת שהוא מסכים לעצמו מבל צד”

ולכאורה גם בני קורח (מתקשר לשביבים ט״ו, ט״ז) כתבו

בצורה דומה:

ת	מ	א
צ	אר	מ
מח	צ	ת

אבל זה נקרא רק משני כיוונים.

ואסיים שוב בברכת שנה טובה ומתוקה, וכתובה וחתימה

טובה,

מכבדו,

מנחם גרשוני

A decorative, ornate frame with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color with a subtle drop shadow. It encloses the central text.

”עלי הגיוון”

אוסף של מאמדי
עיון ומחשבה

עיונים אקטואליים לאור החסידות

את המאמר דלהלן פרסמתי ב"בטאון חב"ד", גליון 31, אלול תש"ל, עמודים 16-18. למרות שהמאמר מובא כאן כפי שנכתב והתפרסם לפני יותר מחמישים שנה, דומה שיש בו ניחוח אקטואלי גם כיום, בעקבות ההתרחשויות האחרונות ל"ע בארץ הקודש.

יתכן שעיון נוסף בדברים היה מחייב, ממרחק השנים, שינויים או תיקונים או הוספות, אך מחוסר זמן לא ערכתי במאמר שינויים, בחינת "משנה לא זוה ממקומה", והנני סומך על המעיין הנכבד שידע להבחין בין תכלת לקלא אילן.

*

השואה באספקלריה חבדי"ת

אותו מאורע היסטורי מזעזע שעבר על עמנו בשנים ת"ש-תש"ה לאלף הששי - לא היה דוגמתו גם בתולדות עמנו הסובל בגלותו זה כאלפיים שנה. לא רק מבחינת הכמות האיומה (החל ממספר היהודים שנרצחו, מספר היהודים שעונו וסבלו, היקף השטח בו התחוללה השואה, כמות הקהלות וכו' - וכלה בכמות נזקי הממון וכו') היתה שואה זו יחידה במינה, אלא גם מבחינת האיכות, וכך גם מבחינת סוגי העינויים וההמתות, ואורך הזמן שבו נמשכה השואה (חמש שנים רצופות), ועוד.

מצאנו לגדולי ישראל בכל הדורות שדנו במשמעותם של מאורעות בלתי רגילים, בעיקר מבחינת הלקחים אותם יש להסיק לגבי העתיד, לא שהתעמקו כל-כך בחשבונותיו של תמים דעים, אשר אין כל נברא מסוגל להשיג אותם, "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", כי אם השתדלו להשיב על השאלה: מה רוצה הקב"ה ללמד אותנו באמצעות מאורעות אלה.

*

כיון שנקודת המוצא היא שאלה זו, כפי שנוסחה לעיל, כלומר - שאלת משמעות הדבר לגבינו, הרי ודאי שהשואה היוותה מאורע יוצא מן הכלל, ודורש לימוד ועיון, אילו היתה השאלה "תיאורטית" בלבד, בחינת "דרוש וקבל שכר", או אפילו כמקור להתבוננות בדרכי ה' (ע"מ להתעורר ביראתו וכד') - יתכן שהיינו רשאים לבחון את המאורע בקנה מדה רגיל. הרי שאלת היסורים שישנם לאדם, תפקידם ושליחותם, היא שאלה עתיקה, וכך גם שאלת "צדיק ורע לו". בספרות המחשבתית היהודית נידונו שאלות אלה

בהרחבה. תורת חב"ד מגישה גם בשאלה זו, כבכל השאלות, פתרונותיה האופייניים על פי פנימיות התורה. היה די, איפוא, לראות גם את השואה באור זה, ולהסביר אותה בדרכים אלה.

אך דוקא כיון שנקודת המוצא היא הלקח לדידנו – אי אפשר להתייחס לשואה באותו קו מחשבה כלשאלת הרע בכלל, וכו', שכן ברי הדבר שהזעזוע שהביאה השואה על האנשים – היה גדול בהרבה ממה שעשויה היתה להביא כל פורענות רגילה.

מאחר שהשואה זיעזעה את האנשים יותר מן הרגיל – הרי ודאי שהלקח שהוא בא ללמד, הוא יוצא מגדר הרגיל בשאלות של רע ויסורים וכו'.

השאלה הנשאלת היא, איפוא: מה הלקח המיוחד שבשואה לדרוננו, וזה – באספקלריה החבדי"ת, של פנימיות התורה כפי שהתגלתה ע"י רבותינו הקדושים.

חשיבות מיוחדת להשקפת חסידות חב"ד בנידון, משום שכל עיקרה של החסידות בא כהתגלות אלקית מיוחדת לעיקבתא דמשיחא וכרפואה למכה של חבלי משיח הרוחניים (כפי שהוסבר במאמר "תורת החסידות ותקופתינו", בטאון חב"ד, 1 (20)). משום כך יש לדון בשואה, שהיא ודאי אחד הביטויים המיוחדים של חבלי משיח – מבחינתה של תורה זו, תורת חב"ד.

*

כב' קדושת אדמו"ר רבי יוסף יצחק נ"ע מליובאוויטש היה בפרוץ מלחמת העולם השניה בוורשא, לשם הגיע אחרי מאבקו המפורסם למען קדשי ישראל ברוסיא הסובייטית. הוא הצליח בחסדי ה' להינצל מפולין, מיד לאחר כיבושה ע"י הגייסות הנאצים, והגיע לארה"ב כעבור חצי שנה, ביום ט' אדר ת"ש.

כבר ביומו הראשון בארה"ב, בשעת קבלת הפנים ההמונית בנמל, תוך כדי הבעת השמחה הכללית של הנוכחים על בוא הרבי, הפנה את תשומת הלב של יהודי ארה"ב אל מצב יהודי אירופה, בהצהירו שזעקות הכאב של אחינו ואחיותינו אלה אינן נותנות לו מנוחה וקרא לפעול בכל המרץ להצלתם (הוא עצמו פעל בדרכים שונות בעניני הצלה, ואף הצליח להביא לחוף מבטחים מספר ניכר של יהודים תוך מאמצים עצומים, אך לא ידועים פרטים על כך, כיון שהדברים נעשו בחשאי). לענין זה – של העמדת יהודי ארה"ב על מצבם האמיתי של יהודי אירופה וקריאה נרגשת להצלה – חזר כמה וכמה פעמים באותו זמן, כמעט בכל הזדמנות, הוא אמר שיהודי ארה"ב אינם יודעים – וכי "עסקני" הצבור אף

מעונינים להעלים את הדבר – שמדובר, לא פחות ולא יותר, ב"מחשבת המן", שהיא "להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים", רחמנא ליצלן. (ראה: 25 שנה לבוא כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לארה"ב" בטאון חב"ד 7 (26)).

הרבי היה, איפוא, כמדומני, הראשון שיצא בפומבי, בראשית השואה, בהעמדת הצבור על חומרת המצב אז.

*

כעבור שנה – כאשר חומרת המצב החלה להתברר יותר ויותר בעולם – ניסה הרבי מוהרי"צ להסעיר ולזעזע את עם ישראל בקריאה אדירה להבנת משמעות הדבר.

במה התבטאה קריאת הרבי, ומה היה תוכנה?

– הרבי קרא בכתב ובעל-פה, בדרכי פרסום רבות, להקמת תנועת "לאלתר לתשובה – לאלתר לגאולה". לשם כך הו"ל, בין השאר, ירחון "הקריאה והקדושה", שהופיע – בלשון הקדש, באידיש ובאנגלית – במשך כל חמש שנות השואה, והכיל מאמרים עזים וחרिפים של הרבי, ושל כמה ממקורביו. כן פירסם דבריו בעתונות היהודית בארה"ב ובארץ-ישראל.

בדבריו הצביע הרבי על המיוחד ועל היוצא מן הכלל במה שקורה באירופה, בהוכיחו שזה מאורע ללא תקדים אפילו בהיסטוריה היהודית רבת הצרות. לפיכך, טען הרבי, וחזר וטען, אין השואה אלא שרשרת מעשים שנועדו להביא את עם ישראל לתשובה – וע"י כך לגאולה שלמה (בקצרה: חבלי גאולה). במלים אחרות: אותה תקופה היתה תקופה מוכשרת להבאת המשיח, ע"י תנועת תשובה המונית, תנועת התשובה צריכה להתעורר דוקא מתוך הידיעה שאכן אפשר להביא מיד את הגאולה.

זה היה תוכן קריאת הרבי בכל חמש שנות השואה. (הרבי גם נקט בשורה של פעולות מסוגים שונים לקירוב הגאולה).

העיון בדברי הרבי, שהועלו בשעתם על הכתב, מעוררים השתוממות: לפנינו מתגלית רוח נבואה ברורה ביותר, כשהרבי חוזר ומזהיר – כשאיש לא חלם עדיין על כך – על שואה ממשית. בד בבד הזהיר הרבי לא להישען על הבטחות העולם החפשי להציל את היהודים, וכי המצב אינו אלא מצב של "חבלי משיח", ושהדרך היחידה היא תשובה שלמה של הכלל אשר תביא מיד לגאולה השלמה (ראה בין השאר, מענין השואה, ב"ספר השיחות – תש"ג", עמ' 18, עמ' 39, עמ' 196, ב"ספר השיחות – תש"ד", עמ' 70, עמ' 76, ב"ספר השיחות – תש"ה", עמ' 82-81).

עם סיום המלחמה, החל הרבי בפעילות למען פליטי השואה, לסיפוק צרכיהם הרוחניים והגשמיים, אך לא כאן המקום להרחיב הדיבור עליה.

ביום ו' אלול תש"ה פנה הרבי מוהרי"צ במכתב עידוד אל פליטי השואה במחנות, וממנו אפשר ללמוד את השקפתו, ההשקפה החבדי"ת, על השואה – מבחינת הלקחים שיש להסיק ממנה.

להלן תרגום חפשי של מכתב זה (שנכתב כמקורו באידיש) :

אל כל יהודי עמק הבכא האירופי, אנשים נשים וטף, ה' עליהם, יחיו.

מכתב זה הנני כותב אליכם ברגשות מעורבים: ברגש של צער עמוק, נוך ידיעה מה מועט מספר הנשאים בחיים בין טובי ובחירי אחינו ואחיותינו, ומה מר, בינתיים, מצבם הגופני, החומרי והרוחני של השרידים, יאריכו ימים בכל טוב בגשמיות וברוחניות, וברגש של שמחה על שלא נתן הקב"ה לשונאינו לבצע את כוונותיהם הרעות להשמיד ח"ו את הכל, ובנסים גדולים הציל אתכם.

מטרת כתיבתי הנוכחית היא לשלוח לכם ברכותי הלבביות לשנה החדשה לטובה ולברכה.

עדיין טרי מדי הפצע מכדי לקבל בקלות דבר-תנחומים, והנכם עדיין מוקפים יותר מדי עד היום בצרות וטרודים בדאגות, מכדי שיהא אפשר במלים ספורות להביא את המדה הראויה של עידוד וחיזוק.

אך עליכם לדעת שגם נשמותיהם הקדושות של קדושינו מוצאות נחמה ותקווה בכך שקרוביהם וידידיהם שנותרו בחיים – ימשיכו לחיות בחסד הקב"ה ולבנות את עם ישראל.

עליכם לדעת שאבינו בשמים, היה, הנו ויהיה תמיד אבינו, אב, אשר גם בהענישו את בנו הוא נשאר בכל זאת תמיד אב, אוהב ונאמן.

מן התנאים הראשונים לשיקום עצמי הוא – להיות מלא בתקווה ובטחון, הכל ראו כמה אפסי הוא ערך העושר החומרי ומה מועטת תועלתו כשחסרה עזרת הקב"ה,

ויחד עם זאת ראיתם את השגחת הקב"ה ועזרתו – אף כאשר לא היו סיכויים טבעיים להצלה.

היתה לכם ההזדמנות להיווכח לאיזו פראות רצחנית עלולים להגיע אותם עמים שגודלו על ברכי התרבות העולמית בלבד.

ובו בזמן יכולתם, יותר מבעבר, להיווכח בהדרו של עם ישראל, הבונה את חייו על יסודות התורה.

ראיתם שעם חזק, שהפיל על הכל את מוראו והיה בטוח שישעבד את העולם – נוצח.

את כל זה, מראה עיניכם וחוויות לבכם, באפשרותכם לספר לאחיכם ולאחיותיכם מעבר לים ובכל מקום.

התבוננו נא בשליחות האלקית הגדולה המוטלת עליכם, לטובת עם ישראל כולו ולטובת העתיד היהודי.

בגורלכם עלה לבצע את העבודה הרוחנית היהודית, שהיתה צריכה להתבצע גם ע"י אחינו הקדושים.

עליכם לדעת עם זאת שהקב"ה, שהפקיד בידכם תפקיד כה גדול וקשה, יעניק לכם ודאי כחות ואפשרות לבצע את השליחות בחיים.

רק חזקו והתחזקו, ובאומץ גדול ביותר צעדו צעדיכם בבטחה לעבר המטרה המוצבת לפניכם,

כן אין לכם לחוש באי-נעימות אם הנכם נאלצים זמנית להזדקק לעזרת אחיכם, זו חובתם הקדושה לסייע לכם בכל אפשרותם, וכל אפשרויותיהם לעזור לכם אינן אלא פקדון שהקב"ה הפקיד אצלם עבורכם.

כל המוסדות המרכזיים העומדים תחת נשיאותי נדרשו על ידי למלא במיטב אפשרויותיהם את כל בקשותיכם לעזרה גשמית ורוחנית.

הנני מאחל לכולכם כתיבה וחתימה טובה, שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות, שנת גאולה וישועה בתוך כלל ישראל.

בברכה משולשת בגשמיות וברוחניות

יוסף יצחק

*

עד כאן מכתבו רב התוכן של הרבי לפליטי השואה, אשר יחד עם אהבת ישראל והגשת עידוד וניחום המשתקפות מתוכן – טמונים בו הלקחים אותם יש להסיק מן השואה: ערכו החולף והאפסי של העולם הזה, ייחודו של עם ישראל בגבורתו הנפשית, פשיטת הרגל של התרבות האנושית-מדעית, וכן – היות השואה מחבלי-משיח והכנה לעתיד מזהיר וטוב לעם ישראל כולו.

שרידי השואה, לפי מכתב זה, מהווים שליחים להביא לעם כולו את הלקחים האמורים.

תנועת התשובה הכללית לא התעוררה בתקופת השואה עצמה, כקריאתו של הרבי, כך שחבלי-משיח אלה לא הביאו מיד את הגאולה, ולמעלה משהה מיליון יהודים נהרגו, ולכן בא הרבי בהסקת לקחים מהשואה, כפי שהיתה במציאות המרה, ולא כפי שהיתה צריכה להיות (אילו היתה ההיענות הדרושה לקריאת "לאלתר לתשובה").

במכתב אחר באותה תקופה אל יהודי אמריקה קרא להם הרבי להודות לה' על שהמלחמה והשואה לא הגיעו אליהם, וקרא להושיט סיוע מקסימלי לשרידים הניצולים, במכתבו זה – ובכמה משיחותיו – קרא גם למלאות את הפער הרוחני ביהדות שבא ע"י השואה – בכך שאמריקה תהפוך למרכז לתורה ויראת שמים, תהיה זו "אמירת קדיש" מתאימה ביותר לזכר הקדושים.

יצויין, אגב, שהרבי עצמו איבד בשואה את בתו הצעירה מרת שיינדיל הי"ד עם בעלה חתנו הרב מנחם מענדל הכהן הורנשטיין הי"ד. בשואה גם נהרגו כמה וכמה ממקורביו הקרובים ביותר ומגדולי ומגדולי חסידיו, רבנים וראשי ישיבות ומשפיעי חב"ד, הי"ד.

על הלקח של כשלון המוסריות המבוססת על שכל אנושי חזר גם ממלא מקומו של הרבי מוהריי"צ, הלא הוא כ"ק אדמו"ר שליט"א. בכמה הזדמנויות חזר והצביע על העובדה שעם שעמד בשיא התרבות המדעית האנושית הגיע לשפלות תהומית מוסרית, בהצדיקו תועבותיו בביסוס "מדעי", כביכול.

ומסיימים בטוב.

עוד על שמועות בשם רבוה"ק וסמכות

להלן יועתקו דברי הרה"ג הרה"ח רבי אליהו מטוסוב שליט"א, חבר מערכת "אוצר החסידים" וממהדירי ספרי רבוה"ק נשיאי חב"ד, שנדפסו בספרו "אתרוגים בהלכה - מסורת אתרוגי קלבריה", עמודים רלב-רלג (בתוספת חלוקה לפיסקאות כדי להקל על הקריאה).

*

הבאתי בכל הספר כאן מה שראיתי ומצאתי מרבוה"ק בענין האתרוגים, בספריהם ובאגרות קודש שלהם, אולם לא הבאתי מה שראיתי שמועות שנתפרסמו באיזה מקומות בשמם (אשר זה מספר שמע שכך אמר הרבי לפלוני, וזה שמע עוד דבר מאדם אחר בשמו של הרבי וכיוצא בזה), כי אין לסמוך על שמועות של אנשים בערכינו.

[ואפילו בספרי גדולי ישראל יש לפעמים ערעורין על שמועות, לדוגמא בענין הגה"ק הר"י מליסא בעל החו"ד ונתה"מ וכן החת"ס ועוד אם נטלו אתרוגי קורפו וקארסיקא, וכן אודות שיטת הגרעק"א, שהיו שמועות לכל הצדדים, והאריכו ופלפלו בזה הרבה עיין במובא בשו"ת ציץ אליעזר בהתכתבותו עם הגאון בעל שו"ת דברי ישראל ועוד].

אף כי אמנם בשמועות אלו שראיתי בשם הרבי אין סתירה לשום דבר שכתבנו בספר כאן, ואפשר אדרבא יצא מהן חיזוק, אבל מבחינתי הם כמאן דליתא דמי. הטעם שאני מזכיר כאן בענין זה, כי בודאי יהי' איזה מעיין שישאלני: כתבת בענין אתרוגים, ושכחת להזכיר דבר מפורסם זה בשם הרבי או בשם אדמו"ר מוהרי"צ או אדמו"ר מוהרש"ב וכיו"ב.

ועל כן עלי לפרש טעמי בקיצור נמרץ, כי ראיתי הרבה פעמים כשחוקרים ומבררים בפרטי הדברים מי שמע ממי, כשהי' עדיין אצל מי לברר, מתברר שפשוט לא היו דברים מעולם.

וגם אם יוצא שכך היו איזה דברים, אבל אין אחד בעולם שיוכל לדעת מה הרבי אמר לאותו אדם, כי הכל תלוי מהו לשון המדוייק שענהו רבינו על אותו דבר ועל איזה פרטים שהוא שאל (ורוב השומעים לא הי' להם ראש גאוני לחזור בדיוק על מה אמר להם רבינו וביחס לאיזה דבר נאמר).

ורק דוגמא אחת בקיצור, ראיתי נדפס מאחד שלמד איזה סוגיא במס' יבמות, וכשהוא נכנס ליחידות הוא שאל לרבי בראשונים באותה סוגיא, והרבי ענה לו ענין עמוק (כדרכו בהדרנים ובשיחות על רש"י).

ההוא אחרי שנים כתב ופירסם מה שהרבי אמר לו על אותה סוגיא, ורואים שהכותב פשוט לא הבין כ"כ הגמרא ואינו יודע על מה הוא מדבר, ועוד הוא כותב מה שהרבי אמר לו.

אחרי שהוא כתב דברו בשם הרבי, בא כותב אחר ובצדק הקשה קושיות חמורות, ועשה מזה פלפול עצום ליישב הדברים ועם מסקנות וכיו"ב. ועתה האם אני אבוא שוב לפלפל באותו דבר בשם הרבי ולהמשיך באותו בנין שאין לו יסוד אפילו לא משענת קנה רצון, כאשר לי ברור שהרבי מעולם לא דיבר דברים אלו ולא כיוצא בהן.

לפעמים גם השמועות באים מאדם נשוא פנים בא בימים, שהזקנה והדמיון פגעה בו, מה שהוא סיפר אתמול ומה שהוא מספר היום באים משני עולמות נפרדים.

והלא יש המון דברים ושיחות מה שהרבי כתב הוראות עבור הרבים בכל ענין, ומדוע לנו לעזוב מקור מים חיים ולחפש לנו בורות נשכרים אשר לא יכילו המים.

ע"כ בחרתי לעצמי לנהוג כאשר הרבי עצמו כתב בכמה מקומות הנדפסים, שהוא מבקש שלא לסמוך על שום דבר שאומרים משמו, רק על דברים שהוא כתב ושנדפסו בשיחות ובאגרות שלו.

וראה יתירה מזו בכת"ק של הרבי הנדפס בס' אוצר המלך ח"ג עמוד 8: "כמדובר כמה פעמים, מענתי לאחד אין בזה הוראה ואפילו לא מענה סתם - לשני".

[ועיין גם אצל הרב טוביה בלוי בהקדמת ספרו "על מנהגים ומקורותיהם" שמאריך בשלילת הדבר לסמוך ולכתוב דברים שהם מפי השמועה, עיי"ש עמוד ט ואילך בכותרת "המקורות החדשים", ועמוד יד ואילך בכותרת (מדברי הרבי): "כל מה שרצוני שידעו, אני אומר בפירוש".

מפני קוצר המקום אצטט רק שני דברים מכל מה שהוא מביא שם בעמוד כא ואילך: אגרות קודש ח"כ עמוד קכט (להגאון רש"י ז"ל) על אחדים "מפני נטיותיהם מוצאים מקום לתלות ב". אגרות קודש ח"ח עמוד שלב: "נבהלתי לקרות בו מה שכותב שאומרים בשמי... ובכלל תמיהני מה לאחרים לפסוק דינים בשמי...".]

וראיתי מאת הרה"ג ר"ל שפירא ר"מ בישיבה גדולה מיאמי, שכתב בקובץ הערות וביאורים (חוב' וישב תשס"ט), מכי"ק הרבי בשנת תשמ"ב בעת שהרי"ל ערך "ליקוט פסקי הלכה ומנהג", והורה רבינו לא להדפיס שום

דבר מן שמועות כי כו"כ מהם אינן נכונות כלל (הוא כותב שם שהוא לא הדפיס אפילו משיחות הרבי הנדפסות מפי החוזרים הותיקים, אלא מהשיחות שהי' רשום עליהם שהרבי עיין בהם והגיהם).

[בנדוד"ד אפילו אילו הי' מדובר בגאונים מופלגים שהיו אומרים דבר בשם הרבי, הנה לגבי רבותינו התנאים שכל דבריהם נאמרו ברוה"ק אמרו בגמ' חולין דמ"ב כל מתניתא דלא תנא דבי רבי חייא ורבי אושעיא משבשתא היא ולא תותבו מינה, וברש"י: כי יש תנאים הרבה שמוסיפים על משנתם בדדמי. ע"כ. ואם כך אמרו על הראשונים כמלאכים, א"כ זוטר דזוטרי אנן מה נענה אבתרייהו].

אחרי כותבי כ"ז ראיתי עתה אצל הגאון רי"י ברוין מד"א וחבר הבד"צ במאמרו בקובץ "היובל" תש"ס עמוד 256 שהאריך בזה ממקורות אחרים שלא לסמוך ולא להביא משמועות, ומזכיר גם מכ"ק רבינו בהיכל מנחם ח"א ע' קד: "בשמי, לא ידפיסו רק זה שבאתי על החתום, ולא ע"פ השמועה" (ועי"ש שמביא דוגמאות בענין אחר אודות מענות פרטיות כמה שלא כל העתים והמקומות שווים והכל לפי מה שהוא אדם כו').

A decorative rectangular frame with intricate, symmetrical floral and scrollwork patterns in a light gray color, surrounding the central text.

מדרכי התורה

מאת: הרב מרדכי מנשה לאופר

תוכן העניינים

ל"ז פרפראות ..... עט

"הזי גולה למקום תודה" ..... קטז

א.

מסירות נפש ועזות דקדושה

בשיחת שבת פרשת האזינו תש"ל ('תורת מנחם' כרך נח עמ' 77) התייחס הרבי להנהגתו של רב אדא בר אהבה (ברכות כ, א) שבראותו מי שהיתה לבושה באופן בלתי צנוע – הנה למרות שהיה בגלות והיה מקום להתיירא מפני גויים לא התחשב בכך והתייצב מיד כנגד זה, עיין שם.

והנה לכאורה היה אפשר לומר שמצינו הנהגה מעין זו בבראשית רבה (פרשה צד פסקא ג) :

"אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו = את יעקב אבינו מארץ ישראל למצרים] היתה עבודת כוכבים חקוקה עליהם, עמד יהודה ושרפן".

דלכאורה למה שרף יהודה את העגלות, דבר שהיה יכול לעורר את כעסו של פרעה שהיה "מושל בכיפה" ובידו היתה התבואה בימי הרעב, הרי היה אפשר להשתמט מלקחתן, אלא שיהודה הנה למרות שהיה מקום שיתירא מפני פרעה לא התחשב בכך והתייצב מיד כנגד זה.

אבל באמת אין זה שייך כלל להמבואר בהשיחה, כי :

1. המדובר בהשיחה היה לבאר מעלתו של רב אדא בר אהבה.

ונוסף לזה :

2. החידוש אצל רב אדא הוא, כמובן מדברי הגמרא בברכות שם "קמאי הוו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם", שמסר נפשו גם כשלא היה מדובר באחד מג' העבירות עליהן נאמר "יהרג ואל יעבור".

3. אצל יהודה הרי מפורש במד"ר שם ש"למוד הוא השבט להיות שורף עבודת כוכבים" [וכמ"ש בתהלים (מו, י) "עגלות ישרוף באש" – הגהות הרד"ל שם] – ובהשיחה הכוונה ללמד לקח לכל יהודי ולא דוקא משבט מסויים.

4. בכלל – הרי אחז"ל אין למדין מקודם מתן תורה (ראה שד"ח ואנציקלופדיה תלמודית בערכו).

ב.

גילוי הסודות

במספר הזדמנויות (ראה, לדוגמא, 'תורת מנחם' כרך א סוף עמ' 44. 'התועדויות תשד"מ' כרך ב עמ' 627 ואילך) סיפר הרבי את הסיפור ('תורת מנחם – רשימת היומן' עמ' שסא) שבעיצומה של התפלה ביום הכיפורים הלך אדמו"ר הזקן לעזור ליולדת בכל הענינים המותרים מצד פיקוח נפש.

באחת ההזדמנויות הוסיף הרבי:

"כ"ק מו"ח אדמו"ר הוסיף – בעת שסיפר לי סיפור זה – שהיתה תקופה שחסידיים לא היו מספרים סיפור זה, ובוודאי לא רצו לפרסמו.

אבל הוא הרי ידע שאעשה "טראסק" [=רעש] מסיפור זה ולא אתאפק מלספרו ליהודים נוספים בתוספת ביאור הלימוד וההוראה מסיפור זה."

ויש לומר שזהו בדומה למה שמצינו בגמרא (ברכות כב, א):

"נחום איש גם זו לחשה לרבי עקיבא, ורבי עקיבא לחשה לבן עזאי, ובן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק".

ג.

זהירות בכריכת ספרים זה עם זה

בליל א' דחג הסוכות תשכ"ז ('תורת מנחם' כרך מז עמ' 79; 'המלך במסיבו' כרך א עמ' קג-קכד) ביאר הרבי את הוראת כב' קדושת אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אודות הספרים "כתר שם טוב", "אור תורה" וספר התניא שצריכים להיות בביתו של כל אחד ואחד, אך שלא יכרכו אותם יחד – כיון שמצד אחד "כתר שם טוב" ו"אור תורה" קדמו לספר התניא, אך, מאידך, ספר התניא

נכתב על ידי אדמו"ר הזקן בעצמו, בעוד "כתר שם טוב" ו"אור תורה" לא נכתבו על ידי הבעש"ט והמגיד ממעזריטש עצמם, אלא על ידי תלמידים, ולכן אין לכורכם יחד.

ויש להצביע על מעין מקור בדברי רבי אברהם בן הרמב"ם בשם אביו שצוטטו על ידי החיד"א (כסא רחמים על מסכת סופרים בתוספות פרק ג הלכה א, במהדורת ירושלים תשע"ב הוא בעמ' ע):

"הנה ראיתי לרבינו אברהם ז"ל בן הרמב"ם ז"ל, הובאו דבריו בחידושים אשר בספר מעשה רקח בתחילתו, בדף א ע"ד, וז"ל:

משם אבא מארי ז"ל שהיה מונע מלכתוב תורה נביאים וכתובים בקובץ אחד כמו שכותבים עתה קצת אנשים, והיה אומר ז"ל שאם היו מחברים אותם על הגויל כמו שהיו כותבים בזמן הקדום לא היה בזה איסור, אבל בקובץ אחד כאלו הספרים שכותבים בזמננו זה ממה שראוי למונעו, לפי שכותבים הספר הכולל תנ"ך לקרות בו בנביאים או בכתובים יהיו הנביאים והכתובים למעלה מה' חומשי תורה ואין ראוי לעשות כן, וזה דקדוק גדול ממנו ז"ל, וכך היה מונע מלכתוב התרגום או הפירוש עם התורה בקובץ אחד לסיבה זו, לפי שהתרגום או הפירוש אינו לשון התורה. עכ"ל."

ד.

הבטה בסידור בעת חזרת השי"ץ

כידוע נהג הרבי להביט בסידור באמירת כל ברכה ותפלה, ואף בעת חזרת השי"ץ נהג לעקוב אחרי חזרת השי"ץ כשהוא מביט בסידור.

ויש לציין שברשימת ההנהגות ב'צעטיל קטן' מהרה"צ רבי אלימלך מליז'נסק אות יא, כתוב לאמור:

"בחזרת השליח-צבור השמונה-עשרה יעיין בסידור לענות אמן בכל כחו בכל ברכה וברכה".

ה.

לבישת בגדי משי בשבת ויום טוב

מנהג רבותינו נשיאינו וההולכים בעקבותיהם ללבוש בשבתות וימים-טובים בגד משי וטעם המנהג אף נתבאר בדרושי חסידות.

יש לציין כי כעין רמז לדבר מצינו בדברי הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמין פרק ג הלכה טז:

"היו עליו כלי משי . . מעבירין אותן מעליו ונותנין לו כסות הראויה לאיש כמותו לחול אבל לא לשבתות וימים טובים".

ו.

כפפות על הידיים

באחד התיאורים על הרבי בחתונתו בשנת תרפ"ט נאמר (ימי מלך, כרך ראשון עמ' 275): "לידיו ענד כפפות לבנות".

- יש לציין להמסופר (שבת ק"ח, ב) על רבי יהודה הנשיא שלא הכניס ידיו תחת אבנטו, ולשם כך היו ידיו מכוסות תמיד בכפפות (פני משה לירושלמי ביצה פרק ה הלכה ב; וראה גם ערוך ערך אמתו בשם רב האי גאון).

ז.

ללמוד מגזי

האם מותר לכל אדם ללמוד תורה מן ה"מגוש"?

על דברי המשנה באבות, תחלת פרק רביעי, "בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קיט, ט) מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי", מקדים רבינו בחיי בפירושו את הדברים הבאים:

"וידוע כי קנין החכמה כקנין הממון, כי הסוחר המשתדל להרויח ממון ולמלא ממנו אוצרות אינו מבחין בין האנשים שמרויח עמהם, בין נכבד לבין נבזה, ואינו משים הפרש בין שהוא מעמיו בין שהוא מעם אחר, כי עם כל אדם הוא רוצה להרויח, ואין לו לבדוק אחר מי שיתן לו הריוח,

יהיה מי שיהיה, אין עיניו ולבו אלא על הריוח, כיון שהריוח ההיא בצדק
ובמשפט".

וממשיך:

"כן יהיה בענין החכמה: החכם הסוחר בסחורה של תורה, כי טוב סחרה
מסחר כסף (משלי ג, יד), וכיון שהוא משתדל לאצור אוצרות החכמה אין לו
להבחין ולהפריש בין האנשים אשר יקנה החכמה מהם. . שהרי הסוחר
הטוב אינו מתבייש להרויח הממון מכל אדם.

וזהו שאמרו זכרונם-לברכה: מקבלין האמת אפילו מן המגוש, כלומר
מן המין שבאומות.

וכן הזכיר בפסוק שלמעלה מזה (תהלים קיט, צח): "מאויבי תחכמי
מצותיך".

ובפרק חלק (סנהדרין צא, ב): "אמר רבי דבר זה לימדני אנטונינוס ומקרא
מסייעו: "ופקודתך שמרה רוחי" (איוב י, יב), כלומר משעת פקידה".

ומסכם רבינו בחיי:

"ואם כן המכיר ערך החכמה חייב הוא להשתדל ולקנותה מכל אדם".

וממשיך להביא הנהגת רבי מאיר שלמד תורה מאלישע בן אבויה שיצא
לתרבות כו' (הגיגה יד, ב) ומה שהקשו (שם טו, ב) "היכי הוה גמר מפומיה
דאחר" ואמרו: "רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק".

וממשיך: "והמאמר הזה מלמדנו שכל הדורש את החכמה ומכיר את
ערכה אין לו לבדוק אחר מי שילמד ממנו החכמה כי אם אחר עיקר ערך
החכמה, וזהו שאמר דוד (תהלים קיט, ט): "מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך
שיחה לי", יבאר הכתוב: כי דוד היה למד מכל מלמדיו ומשכיל מהם
וזה בסבת שהיתה התורה שיחתו, ולמעלתה היה נוהג קלות ראש בעצמו
ללמדה מכל אדם, והוא אחד מסימני דורש החכמה שישאלנה מן הכל ולא
יתבייש ואז יעלה למדת החכמה".

עד כאן מדברי רבינו בחיי.

יש להעיר (בדרך אפשר - עכ"פ):

א. לכאורה צריך בירור מהי כוונת רבינו בחיי במה שכתב: "הסוחר
המשתדל להרויח ממון ולמלא ממנו אוצרות אינו מבחין בין האנשים
שמרויח עמהם, בין נכבד לבין נבזה, ואינו משים הפרש בין שהוא מעמיו

בין שהוא מעם אחר, כי עם כל אדם הוא רוצה להרויח, ואין לו לבדוק אחר מי שיתן לו הרויח, יהיה מי שיהיה, אין ענינו ולבו אלא על הרויח, כיון שהרויח ההיא בצדק ובמשפט” –

שהרי בפירוש מצינו הגבלות של מסחר עם: 1. אדם שאינו ישר וחשוד על גניבות וכו' (ראה בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הלכות גולה וגנבה ס"ט ואילך, וש"נ לכל המקורות בגמ' ופוסקים שקדמוהו). 2. אדם שעלול להשפיע לרעה על ההנהגה (ראה אבות פרק א משנה ז: "הרחק משכנ רע ואל תתחבר לרשע" והמובא במפרשי המשנה שם).

ומוכרח – מדסיים "שהרווח ההיא בצדק ובמשפט" – שמדובר על סוחר ישר שמתנהג באופן טוב וכו' אלא שמלבד פרטים אלה הסוחר אינו מדקדק מאיזה עם מגיע הסוחר עמו, ואם הוא אדם נכבד או שפל, או אם הוא חכם או כו'.

ב. דברי רבינו בחיי "וזהו שאמרו זכרונם-לברכה: מקבלין האמת אפילו מן המגוש, כלומר מן המין שבאומות" מהווים, לכאורה, חידוש גדול, שהרי בפשטות מצינו בחז"ל דברים הפוכים לגמרי: "הלומד דבר אחד מן המגוש חייב מיתה" (שבת עה, א).

מגוש בהקשר זה הוא, כדברי הגמרא שם, "גדופי", ופירש רש"י: "צדוקי האדוק בעבודת אלילים ומגדף תמיד את השם ומסית אנשים לעבודת אלילים".

ויש רוצים לבאר (הגר"ח"ד שעוועל ז"ל, מהדיר דברי רבינו בחיי בהוצאת מוסד הריב קוק שם) שכוונתו לדברי הרמב"ם בהלכות קידוש החודש סוף פרק יז: "ומאחר שכל אלו הדברים בראיות הם שאין בהם דופי ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם אין חוששין למחבר, בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם האומות כו'", וכן בהקדמת הרמב"ם לשמונה פרקים: "ושמע האמת ממי שאמרה".

וראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ו ('תורת מנחם' כרך יג עמ' 236), בה מתבטא הרבי:

"הרמב"ם פוסק ש"קבל את האמת ממי שאמרו", וכפי שמוסיף שאם הדבר הוא אמיתי יש לקבלו אפילו מגוי, להבדיל".

ובהערת המו"ל ב'תורת מנחם' שם:

"בהקדמה לשמונה פרקים שלו. וראה הלכות קידוש החודש סוף פרק י"ז. וראה גם בהקדמת הרמ"א ל"מחיר היין" שלו".

דברי הרמב"ם בהקדמה לשמונה פרקים ובהלכות קידוש החודש כבר הובאו לעיל, ובהקדמתו ל"מחיר יין" כותב הרמ"א: "כבר אמרו קבל האמת ממי שאמרו".

[ולהעיר קצת ממ"ש הרמב"ם בהל' קידוש החודש פרק יט הלכה טז: "כדי שיהיה הכל ידוע למבינים ולא יחסרו דרך מדרכי התורה ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים דרשו מעל ספר ה' וקראו אחת מהנה לא נעדרה"].

מהדיר רבינו בחיי ממשך שם:

"וזה שכתב רבינו: "שאז"ל", כבר ראינו הרבה פעמים הכינוי רז"ל מוצמד אצלו גם לחכמים שאינם נזכרים בתלמודים או מדרשים".

- לענין זה ראה מה שנתבאר בענין התואר רז"ל בשיחת מוצאי ש"פ נשא תשל"ח (שיחות קודש' תשל"ח כרך ב עמ' 470-469). 'אגרות קודש' כרך לג עמ' רעג-עדר.

ג. בדברי רבינו בחיי "וזהו שאמרו זכרונם-לברכה: מקבלין האמת אפילו מן המגוש, כלומר מן המין שבאומות" ישנו פרט נוסף על האמור לעיל, והוא שניתן ללמוד אפילו "מן המין שבאומות", כלומר: מגוי.

כבר הבאנו בהזדמנויות קודמות ("התקשרות" גליונות: תקעה, א'צה, א'קצ) דוגמאות רבות מדברי חז"ל וגדולי ישראל לעניין הלימוד מגויים (בהמשך לדברי הרבי בשבת פרשת צו, שבת הגדול, תשמ"ה - 'התועדויות תשמ"ה' כרך ג עמ' 1639-1640).

ויש להוסיף:

א] מדברי ה"פרקי דרבי אליעזר" פרק ל"ד, הלומד על כחה של תשובה מפרעה:

"רבי נחוניא בן הקנה אומר, תדע לך כח התשובה, בא וראה מפרעה מלך מצרים שמרד בצור עליון הרבה מאד, . . . ובאותו לשון שחטא, בו ביום עשה תשובה. . . והצילו הקב"ה מבין המתים. . . לספר כוחו וגבורתו".

ב] נפסק להלכה "לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (רמב"ם הלכות תשובה פ"י ה"ה. הל' ת"ת פ"ג ה"ה. שו"ע י"ד סרמ"ו ס"כ. ועוד).

ומקורו במסכת נזיר כג, א:

“לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמן כו' שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע זכה ויצאה ממנו רות”.

לפנינו, אם כן, הלכה יסודית נוספת שמקורה הוא בהנהגתו של גוי רשע.
ג] ב'ספר החינוך' מצוה רצו:

“ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדוניו אינו עבד טוב, והרי בני אדם ימסרו נפשותם על אדוניהם, קל-וחומר על מצות מלך מלכי המלכים הקב"ה”, ולכאורה מדובר כאן בלימוד מהנהגת עבדים גויים.

ד] במהלך התוועדות י"ב תמוז תשט"ז בשיחה הששית (תורת מנחם' כרך טו"ב עמ' 69-66) הסביר הרבי כי מחומר החטא דבעל פעור שנגרם ע"י בנות מואב יש ללמוד ("מרובה מדה טובה כו'") על כחן של נשים לתקן בצד הקדושה, ע"י חינוך הבנות על טהרת הקודש; ענין זה נעשה הכנה להכניסה לארץ ישראל (כמסופר בפרשה הבאה אודות בנות צלפחד); והכוונה בפשטות - להתבונן בכל ענין אם הוא מתאים לבית יהודי וחסידי; ובפרט בדורנו, שבו רואים את ההצלחה בעניני קדושה.

אם כי, ברור שיש הבדל גדול בין המדובר בכל המקורות האמורים, שם מדובר על לימוד מתופעה מסוימת של גוי, אך לא במגע עם עצמם, שאז אין חשש כ"כ שיושפע מהם, בעוד שרבינו בחיי עוסק בלימוד ממש מפי מי שאינו הגון וכו', דבר שיש בו חידוש גדול, וק"ל.

ד. לכאורה מה שלמד רבינו בחיי מהנהגתו של רבי מאיר שלמד תורה מ"אחר" שכן היא ההנהגה הראויה - צריך ביאור, שכן לכאורה הנהגתו של רבי מאיר אינה מהווה הוראה לרבים כדמשמע בגמרא שם (חגיגה טו, ב). שהקשו: "ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב: "כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא", אם דומה הרב למלאך ה' צבאות - יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיהו. הגמרא מביאה שני תירוצים המביאים מקורות מן הפסוקים שמהם דרש רבי מאיר להיפך, שניתן ללמוד גם מרב שאינו הגון.

שואלת הגמרא: "קשו קראי אהדדי", כלומר: כיצד ניתן ליישב בין דרשתו של רבי יוחנן מן הפסוק שאסור ללמוד מרב כזה לבין דרשתו של רבי מאיר מן הפסוק שמותר ללמוד מרב כזה. ומתוצת: "הא בגדול הא בקטן". ופירש רש"י: "גדול - היודע ליזהר [שלא ילמוד] מעשיו יכול ללמוד תורה מפיו”.

ונמצא שרק אדם גדול, בדוגמת רבי מאיר, שיודע להזהר שלא ללמוד ממעשיו של הרב שאינו הגון, יכול ללמוד ממנו.

[וראה גם הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פרק ד סעיף יז, ובהערות רציונים מאת הגרמ"ש אשכנזי ע"ה לשם, עמ' 494-491 (הערות-14ג11)].

גם שאר ראיותיו של רבינו בחיי מן הפסוקים בתהלים "מאויבי תחכמי" ו"מכל מלמדי השכלתי" וכן מדברי הגמרא שרבי למד מאנטונינוס – לכאורה אינן מהוות ראיה לגבי כל אדם, שכן דוד המלך ורבי יהודה הנשיא היו צדיקים גמורים (ראה תניא פרק א' לגבי דוד המלך ושערי תשובה לאדמו"ר האמצעי בתחלתו: צדיק גמור כמו רבי שהיה הראש ויחיד בדורו בתורה ומצות) וידעו בוודאי להזהר שלא ללמוד דברים בלתי רצויים מאנשים שאינם הגונים.

ואולי יש לומר (בדוחק על כל פנים) שגם כוונת רבינו בחיי אינה שעניין זה מיועד עבור כל אדם, אלא רק לבעלי מדריגה גבוהה. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר:

1. פרקי אבות הן "מילי דחסידותא" ואינן לפי שורת הדין (בבא קמא ל, א וראה מבוא לספר "ביאורים לפרקי אבות").

2. אפשר שהדבר נרמז בכך שרבינו בחיי משתמש בלשונות הבאים: "החכם הסוחר בסחורה של תורה . . הסוחר הטוב אינו מתבייש להרויח הממון מכל אדם . . המכיר ערך החכמה חייב הוא להשתדל ולקנותה מכל אדם . . שכל הדורש את החכמה ומכיר את ערכה . . והוא אחד מסימני דורש החכמה שישאלנה מן הכל ולא יתבייש ואז יעלה למדת החכמה", שמלשונות אלה נראה קצת שהמכוון הוא למי שהוא בדרגה נעלית.

מאידך, אפ"ל גם להיפך: העובדה שדוד המלך מנציח זאת בספר תהלים ("נעים זמירות ישראל") ש"מאויבי תחכמי" מלמדת שכל אחד יכול ללמוד מגוי, וכן רבי יהודה הנשיא שטרח לציין: "דבר זה לימדני אנטונינוס", שלכאורה למאי נפק"מ ממי למדו? (ולהעיר ממ"ש בספר חסידים (סימן תקעז) שאפשר לוותר על "בשם אומרו" כשמדובר במי שאינו הגון) אלא שבכך בא ללמדנו שצריך ללמוד גם מגוי (ואולי אכן שאני אנטונינוס שהיה ידידו של רבי ופעל בו (רבי) תיקון עד שנתגייר כו') כדאיתא בירושלמי מגילה פרק א הלכה יא (הובא בתוספות עבודה זרה יו"ד, סע"ב) ולהעיר מ'תורת מנחם' כרך סט עמ' 201).

ועצ"ע.

ח.

הלימוד מנגב

מצינו בלוח "היום יום" בתאריך ג אייר, יח לעומר: "...כל המדות, אף גם המדות הלא טובות, או גם רעות על פי תוארם ושמותיהם, אפשר להשתמש בהם לעבודת ה' על-פי התורה. וכמו שהרה"צ ר' משולם זוסיא זצ"ל מהאניפאליא למד כמה דרכים בדרכי העבודה מנגב: א) הצנע לכת ב) מעמיד עצמו בסכנה ג) דבר היותר קטן חשוב כדבר גדול ד) עמל בטרחה גדולה ה) זריזות ו) בוטח ומקוה ז) אם לא הצליח בפעם הראשונה חוזר הרבה פעמים".

כבר הארכנו בזה במקומות רבים - ראה "התקשרות" גליון עה עמ' 14 וגליון פא עמ' 11.

ויש להעיר מ"פרקי דרבי אליעזר" פרק ל"ד:

"בא וראה כח התשובה מרבי שמעון בן לקיש שהיו הוא ושני רעיו גוזלים וחומסים כל אשר יעבור עליהם בדרך. מה עשה. הניח לשני רעיו שוודים בהרים, ושב לאלוקי אביו בכל לבו בצום ובתפלה והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה והיה עוסק בתורה כל ימיו ובמתנות עניים ולא שב אל מעשיו הרעים עוד, ונתרצית תשובתו".

[אגב: במכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מט"ז שבט תרצ"ה, הובא כדלהלן ('אגרות קודש' שלו כרך ג עמ' קצז-קצח, וכאן יועתק מתוך התרגום ללה"ק שנדפס ב'שמועות וסיפורים' כרך ג עמ' 32-33):

"בלימוד שהיה הפעם, הסביר ר' מרדכי בהרחבה את דרשות חז"ל על הפסוק (וישב מ. י) "ובגפן שלושה שריגים". והאריך בדברי ר' שמעון בן לקיש על מאמר זה (ראה חולין צב, א): "אומה זו - כגפן נמשלה". קודם הסביר ר' מרדכי בהרחבה את מהותו של ריש לקיש, לפי שתי הדעות שישנם ב"ראשונים" על מהותו של ריש לקיש: דעה אחת הסבורה שריש לקיש היה גזלן פשוט, ור' יוחנן החזירו למוטב ולימדו תורה, ואחר-כך נשא את אחותו. ודעה שניה שריש לקיש היה למדן גדול גם לפני פגישתו עם ר' יוחנן ליד הירדן, אלא שזנח את תלמודו והתחבר לגזלנים, ור' יוחנן החזירו בתשובה והשיא לו את אחותו".

בדעה הראשונה הכוונה בפשטות לדעת רש"י ד"ה חזייה ריש לקיש - בבא מציעא פד, א, ואפשר שמקורו בפרדר"א כאן, ובדעה השניה הכוונה

לדעת רבנו תם המובאת בתוספות ד"ה אי הדרת - בבא מציעא שם (וראה תוד"ה ר"ל - עירובין סה, ב. תוד"ה אתא גברא - יבמות נו, א).]

אבל הלימוד ב"היום יום" הוא ממעשי הגניבה עצמם, קודם שעשה תשובה, וק"ל.

ט.

לפסוק דווקא מתוך השולחן ערוך

בשיחת אחרון-של-פסח תשי"ט (תורת מנחם' כרך כה עמ' 233):

"אין לפסוק הלכה מצד הסברא ומדברי הראשונים כו', אלא לעיין בשולחן ערוך".

ויש לציין ל'לקוטי שיחות' כרך ה עמ' 149: "והרי פסק-דין הלכה למעשה הוא דוקא בספרי הפוסקים ולא במדרשי חז"ל ואפילו לא בסוגיות חמורות שבש"ס".

והוא דלא כהמהר"ל מפראג (דרך חיים פרק ו. נתיבות עולם נתיב התורה סוף פרק טו) וכן כהגר"א ותלמידיו (ספר עליות אליהו הערה סב. וראה גם הגהות הגר"א לשולחן ערוך אבן העזר סימן קטז ס"ק טו. וראה משנה ברורה סימן תכג ס"ק ג). וראה אנציקלופדיה תלמודית (כרך ה) ערך הוראה עמ' תצ; (כרך ט) ערך הלכה עמוד שלח ואילך.

י.

יותר ממה שבעל הבית עושה עם כו'

ב'התוועדויות תשמ"ט' כרך ג עמ' 74:

"משל למה הדבר דומה - לאדם שעושה טובה לחבירו, שהוא בעצמו נהנה מעשיית הטובה עוד יותר ממה שחבירו נהנה".

והנה תוכן רעיון זה מופיע בחז"ל במקומות רבים. להלן כמה דוגמאות:

בבא בתרא י, א: "חסרונותיו של אדם קצובין לו מר"ה, זכה - הלא פרוס לרעב לחמך (היינו שנותן לעניים מרצון וזוכה בעבור זה - רש"י), לא זכה - ועניים מרודים תביא בית", ועיין שם מעשה רב דריב"ז.

מדרש רבה עה"פ בשיר השירים ו, יז: "דלת שאינה פתוחה לצדקה פתוחה לרופא".

שבת קיט, א: "עשירים שבא"י במה הן זוכין . . בשביל שמעשרין".
כתובות סו, ב: "מלח ממון חסר", ופירש רש"י: "מלח ממון חסר – הרוצה למלוח ממונו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לצדקה תמיד וחסרנו זהו קיומו".

וראה אבות פ"ה משנה ח.

אבל בפשטות והכי מתאים שדברי הרבי מיוסדים על מאמר חז"ל (ויקרא רבה פל"ד, ח): "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני – העני עושה עם בעל הבית".

ואולי בכוונה לא הזכיר זאת הרבי כדי לא להשתמש בביטוי "עני" על יהודי (עייני שם בהשיחה), אף שכן הובא בכמה וכמה מקומות.

יא.

שמחה יתירה בחג השבועות

ב'לקוטי שיחות' חלק ב עמ' 570 (וב'תורת מנחם' כרך טז עמ' 323):

"ישנה בחג השבועות שמחה נוספת, שמחת מצוה, מצד זה שבני ישראל קבלו את התורה".

וראה מה שכתב בעל 'סדר היום' בספרו:

"בחג השבועות ראוי שישמח בו האדם שמחה יתירה מפני שהוא יום שניתנה בו בתורה, והכל מודים בקדושתו הגדול מקדושת שאר ימים טובים . . וראוי לשמחו ולענגו בשמחת התורה יותר משאר חגים ומועדים".

ובשל"ה (מסכת שבועות ל, ב): "חייב אדם לשמוח בזה החג ביותר כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה...".

יב.

ה'מפתחות' שערך הרבי בעתות מיצר ומרחב

בנמקו את הסיבה לכך שה"מפתחות" שערך לא נערכו תמיד בשיטה אחידה הוא מצייץ כי הן נערכו בזמנים שונים בעתות מיצר ומרחב, ובלשונו הק': "המפתחות נערכו בזמנים שונים ובתנאי חיים שונים, במצב רווחה והרחבה, ובמצב של מצור ומצוק וכו' ולכן אין בהן שיטה אחידה" – נעתק בימי מלך' כרך שני עמ' 606.

הרבי לא הרחיב, גילה טפח וכיסה טפחיים, אך דבריו אלו מזכירים את דברי בעל ה"אור החיים" הקדוש, שכה מעיד על עצמו בהקדמתו לספרו 'חפץ ה':

"גם אודיעך אחי שארי הקורא בספרי, כי הלא תתמה דלפעמים תמצא קצת אורך לשון, ולפעמים לקחתי דרך קצרה ביותר, וגם תמצא לפעמים שאני מבאר ומפלפל, ולפעמים מעלים עין במקום שאין רשאי להתעלם.

"דע לך אחי, כי כל מה שלמדתי בחיי לא היה אלא מאהבת ה' ומחשק התורה, כי מהיותי בעולם אשר פקחתי עיני, סבבוני כתרונני צרות צרורות. . נוסף על יגונות תדיר ושאינו תדיר וכו'. . ובין הכי ובין הכי לא זז מחבבה אם יום או יומיים אעמוד בקצת מנוחה לא אחדל מהביט אל הספר לכתוב קצת, ולערך המנוחה הייתי שוקד על הלימוד ולבאר אשר הבינותי לכבוד קוני, ולזה תמצא לפעמים אני יוצא ידי חובה בענין לפרש בו הצורך, ולא כל העתים שוות, ולפעמים אני בוחר לעצמי דרך קצרה וכו', כי אין הדעת מיושב כי רבו משערות ראשי רוב טרדותי ואנחותי עצמו מצמיתי לא יתנוני השב רוחי".

יג.

הכנסת אורחים סגולה לבן זכר

בריבוי מכתבים, מענות ושיחות (המקור הראשון כנראה הוא בספר השיחות תרצ"ז עמ' 161) מובאים דברי הרב המגיד ממעזריטש לאדמו"ר הזקן על הפסוק (תהלים קיט, ט) "במה יזכה נער את ארחו גו'" – "במה יזכה נער": במה זוכים שיהיה נער? "את ארחו": על ידי הכנסת אורחים.

תוכן הדברים מובא אף משמו של הרה"צ רבי אהרן מבעלזא בשם אביו הרה"צ המהרי"ד מבעלזא, אלא ששם מובאים בתוספת מקור בדברי חז"ל, כדלהלן:

"ואמר, כי סגולה זו למדים אנו מדברי המדרש (ב"ר מח, יא): "ויאמרו כן תעשה כאשר דברת" (בראשית יח, ה), אמרו, אנו אין לפנינו אכילה ושתייה, אבל אתה שיש לפניך אכילה ושתייה, 'כן תעשה לעצמך כאשר דברת', יהי רצון שתזכה לעשות עוד סעודה אחרת לבר דכר דיתיליד לך ("כשם שעשית לנו משתה עכשיו, כך יזכה אותך הקב"ה לעשות משתה יום תניים בבן זכר שיתן לך הקב"ה", רש"י לב"ר שם), הרי שמצות הכנסת אורחים היא סגולה לזרע של קיימא" (מתוך כתבי כ"ק מהר"ם מבילגורייא זי"ע, שנדפסו בקובץ "אור הצפון"). וכבר הארכנו בזה ב'התקשרות' גליון תתקעה (ח"י ניסן תשע"ג) עמ' 9.

יד.

סגולה לפרנסה – הוספה בלימוד התורה וקיום המצוות

בין הסגולות לפרנסה שהיה הרבי מציע לשואלים היו גם הוראות להוסיף בלימוד התורה הן בתורה הנגלית והן בתורת החסידות – ראה בספר "אוצר סגולות הרבי" (למברג) עמ' 151 (ובמקומות שצויינו שם בהערות 28-31) – ובד בבד צייץ כי אי הוספה וגרעון בקביעות עתים לתורה מהווה סיבה להרעת מצב הפרנסה.

ראה לדוגמא 'אגרות קודש' כרך יג עמ' קפג: "בהעדר שביעות רצון ממצב פרנסה... ואפשר קצת ביאור בזה מה שלא הוסיף ואפשר גם גרע במשך זמן זה מהקביעות עתים בתורתנו תורת חיים שהיא הצנור והכלים להמשכת וקבלת ברכות השי"ת בהמצטרך להאדם... גם בגשמיות, כמ"ש אם בחקותי תלכו ופרש"י שתהיו עמלים בתורה, ונתתי גשמיכם וגו' כל הברכות האמורות בפרשה...".

וראה גם במכתב מו' טבת תשכ"ב ('מקדש מלך' כרך ג עמ' ע): "מובן שצריך לסדר עניני פרנסתו באופן שלא יוגרע ח"ו מלימודיו, ואדרבה עוד יוסיף עליהם",

"בטח עוסק בהפצת היהדות וכו' והרי-זה גם מהסגולות לפרנסה" – ב' מרחשוון תשמ"ז ('מקדש מלך' כרך א עמ' 232).

ויש לציין לאור החיים ריש פרשת בחוקותי, אות ל:

"...אם אין קמח אין תורה וכו'" (אבות פרק ג משנה י"ז). . שירצה לומר: אם אין קמח, אם אתה רואה שעצר ה' (השמים) ואין קמח, הטעם הוא משום אין תורה. . וכשאינן לקח יעצור ה' השמים. . כשאינן תורה בודאי שלא יהיה קמח. . אם אתם רוצים לתת לכם חקכם שהם המזונות צריכין אתם כמו כן לקיים המצות....".

טז.

"ליל שימורים" – שמירה מחטאי שגגה

ב'לקוטי שיחות' כרך ז עמ' 53:

רואים את העילוי של פסח (ומצוות הקשורות בו) לגבי שאר ימים טובים (והמצוות שלהם), שביום-טוב זה אין מה לחשוש אפילו לענינים של שוגג [ואולי יש-לומר טעם הדבר שגם-זה שייך להענין דליל שימורים].

וטעם הדבר:

חטא בשוגג בא על ידי התגברות נפש הבהמית כמבואר באגרת הקדש סוף סימן כח, ומכיון שבפסח "לא הספיק להחמיץ" – אין נתינת מקום לחמץ (זה היצר הרע), וממילא כל היהודים אפילו אותם "הדיוטים וקלי הדעת" במדריגה ש"לא יאונה לצדיק כל און" אפילו לא בענינים דאכילה.

עד כאן מ'לקוטי שיחות' שם.

והנה לפי זה יומתק פס"ד אדה"ז בענין קריאת ההגדה בליל פסח (סימן

ערה סעיף י):

"לפיכך ליל פסח שחל להיות בשבת מותר לקרות ההגדה בספר לאור הנר לפי שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת ואינו צריך לעיין בספר אלא לפרקים (ואף כשקורא כולה בספר מותר כיון שאינו צריך לזה)".

ובהלכות פסח (סימן תעג סעיף ה) ציין אדה"ז לדבריו בהלכות שבת: "ועיין בסימן ער"ה שמותר לומר ההגדה לאור הנר".

ומקורו של אדה"ז בזה הוא בדברי המחבר בשולחן ערוך, שכתב בסימן ערה סעיף ט: "ליל פסח שחל להיות בשבת מותר לקרות ההגדה בספר משום דהוי כעין ראשי פרקים, שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת".

וכתב הפרי מגדים (משבצות זהב ס"ק ח) [הובא להלכה במשנה ברורה ס"ק י"ז] שאם הוא עם הארץ שלא למד מעולם ואין ההגדה שגורה בפיו כלל בלי ספר ואין לו שום אדם שיבקשהו שיתן דעתו עליו שלא יטה - מ"מ אפשר גם כן שיש להקל שלא לבטל מצוות ההגדה שהיא מן התורה, אפילו אין לו אלא נר שמן.

והוסיף הגר"ע יוסף זצ"ל בחזון עובדיה (פסח, עמ' נז): "ולכאורה יש להביא ראיה לזה מדברי השבלי הלקט (סימן סד) שממנו מקור דברי השולחן ערוך. שכתב בשם אביו ר' בנימין על דברי בעל התרומה שאסר, דמה יעשה, תיבטל מצות והגדת לבנך משום ספק שמא יטה?, ועוד וכו' הוי כעין ראשי פרקים שאין עם הארץ בעולם שלא תהא קצת שגורה בפיו. ע"ש. ומוכח מהטעם הראשון דלא דחינן מצות עשה של תורה משום ספק שמא יטה". עד כאן.

ליתר ביאור:

עם היות שיש דעות בראשונים (הרשב"א סימן רמ; ועוד) שכשהאדם יחיד, ברור שאין ההגדה שגורה בפיו כלל אסור לקוראה (ראה המובא בחזו"ע שם)

הנה:

1. הבית יוסף ואדמו"ר הזקן נמנעו מלתת מקום (או להזכיר אפילו ברמז) לדעה זו.

2. האחרונים שללו (אחרי פס"ד השו"ע) דעה זו בתוקף - ראה באר היטב ("ומותר לומר ההגדה בספר אף שהוא ביחידות ולא חיישינן שמא יטה כמ"ש סי' רע"ט ס"ט החק-יעקב"), ולפניו החק יעקב סימן תעג ס"ק ג ("ואם חל בשבת - מותר לומר ההגדה בספר אף שהוא ביחידות כמבואר לעיל סימן (ער"א) [ער"ה] סעיף ט', ודלא כדעת מהר"י ווייל סימן קצ"ג דאוסר") והשערי תשובה סימן תע"ג ס"ק ב ("עיינן באר היטב. ובאגרות הרמ"ז סימן יג כתב וז"ל: ועל ענין העסק וסיפור ביציאת מצרים פשיטא לי דאסור אם האדם יחיד בלי שמירה, עכ"ל. והוא תמוה שהוא נגד השו"ע סימן ער"ה").

ועל פי מה שהבאנו בתחלת הדברים מ'לקוטי שיחות' תובן היטב הסיבה לכך: משום שבליל הסדר אכן אין חשש, גם אצל עמי הארץ וכו', גם לעניינים של שוגג כו'.

טז.

מקור המלה "טבע"

ב'ספר המאמרים מ'לוקט' כרך ב עמ' קב מביא הרבי מדרושי חסידות מ"ש בשו"ת חכם צבי (סימן יח) דשם טבע הוא שם חדש שחידשו חכמים האחרונים. – עיין שם.

ויש להעיר שכנראה מכאן המקור למ"ש בנו של החכם צבי, הלא הוא היעב"ץ, כדלהלן.

במסכת נדה (כ, ב) : א"ר זירא טבעא דבבל.

וכתב שם בהגהות היעב"ץ : נ"ב [=נכתב בצדן] נראה שהוא ענין טבע העולם שנשתמשו במלה זו הרבה הטבעיים ומכאן לקחיה ולא מצינו לה חבר בתלמוד.

יז.

רבי אכל ולא נהנה

ב'לקוטי שיחות' כרך לא עמ' 176 הערה 61 הביא הרבי את ביאור השל"ה בהנהגת רבי יהודה הנשיא שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו (כתובות קד, א), שאע"פ שאכל מאכלים משובחים – לא נהנה מהם, כלומר : לא היתה אכילתו להנאת הגוף אלא להבריא גופו שיהיה חזק לעבודת ה'.

ויש לציין גם לדברי הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות) אודות הנהגתו של רבי : "והיה בתכלית החסידות והענוה והרחקת התענוגים".

עוד יש לציין בנידון זה :

כביאורו האמור של השל"ה כתבו גם בכיאר הגר"א באורח חיים סימן רלא ובגליוני הש"ס לר"י ענגיל מגילה יב, א, וכבר ציינתי בעבר עוד מקורות לכך – ראה התקשרות גליון א' מג (כ' תמוז תשע"ד) עמ' 11-12.

יח.

מעלת השפה הארמית

בשיחת ש"פ משפטים תשמ"א (ילקוטי שיחות' כרך כא עמ' 447) דיבר כ"ק אדמו"ר על מעלת שפות שונות ו"מעלה מיוחדת בלשונות אחדים, כדמצינו בגמרא גם בנוגע להלכה. . ובלשון ארמית".

הנה בפשטות הכוונה להנאמר במסכת פסחים פז, ב: רבי חנינא אמר לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל מפני שקרוב לשונם ללשון תורה.

ורמזו לזה חז"ל בכבא בתרא ח, א: פסוק זה בלשון ארמית נאמר – "גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים" (הושע ה, י) – "אי תנו כלהו (וכן רובן יהיו שונין ועוסקין בתורה כשיגלו בעמים – רש"י) עתה אקבצם (בקרוב אקבצם – רש"י) ואם מעט מהם – יחלו ממשא מלך ושרים" (ואף אם מועטים הן השונין בעמים – יהיו בטלים מלשאת משא מלך ושרים – רש"י).

אלא שבהשיחה הובאו מראי-מקומות מההלכה (מהרמב"ם, מהרי"א ומשו"ע אדה"ז) לגבי מעלת השפה הארמית (וראה שם בסוף ההערה כמה מ"מ מיוחדים!).

ויש להוסיף עוד: ב'עטרת זקנים' הלכות פסח סימן תלד ס"ב: "ותרגום . . מקרי לשון טהור". וראה דרך חיים למהר"ל פרק ה משנה כב.

יט.

פעולת חסד הופכת העושה לאיש חסד

ב'תורת מנחם' כרך כט עמ' 43 (ממאמר ד"ה "ולא יכנף עוד מוריד"):

"וכמו-כן באיש אכזרי, שעל-ידי שעושה מעשי חסד, הנה סוף-כל-סוף שתתנה גם פנימיותו ומהותו כו".

לכאורה המקור לזה בספר החינוך מצוה טז:

דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם כו' ואפילו רשע גמור בלבבו כו' אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ובכח

מעשיו ימית היצר-הרע . . כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד.

ב.

הצלת כתבי גדולי ישראל באמצעות הבאתם לדפוס

בר"ד כ"ד אייר תשל"ז בעת ביקור כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א דיבר הרבי על צערו של מו"ח כב' קדושת אדמו"ר מוהרי"צ על כתבי רבותינו שלא הודפסו ונשארו מעבר לים, וכמו כן כתבי חסידות שנשרפו בשריפה וה"צמח צדק" הצטער על כך כו' ("פרד"ס חב"ד" גליון 18 עמ' 21).

ויש לציין שמצינו מספר דוגמאות כיוצא-בזה בספרי גדולי ישראל:

א. מור וקציעה סימן ריח בהשמטות: נס כפול כו' כי כל מה שנשרף מהכתבים כו' כבר היו מודפסים.

ב. שם הגדולים להחיד"א מערכת ספרים סימן מז (ערך נשאל דוד): וגדולי ישראל קצתם היו זהירים שלא להדפיס ספרי חידושיהם בחייהם. ובאמת אמרו מן הזהירות שלא תרבה להזהר, כי זה גרם שנאבדו הכתבים, חבל על דאבדין כו'.

ג. שו"ת חתם סופר חלק ו, ליקוטים סימן סא: חבל על דאבדין כל ספרי הקדמונים אשר היו לעינים לרבותינו בעלי התוס', כולם נאבדו ממנו כי בטלו המעתיקים ואל הדפוס לא הובאו ונשתכחה תורתם מישראל עי"ז.

בא.

אי הבטה בבביצה טרם אכילתה

ב'אוצר מנהגי חב"ד' פסח עמ' קפג:

כ"ק אדמו"ר היה טובל את הביצה שלוש טבילות במי המלח, ומתחיל לאוכלה מצד ראשה הכד, ולא היה מביט בה כלל לבודקה.

ראה שו"ע יו"ד סו, ח: מותר לאכול ביצים צלויות אע"פ שאינן יכולות ליבדק. וברמ"א שם: וכן א"צ לבדוק הביצים אם יש בהם דם דסומכין על רוב ביצים שאין בהם דם.

[ורק "ומכל מקום נהגו להחמיר כשעושיין מאכל עם ביצים ביום שרואין בהם אם יש בהם דם"].

וראה בהגהות יד אפרים ממ"ש בלקוטי תורה להרח"ו שער המצוות פ' אחרי:

ראיתי למורי ז"ל שהיה גומעה כשהיא צלויה בלתי שישגיח בה אם יש בה דם ולא היה חושש לסברת המתמירים שלא לגמוע ביצה צלויה והביא ראיה מן התלמוד בהרבה מקומות כו'.

כב.

אמידת תהלים בליל יום כיפור

ב'אוצר מנהגי חב"ד' יום הכיפורים עמ' ריג אות קס הובא:

בליל יום הכיפורים תשי"ב, אחרי שכמה בחורים אמרו תהלים במהירות לפני התיבה, ניגש הרבי בעצמו אל העמוד וסיים כל קאפיטל בקול-רם וגם את ה"יהי רצון" אמר בקול.

ויש לציין למ"ש ב'מטה אפרים' סימן תריט סעיף כג: ויאמר מתוך הספר וידקדק לומר במתון, להשגיח על הניקוד, ותהיה אמירתו מקובלת ורצויה ביושר.

ושם לפני"ז בסעיף כב: והשליח-צבור יהיה איש הגון ומדברו נאוה.

[לענין אמירת ארבעה מזמורי תהלים ו"בסיום המזמורים אומרים 'קדיש יתום'" (אוצר שם עמ' ריא סקנ"ג) ראה מטה אפרים שם סעיף יח: "והיתום אומר קדיש..."].

כג.

כל מצוה שבין אדם לחבירו היא גם בין אדם למקום

ב'תורת מנחם' כרך סב עמ' 51 (משיחת וא"ו תשרי תשל"א) הערה 23:

"לא יכולה להיות מציאות של עבירה שבין אדם לחבירו שלא תהיה גם בין אדם למקום".

לכאורה הדוגמא הפשוטה והבולטת היא בפסק-דין הרמב"ם (הל' תשובה פ"א ה"א) שהחובל בחבירו והמזיק ממנו מחוייב לעשות תשובה ולהתוודות לפני ה', נוסף על מה שצריך 1. לשלם לחבירו. 2. לפייס את חבירו. 3. ולבקש ממנו שימחול לו (רמב"ם שם פ"ב ה"ט).

וקביעה זו מצויה להדיא בכ"מ בספרי גדולי ישראל:

נחל קדומים להחיד"א פרשת אחרי (אות ה'). דעת קדושים לרבי רפאל הכהן מהמבורג (יח, ג). הגהות בני בנימין (מהאדר"ת) לרמב"ם הל' תשובה שם (פ"א ד"ה שנאמר). וראה עוד פרי מגדים סתר"ו.

בד.

שכירת מישהו לאמירת "קדיש"

כתב הרבי למי שנאלץ לוותר על תפילה בציבור ואמירת קדיש בגלל הפצת היהדות ('אגרות קודש' כרך יט עמ' רצא):

"ובכדי שלא יחסר (כפי האפשרי) בהאמור, יש מקום אשר נוסף על אמירת קדיש בזמנים שאפשר לו, ישכור מי שיאמר [קדיש], ובמילא לא יחסר מעבודתו בקודש".

וראה 'אגרות קודש' כרך יב עמ' קצו: "אם לשכור אחר שיאמר קדיש אחר הזקנה ע"ה, כיון שבנים אין לה. . . דשאני שם דעל-כל-פנים קרוב יאמר, מה שאין כן לשכור אחר...".

ויש להבהיר שהמקור לאפשרות לשכור אחר שיאמר קדיש - הובא ב'בית יוסף' לטור יורה דעה סוף סימן תג:

"מצאתי כתוב. . . ואחד שכיר מלמד בעיר והיה אומר קדיש עבור אמו..."
[וראה ב'דרכי משה' לטור לעיל שם סוף סימן שעו].

בה.

קנאות רק לשם שמים בלבד

כך נאמר בספר הערכים – חב"ד, ערך אהבת ישראל עמ' תרכו:

"כשעושים ליהודי דבר שהוא היפך הטובה וטוענים שכן הוא על-פי תורה, הרי (נוסף על שאפשר שטועה הוא בההלכה) אפשר שעושה כן מצד איזה פניה, או לפי שבטבעו הוא איש רע, ומטעה את עצמו שעושה כן מצד היראת-שמים שבו, משא"כ כשעושה טובה ליהודי, אין שום ספק כלל שמצוה הוא עושה".

ומקורו ב'לקוטי שיחות' כרך א עמ' 134.

ב'לקוטי שיחות' שם צויין לרמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ג: אין מעמידין בכל הסנהדרין כו' [לא זקן מופלג בשנים ולא סריס מפני שיש בהן אכזריות ולא מי שאין לו בנים כדי שיהיה רחמן].

והדברים תואמים את דברי הרמב"ן בפרשת לך טו, ד:

אבל אם לא שמע המצוה והרג אותו לשנאה או לשלול אותו יש עליו העונש כי הוא לחטא נתכוון ועבירה היא לו.

(וראה גם בדברי הרמב"ן עה"פ אמור כד, כג שלילת "טינא שבלב" ורק בשל "מצות ה' הוא שעשו").

ובאמת מרומזים הדברים ברמב"ם הל' מלכים פ"ז הט"ו: "ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד" – ראה מה שהארכנו בהערות וביאורים אהלי תורה נ. י. גליון תתכא ש"פ מטו"מ תשס"א עמ' 60-63.

* * *

ויש להוסיף ולציין עוד כמה מקורות:

א. רבינו יונה בשערי תשובה שער שלישי סרי"ט: "כי אע"פ שהיא מצוה לפרסם את החוטאים בנפשותם ואת החנפים, אבל החוטא אם לאיש כמוהו רשעו ולבן אדם חטאתיו, אין לו לפרסמו, כי אין כונתו בגלותו מסתריו לטובה, כי אם לשמוח לאיד כו'".

ב. בסמ"ק סימן פב בהגהה (בשם הריב"א) לגבי אלה שמצוה להורגן, כמו הרודף אחר חבירו להורגו: "ההורג צריך שיזהר מאבק שלהם, כי אם ח"ו יכשל... בעבירה כיוצא בהם, ייחשב לו אותו הנהרג לדם נקי".

ג. העמק דבר להנצי"ב עה"פ (תשא לב, כו) "מי לה' אלי" – "אין הכוונה, מי הוא שלא עבד עבודת כוכבים, שהרי רוב ישראל לא עבדו עבודת כוכבים. אלא מי שיודע בעצמו שהוא אך לה' למסור נפשו וכל אשר לו, לאהבת ה' וכבודו".

וממשיך שם: "ומזה יש ללמוד, דהבא לרדוף אחר הרשע, על דבר שחייב באמת, מכל מקום, יש להזהר שלא ירדפנו מי שהוא שונאו ומבקש רעתו. . ואם הרדיפה באה בהנאת עצמו גם כן, גם הוא לא ינקה".

ד. בספר מגיד מישרים להב"י אור ליום השבת כ"ג תמוז מבאר שכאשר פינחס הרג את נשיא שבט שמעון הוא שינה את אופיו, שהרי כהן הוא איש החסד וכאן פעל במידת הדין. משום כך הקב"ה שילם לו והשלים אצלו את מידת החסד, עיי"ש [– מעין דברי האור החיים הק' בעיר הנידחת].

ה. וכהנהגה רגילה – עיין מגיד מישרים להב"י שם אור ליום שבת י"א לאלול:

"וזהוהר שתתנהג עם הבריות בנחת ולא תכעוס בשום פנים שבעולם. אף על קנאת ה' לא ישלוט בך הכעס כי זה כלל גדול".

ו. כתב בספר "יסוד ושורש העבודה" (שער א פרק ז) לגבי מצות התוכחה:

"כשרואה אדם את . . חברו שעשה או שדיבר דבר שאינו הגון, יוכיח אותו. וקודם שיוכיחו על זה יכוון במחשבתו קיום מצות עשה של "הוכח תוכיח עת עמיתך", ויכוון גם כן לקיים מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך"..."

* * *

אמנם, לכאורה, דברים אלו תלויים במחלוקת הסמ"ע והט"ז, כדלהלן.

איתא בשולחן ערוך חלק חושן משפט סימן תכא סי"ג:

באדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו ואינו יכול להצילו אם לא שיכה המכה – יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא.

ובסמ"ע שם:

דאם זה הבא להציל ולהכות המכה אינו בר הכי דרגיל לאפרושי מאיסורא – דכמה פעמים רואה שמכה אחד לחבירו ואינו חושש לאפרושי המכה מאיסורא – אז אמרינן דאסור להכות לזה המכה, דודאי מכח שנאה בא להכותו ולא בא להפרישו מהאיסור.

אבל הט"ז שם חולק על הסמ"ע וכותב:

ואיני יודע טעם לזה החילוק, דכיון דדינא הוא שיכול להציל ע"י הכאה את המוכה, מה לי בזה שיש לו שנאה על המכה, מכל מקום [=סוף סוף] הוא עושה מצוה להציל את המוכה, וכי בכוונת הלב תליא מילתא, ואף [אם] אין דרכו כן לפעמים אחרות, הרי לא יפה עשה באותן הפעמים [=שלא התערב והכה גם כן], אמנם בהאי מעשה שפיר קעביד ומצוה קעביד.

ולכאורה לפי הט"ז, אין כל בעיה לבצע פעולת ענישה גם כשאינו נקי מאינטרס אישי וכיו"ב.

אלא שכאמור דבריו הם חידוש גדול, ודלא כדעת רוב הדיעות שהובאו לעיל.

אמנם נוסף על הנ"ל וכן על דברי הרמב"ן שהובאו לעיל ישנו מעשה רב, כדלהלן.

ידוע בדברי ימי הרמב"ן שהיה אחד שלפי מעשיו היה צורך לקיים בו פס"ד ההלכה ד"מורידין כו", והורה הרמב"ן שיבצעו זה בשעה שירד לטבול בנהר וכן נעשה.

ברם, מי שביצע הפס"ד לפועל, מת מיד בסמיכות למעשהו זה, וכשנשאל הרמב"ן היתכן? השיב שכנראה נתערב אצלו שמץ הנאה של נקמה אישית וכיו"ב. ומכיון שכך הרי משמיא קיימו בו על דאטפת אטפוך - והוא לא קיים מצוה אף שהנידון היה ראוי לעונשו. וק"ל.

ונראה שכ"ק אדמו"ר במכוון לא רצה להביא מעשה רב זה - ואדרבה כל מהלך השיחה הוא להיפך, כדרכו להדגיש בכל דבר את החיובי והטוב:

שהנהגת כ"ק אדמו"ר (מהור"צ) נ"ע לקרב כל ישראל, גם את אלו שאמרו עליהם "מורידין ולא מעלין". וכששאלוהו, הרי דינם "מורידין כו", ואיך מקרבם, ענה: ארבעה חלקים ב"שלחן ערוך". "חושן משפט" הוא חלק הרביעי. בחלק זה עצמו - ד' מאות ועוד עשרים וכמה (דייק בלשונו - מפני החילוק שבין הטור והשו"ע) סימנים. פרטי הדינים ד"מורידין כו" הם בסימנים האחרונים שבחושן משפט. כשילמדו ויקיימו כל דיני השו"ע מתחילת אורח חיים עד לסימנים אלו, אז יפסקו דינים אלו.

כו.

בין פסח לעצרת – זמן מסוגל לבריאות הגוף

ב'יחידות' ה"פני מנחם" אצל הרבי הדגיש הרבי כי בכלל זהו זמן המסוגל לבריאות, בצינינו כי "אייר" ראשי תיבות "אני ה' רופאך" (ראה 'בצל החכמה' עמ' 185).

ויש לציין למ"ש המהרש"א בחידושי אגדות – יבמות סב, ב:

בין פסל לעצרת . . כי הוא הזמן ממוצע לבריאות וקרוב לרפואה.

וביערות דבש חלק א דרוש ו:

ימי אייר, והן מפסחא לעצרתא, עלולים לרפואת הגוף, והרפואה תועיל מאד יותר ויותר משארי הימים.

וכן הוא שם בדרוש יד:

בימי אייר אשר המזג אויר טוב מאד, יעסוק ברפואה כו'.

– וראה גם דרך חיים למהר"ל מפראג בהקדמה.

כז.

זכירת מעמד הר סיני – ע"י מצוות הקהל

ב'לקוטי שיחות' כרך לד עמ' 192 מסביר הרבי שהטעם והצורך שמזמן לזמן (אחת לשבע שנים) צריכים לחיות מחדש בצורה חוויתית – "איבערלעבן" – את מעמד הר סיני, דבר שמתרחש בבית המקדש במצוות הקהל כאשר כל ישראל נקהלים יחד אנשים נשים וטף כמו במעמד הר סיני, כך ש"יראו את ה"א ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" – ואין די בזכירת מעמד הר סיני – שזוכר דבר שהיה בעבר, שאז האדם הוא בריחוק מהדבר.

ולכן גם בזמן הזה כשאין קיימת מצות הקהל כפשוטה – יש צורך להקהיל אנשים נשים וטף ולעוררם על-דבר לימוד התורה וקיום המצוות, ואז נפעל בהנקהלים – "נזכרים ונעשים" – ליראה כל הימים כאילו עתה נצטווה מפי הגבורה בתוקף הראיה דמתן תורה.

כשהרבי מתבטא "אינה מספיקה זכירת מעמד הר סיני" – הכוונה כנראה – למרות שלא צויין לכך בשיחה – שלא די בקיום ההוראה בהלכות קריאת

שמע, כנפסק בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן ס סעיף ד: "זכירת מעמד
הר סיני . . מצות עשה של תורה . . שכשיאמר ובנו בחרת יזכור מתן תורה
וקרבתנו להר סיני".

ויש להוסיף בזה, ובהקדים:

לשוננו של הרמב"ם לענין הקהל (שצוטטה בשיחה שם עמ' 190): "אפילו
חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה
וכו'" היא מעין הנאמר בכל שנה בהגדה של פסח: "אפילו כולנו חכמים
כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים,
וכל המרבה לספר ביצי"מ הרי זה משובח".

והפירוש הוא שלמרות הזכרון-תמידי דיציאת מצרים הרי פעם אחת
בשנה מצוה עלינו לספר - מלשון אבן ספיר, לחוות מחדש כו', ולא די
בזכרון גרידא.

- הוא הדין, אפוא, גם לגבי מצות הקהל, כאמור.

בח.

שבר עסקני ציבור המתבזים על המצוות

באחת היחידויות' להן זכה העסקן החסידי ר' שלמה מיידנצ'יק (ז"ל)
בחדש תשרי תשל"ט התייחס הרבי ל'אופוזיציה' של ר"ש מבית ואמר לו
בערך ('מיידנצ'יק - הקטר של חב"ד' עמ' 91):

"הרי זה כבר התחיל מזמנו של משה רבינו וכל העוסקים בצרכי-ציבור
שתמיד לא היו [כולם?] מרוצים מהם . . ומה שישנם אי-נעימויות - יהיה
זה עבור דברים אחרים שהייתם אמורים לסבול עבורם. ותמורת זאת הרי
תגדלו ביחד עם זוגתכם את כל ילדיכם ותרוו רוב נחת מהם".

דברי עידוד אלו של הרבי מיוסדים, כמו תמיד, על דברי חז"ל - ונראה
להציע מספר מקורות לכך:

בשולחן ערוך חלק יורה דעה רנז, ז: גבאי צדקה אם יחרפוהו כו' אין לו
לחוש כי יותר זכותו גדול.

ובספר חסידים לר"י החסיד סימן מ: כי עליך הורגנו כל היום - אלו
בני אדם שמקבלים בושתם והלבנת פנים על המצוות כי כשאומר לאדם

סכלות לקיים מצות ציצית ותפלין וכיוצא בהם נשפך דמו כמים מפני הבושה מעלה עליו הכתוב כאילו נהרג עליו.

ושם סימן רטז: ואם ראית כו' שמתחתנים בו גדולים, דע לך כי כו' לא בא לידו כו' אלא עבור כו' שהיו מבזין אותו קודם לכן.

בט.

מיתה (לאו) כפשוטה

ב'לקוטי שיחות' כרך לא עמ' 177 ואילך בביאור עובדא דרבה ור' זירא ש"קם רבה שחטיה לר' זירא. למחר בעי רחמי ואחייה" (מגילה ז, ב), הובאו פירושיהם של המהרש"א בחידושי אגדות, הגהות היעב"ץ והמאירי שלא היה כאן ענין של מיתה ממש, אלא "כעין שחטיה". כפהו לשתות יין יותר מדאי עד שנחלה" (מהרש"א), "לבש חרדה ונתעלף מרוב דאגה" (יעב"ץ), "שחטיה – מלשון שחיטה, רצה לומר שימעכו" (מאירי).

הרבי – בדרכו לתרץ תירוצו המופלא – מעיר על כך: 1. שפשטות הסיפור ובפרט סיומו "למחר בעי רחמי ואחייה" אינו מובן על-פי-זה. 2. סוף סוף הרי הזיק הדבר לבריאותו של ר' זירא (ועד ש"נטה למות").

ויש לבאר על מה מבוססים הסבריהם של המהרש"א, היעב"ץ והמאירי:

מצינו בכו"כ מקומות שאפילו המושג "מיתה" אינו כפשוטו [להבא להלן יש לציין (גם) ל'לקוטי שיחות' כרך יח עמ' 241 הערה 20 ובשולי הגליון]:

בשיטה מקובצת (ב"מ קיד, א) מפרש מעשה החייאת בן האשה הצרפית ע"י אליהו הנביא שהחיהו (כמסופר במלכים א קאפיטל י"ז) שם נאמר במפורש "ויתמודד על הילד", היינו שהוא נגע בו והרי קיי"ל שפנחס (בן אלעזר בן אהרן הכהן) זה אליהו, ולכן שאל אותו רבה בר אבונה "לאו כהן הוא מר"? ומתריך:

"ויש לומר דלא מת ממש אלא נתעלף. והיינו דכתיב "עד אשר לא נותר בו נשמה"..."

וכעין זה כתב הרמב"ם במורה נבוכים (חלק א פרק מב).

תירוצ זה הובא גם ע"י הרדב"ז (בשו"ת שלו חלק ו, סימן ב' אלפים רג) – אלא שהוא דחה זאת לגבי אליהו.

ובשו"ת הרידב"ז (ח"ב בלשונות סימן קנג) והר"ן בפ"ק דעבודה זרה פירשו את הנאמר בגמרא שם (יב, א) "עד שתצא נפשו עד שימות" שהכוונה היא רק עד ולא עד בכלל, והכוונה עד שיחלוש כוחו.

ואף השיטה מקובצת (כתובות פו) – בשם תלמידי רבינו יונה – כתב כן. (ועיין שו"ת חוות יאיר סימן קסו).

בהגהות מיימוניות (הל' שביתת עשור פ"ב) הביא תשובות ר"ת, וכן הובא בהגהות מרדכי (שבת פ"ז) שהלשון "מית" הנאמר בש"ס פירושו חולי. וכן פירשו בכמה מקומות את דברי הרמב"ם "ואף שימות" פירושו שנחליש אותו.

אלא שמ"מ בנידון דידן כמו שמבאר הרבי אין זה מתאים עם סיום הסיפור, וק"ל.

***

בשיחה שם אות וא"ו (עמ' 181):

"כיון שרבה הי' בכחו לפעול "ואחיי" – להחזיר נשמת ר' זירא לגופו, לכך לא הי' זה בסתירה להכוונה דנשמות בגופים".

ולהעיר שזהו מעין תירוץ התוספות (ב"מ קיד ד"ה אמר ליה) את מעשהו של אליהו בהחייאת נפש בן האשה הצרפתית: "ויש לומר, שהיה ברור לו שיחיייהו, לכך היה מותר משום פיקוח נפש".

ל.

"סימן להם שנותיו של אהרן"

בשיחה נרחבת משנות תשל"ז-תשמ"א (לקוטי שיחות' כרך כג שיחה שניה לפרשת מסעי, עמ' 229 ואילך) מבאר הרבי את קכ"ג פעמים שישאל עונין הללויה בהלל – כדברי הרמב"ם "סימן להם שנותיו של אהרן" (רמב"ם הלכות חנוכה פ"ג הי"ב) ומבאר את גדר עניית הללויה ושייכותה לאהרן:

החידוש בתקנה זו שבמקום שכל אחד יאמר הלל לעצמו, מתאחדים כל היהודים באמירה אחת של הלל, וזוהי אחדות אמיתית, אמירת "כל העם" שהם "עונין" "כל העם", שזה היה ענינו של אהרן – אפילו יותר משהיה אצל משה – לאחד כל בית ישראל. – עיין שם בארוכה.

ויש לציין שמנהג זה קיים מאות שנים עד היום הזה אצל (חלק מ) בני עדת תימן,

כדאיאת בסידור "תכלאל" של עדות תימן עם פירוש עץ חיים השלם של המהרי"ץ (רבי יוסף צאלח) הכותב:

ומקרא את הציבור הללויה והם עונים הללויה והוא אומר הללו עבדי ה' והם אומרים הללויה. וכן על דרך זה בכל פסוק ופסוק מאלו המסודרים כאן, עד סוף ההלל.

"המנהג הזה מיוסד על-פי מ"ש הרמב"ם . . ומנהג זה מנהג קדמונים דקדמונים כמעט מימי הבית . . מימות חרבן בית ראשון, ולזה תמצא שליפיו והדרו ונעמו של מנהג זה קלסיה אביר ישראל הרמב"ם ע"ה".

אמנם בהמשך דבריו מקשה:

"והנה ראוי לנו לחקור מה ראו על ככה לעשות רמז במספר [עניית] הללויה לשנותיו של אהרן קדוש ה' ולא עשו רמז אחר לשנות א' [חד] מהאבות או לשנות משה רבי[נו] ע"ה בהחסיר או העדיף למנין שמות א' [חד] מהם...".

על קושייתו זו מצוי ההסבר בשיחת הרבי, כאמור, אלא שהוא, המהרי"ץ, מבאר זאת על-פי קבלה ("רמז רמזו לנו רבותינו חכמי האמת בזה . . להוריד חסדים דאבא אל הבת הנעימה...").

[וראה בהשיחה שמציין לביאורים על-פי קבלה ללקוטי לוי יצחק לזהר ויחי (עמ' רה ואילך) ולחת"ס לסוכה לח, ב].

ואחר כך מעביר ביקורת על אלה ששינו מנהג אבותם: "קצת המוניים אשר השליכו הוד ותפארת רנת ההלל אחרי גום ויפנו עורף לצאת החוצה. ולא עלה בידם לא זה ולא זה, ובטל תקנת הראשונים חכמי משנה וגמרא".

לא.

האם מצינו חיוב ללמוד הלכות שופר בר"ה שחל בשבת?

ב'לקוטי שיחות' כרך ז עמ' 49 מביא כ"ק אדמו"ר את הסברו של הרה"ג ר' מאיר דן פלאצקי ע"ה (בספרו "חמדת ישראל" בהקדמה) שגזרת חכמים שלא יתקעו בשופר ושלא יטלו לולב בראש-השנה וסוכות שחל בשבת אינה מהווה עקירה לגמרי של מצוות תקיעת שופר ונטילת לולב – מכיון שגם

בשבת ניתן ללמוד את הלכות מצוות אלה וכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (מנחות קי, א).

על כך מקשה כ"ק אדמו"ר, שלפי הסבר זה היה צריך להיות כתוב – בשולחן-ערוך או על-כל-פנים בפוסקים אחרים – שבראש-השנה וסוכות שחל בשבת ישנו חיוב ללמוד הלכות שופר ולולב?

עד כאן הנוגע לענייננו מהשיחה.

והנה בספר 'לקט יושר' – והוא ספר הנהגות דבעל המחבר תרומת הדשן שנכתבו על ידי תלמידו [ראה 'תורת מנחם' כרך לג עמ' 389 הע' 75] – איתא (עמ' 125 בדפוס ברלין תרס"ג):

"וזאת השנה יש ראש-השנה בשבת, שאין תוקעין, ולכן טוב שיקרא בהלכות תקיעה, וכשרוצה לדרוש בראש-השנה אחר מנחה ידרוש בהלכות שופר, כיון שהוא יומו, וכן מציינו במגילה, כשחל פורים בשבת שדורשים בהלכות מגילה, משום דהזכירה עולה במקום קריאה, וכן גבי שופר, מה לי קול שופר מה לי קול קריאה, אבל גבי לולב אינו כן, משום דלגבי לולב יש מעשה, וקריאה אינה עולה במקום מעשה".

ונמצא מדברי בעל "תרומת הדשן", שהיה מגדולי הפוסקים, שבנוגע לראש השנה "טוב שיקרא בהלכות תקיעה . . ידרוש בהלכות שופר", ולכאורה הדברים מתאימים עם דברי ה"חמדת ישראל", ומאידך, נדרש הסבר לשאלת כ"ק אדמו"ר בשיחה?

ואולי יש לומר בזה:

א. אכן אין דברי בעל ה"לקט יושר" עולים בקנה אחד עם דברי ה"חמדת ישראל", שסבור כי גם לגבי לולב שייך "כל העוסק . . כאילו", ודלא כב"לקט יושר" שכתב "דלגבי לולב יש מעשה, וקריאה אינה עולה במקום מעשה".

ב. ב"חמדת ישראל" לא מדובר כלל על לימוד הלכות מגילה בפורים שחל בשבת, כמבואר בהמשך השיחה (עמ' 51-50) הטעם בזה בארוכה, יעויין שם, ודלא כב"לקט יושר" שכתב זאת גם לגבי פורים.

ג. אפשר שכ"ק אדמו"ר סבור כמ"ש ב'לקוטי שיחות' כרך ה עמ' 134 הע' 18 לענין חגיגת יום הולדת הששים: "שזו היתה הנהגה מיוחדת של בעל תרומת הדשן – שלכן לא נזכר זה בפוסקים",

אף שיש לחלק, משום ששם מדובר בהנהגתו האישית, בעוד בנידון
דין נראה שהדבר נאמר כהוראה לרבים וזה נכלל במה שכתב המחבר
בהקדמתו על בעל "תרומת הדשן": "לא כתבתי בזה הספר . . אלא כתבתי
הספר . . כמו שאמר או כמו שראיתי".

ועוד וגם זה עיקר:

ד. נראה שכ"ק אדמו"ר נשמר מקושיה זו והבהיר זאת בדיוקו לכתוב
שלא מצינו "שבראש-השנה . . שחל בשבת ישנו חיוב ללמוד הלכות
שופר", ואף הדגיש את המלה חיוב, [והטעם לזה הוא כיון שאם אין חיוב
בדבר נמצא שבנוגע לפועל עקרו חכמים את המצוות שמדאורייתא], וכד
דייקת שפיר בלשון ה"לקט יושר" הרי לשונו היא: "טוב שיקרא בהלכות
תקיעה", שהלשון "טוב" מורה שזו הנהגה טובה אך אינה חיוב,

וראיה לדבר מדברי אדמו"ר הזקן ב"קונטרס אחרון" (שולחן ערוך שלו סימן
רמו ס"ק א): "אף שרמ"א . . כתב "יש להחמיר" אפשר שכוונתו . . ש"טוב
להחמיר" . . אבל אין חיוב בדבר".

לב.

אין ברכה על מצות צדקה

כך נאמר ב'התוועדויות תשמ"ח' כרך ד עמ' 237 הע' 6:

אין חיוב מן התורה על ברכת המצוות (מלבד ברכת-המזון, ולכמה דעות גם ברכת
התורה)

ובמצוות צדקה – אין חיוב גם מדברי-סופרים, ואדרבה אין להתעכב
בשביל לברך לפני נתינת הצדקה, אלא כשהעני מבקש צדקה צריך ליתן לו
תיכף ומיד (ראה שו"ע יו"ד סרמ"ז).

ובצורה ברורה יותר התבטא הרבי בליל כ"ג כסלו תשמ"ט (התוועדויות
תשמ"ט' כרך ב עמ' 25): ענין הזריזות נוגע בצדקה יותר מבשאר המצוות . .
וכידוע שמהטעמים שאין מברכים על מצות הצדקה, כדי שלא לעכב נתינת
הצדקה אפילו כדי שהות אמירת ברכה!

וראה גם 'תורת מנחם' כרך ג עמ' 325. 'המלך במסיבו' כרך א עמ' עה.
'התוועדויות תשמ"ג' כרך א עמ' 358. 382. ועוד.

החידוש הוא ששם (בהשיחות הנ"ל) הובאו הדברים בשם צדיקי פולין ע"ד הצחות, וכאן נקט הרבי כן בפשטות.

ובהזדמנות מסויימת ציין כ"ק דמצינו כעין זה בירושלמי (פאה פ"ג ה"ו) שחלוקת צדקה צריכה היתה להיות על-ידי בית דין של כ"ג מפני שאלו דיני נפשות, והטעם שלפועל "מתחלקת בשלושה" הוא מפני שעד שיתאספו הכ"ג נמצא העני בסכנת מיתה ח"ו מרעב (הובא ב'התקשרות' גליון שמא עמ' 11-12 ומשם ב'צהר לתיבה' כרך ה פרשת ראה עמ' 107).

ובכמה הזדמנויות (ראה לדוגמא 'התועדויות תשמ"ט' כרך ד עמ' 69) נומק הטעם בכך שמצות הצדקה היא ממקום הכי נעלה שאי-אפשר להמשיך משם על-ידי אותיות ותיבות של ברכה כו' על-דרך המבואר בתורה אור שמות נב, סוף עמוד ב.

לג.

בין תורה שבגלות לזו שבארץ-ישראל

איתא ב'תורת מנחם' כרך נב עמ' 531:

"שאף שהעסק בתורה בגלות אינו דומה לעסק התורה בארץ ישראל, שאינו באופן של בהירות ("קלארקייט")."

בפשטות הכוונה למחז"ל במגילה יב, ב שאותן האומות היושבות במקומם דעתם מיושבת עליהם כיון היושב על שמריו ומסוגלים לדון דיני נפשות.

וראה גם ברכות נח, א שמיום שגלינו מארצנו אין לנו רשות לדון דיני נפשות.

נוסף על מאמרי חז"ל ש"אין תורה כתורת ארץ ישראל ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל" – בראשית רבה טז, ד.

ועל המבואר (ראה 'לקוטי שיחות' כרך טז עמ' 376-375. וש"נ) בחילוק בין תלמוד ירושלמי, שהוא באופן ד"אור ישר", לבין תלמוד בבלי, שעליו נאמר: "במחשכים הושיבני" (איכה ג, ו) – זה תלמודה של בבל (סנהדרין כד, א).

אבל אולי מפורש הדבר בספרי ריש פרשת עקב: "כיון שגלו ישראל מעל אדמתן, אין לך ביטול תורה גדול מזה".

לד.

איזה כלי שעתיד להישבר יש לו חשיבות

ב'תורת מנחם' כרך סט עמ' 240 :

"וכיון שזהו היפך התורה, ברור הדבר שמצב זה לא יאריך ימים . . ולאמיתו של דבר, הנה גם עכשיו אין לזה מציאות ! . . ואין זה אפילו בגדר כלי שישבר למחר, שיש לו איזה חשיבות על-כל-פנים היום - כי, במה דברים אמורים, בכלי של זהב וכיוצא-בזה, מה-שאינ-כן כלי של חרס, שאין לו חשיבות, וכל-שכן כלי של רעי . . שאינו נחשב למציאות כלל".

במ"ש בשיחה "כלי שישבר למחר, שיש לו איזה חשיבות על-כל-פנים היום - כי, במה דברים אמורים, בכלי של זהב וכיוצא-בזה"

- הכוונה על פי מה שאיתא במסכת ברכות כח, א :

אמר לה [ר' אלעזר בן עזריה לדביתהו] לשתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליחבר.

וברש"י שם: "כסא דמוקרא - כוס זכוכית יקרה . . ואומרים בני אדם במשל הדיוט יום אחד ישתמש בו בעליו ויתכבד בו ואם ישבר ישבר".

והיה זה במענה לשאלתה כשהורידו את רבן גמליאל מנשיאותו ונשאל ר' אלעזר בן עזריה אם ייאות לקבל על-עצמו את הנשיאות, ונמלך באשתו, ואמרה לו: "דלמא מעברין לך". כלומר: שמא יורידוך מן הנשיאות לאחר מכן.

ובמ"ש בשיחה "כלי של רעי . . שאינו נחשב למציאות כלל"

- הכוונה על פי ההלכה בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן שח סעיף עג:

"גרף של רעי ועביט של מי רגלים . . (ש)אסורים בטלטול . . מפני שהם מאוסים כל כך עד שאינם ראויים אפילו לכסות בהם כלי..."

לה.

"טוב עין הוא יבורך גו"

באחת ההתוועדויות במהלך חודש תשרי תשכ"ג נטל כ"ק אדמו"ר פרוסת מזונות או חלה, עטפה במפית נייר והשליכה לעבר אחד הנוכחים

– הרה"ח ר' אלכסנדר בן-נון (שם משפחתו המקורי היה: בונין), בהכריוזו: "ר' אלכסנדר בונין – טוב עיני הוא יבורך כי נתן מלחמו [גו']".

– כך שמעתי מפי חותני הרה"ג הרה"ח ר' טוביה בלוי, שנכח באותו מעמד.

והנה מובא במנהגי בעל ה'כתב סופר' (אות ב) שהיה זורק למסובין פרוסת המוציא.

וכתב בנו הרה"ג ר' שמעון סופר מערלוי הי"ד בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן קכא לבאר טעם מנהג אביו, יען כי שלחנו של אדם דומה למזבח והמאכל דומה לקרבן, ופרוסת המוציא היא בבחינת אמורים, ומצות הקטרה היא בזריקה כמ"ש הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ב הלכה יג), ולכן זרק פרוסת המוציא שהוא בבחינת אמורים.

לו.

מצוות התלויות בארץ

בעת ביקור כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א אצל כ"ק אדמו"ר בכ"ד אייר תשל"ז התעניין אצלו כ"ק אדמו"ר אם מקדישים – בישיבות ובכוללים באה"ק – זמן מיוחד ללימוד המצוות התלויות בארץ ("פרד"ס חב"ד" גליון 18 עמ' 26).

יש לציין שבהמשך לזה – בשנה שלאחר הביקור האמור – אנו מוצאים שהרבי כותב למספר בתי כנסת בארץ הקודש על העניין האמור, כדלהלן.

במכתב י"ד סיון תשל"ח (אגרות קודש' כרך לג עמ' רצה) כותב הרבי ל"ועד ומתפללי בית כנסת "שלום" "היכל יצחק", בת"א ה' עליהם יחיו":

"...ובודאי יהי' זה בית כנסת וגם בית מדרש, לתפילה בציבור וללימוד התורה ברבים, ובפרט בהלכות הצריכות בחיי היום-יום, כולל מצוות התלויות בארץ...".

*

חודשיים לאחר-מכן, בי"ד מנחם-אב תשל"ח (אגרות קודש' כרך לג עמ' שנח), כותב הרבי ל"אגודת בית הכנסת שכונת חרמון, קרית גת ובראשם הפרופ. יצחק אייזיק פלאקסמאן יו"ר התאחדות עולי בריה"מ והגבאים אלי' כהן, אלימלך יוסף ומרדכי אבגי ה' עליהם יחיו" את אותם מלים:

"...ובודאי יהי' זה בית כנסת וגם בית מדרש, לתפילה בצבור וללימוד התורה ברבים, ובפרט בהלכות הצריכות בחיי היום-יום כולל מצוות התלויות בארץ..."

*

שנים רבות קודם לכן, בי"ב אלול תשי"ט, כתב הרבי מכתב ובו התייחס, בין השאר, לאותו נושא (נדפס בקונטרס "התוועדות" ראש השנה תשל"ה, שיצא לאור על ידי "ועד הנחות בלה"ק" לקראת ראש השנה תשפ"ב, עמ' 31):

"במ"ש אודות שיעורים בלימוד, מההכרח להוסיף שיעור לימוד בהלכות הצריכות בחיי היום יומים, ומה טוב לראשונה בקיצור שולחן ערוך, וכמדומה כבר נדפס מעין קיצור שו"ע גם בהלכות התלויות בארץ, שסו"ס הוא העיקר כמ"ש את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם."

וראה עוד ב'אגרות קודש' כרך ט עמ' צ; כרך יא עמ' קעב-קעג; כרך ל עמ' ש.

לז.

"אין דרכן של ישראל לדור בבית שאין בו מזוזה"

במענה כ"ק לאשה חשובה ובעלה שהתקרבו לליובאוויטש והעתיקו מגוריהם בניו יורק למקום חדש (נדפס ב'התקשרות' גליון נז (שבת פרשת ראה תשנ"ז) עמ' 14):

"נ. ב. יקבעו מזוזות כפשוט !

לולי כתבה לא האמנתי כלל וק"ל - וכי בשביל שאין חיוב ע"פ שו"ע - לא יקבעו מזוזה על פתח ביתם !

אזכיר עה"צ."

פירוש הדברים:

איתא בשולחן-ערוך חלק יורה-דעה רפו, כב: "השוכר בית בחוץ-לארץ . . פטור ממזוזה שלושים יום", והרבי כותב ('אגרות קודש' כרך יג עמ' קסט): "שמנהגי לייעץ להשוואלים אותי, לקבוע המזוזה תיכף לכניסה לדירה, כמובן בלי ברכה . . ביום השלשים מסירים מזוזה אחת על-מנת לבודקה

. . ובשעת קביעת מזווה החדשה מברכין ומכוונים להוציא בהברכה כל המזוזות". וראה 'שולחן מנחם' כרך ה עמ' רכו-רכז.

ויש להצביע על דברי המדרש (רות רבה ב) שנעמי אמרה לרות:

"בתי! אין דרכן של ישראל לדור בבית שאין בו מזווה".

והנה המדובר שם (אצל נעמי ורות) היה בארץ-ישראל ששם חל החיוב מיד עם הכניסה, אבל אולי אפשר לדייק מהלשון "דרכן של ישראל" שגם כשאין חיוב ממש על-פי הלכה כן הוא מנהגם של ישראל, כדברי כ"ק אדמו"ר.

(על חיוב נשים במזווה ראה ברשימת דברי כ"ק אדמו"ר בעת ביקור כ"ק האדמו"ר מבעלזא

שליט"א, אדר תשמ"א).

הזי גולה למקום תורה

א. שנו חכמים במשנתם¹: "הזי גולה למקום תורה".

והנה בהוראה זו של חז"ל – יש לחקור מה ענינה, דלכאורה אפשר לפרשה בכמה אופנים:

א) ישנה תוצאה מעשית, שעל ידי ההגליה ממקומו יש לו יתר הצלחה בלימוד התורה, כיון שאינו מבקר בבית הוריו ואצל חברי נעוריו.

ב) הנסיעה ממקומו מזכירה לו ומסייעת לו שתמיד עליו להיות בתנועה של "מסעי"² ולהעלות בקודש³ ולא להשאר במצב הרוחני בו הוא נמצא.

ג) מדובר בעבודה רוחנית, שפנימיותו ומהותו של התלמיד תהיה שקועה אך ורק בתורה, בחינת "כל מעייני בכ"⁴, ובכך הוא "גולה" מעניניו הגשמיים שאינם תופסים אצלו מקום.

ד) עיקר המעלה שב"גולה למקום תורה", שינוי הטבע והרגילות, דבר הכרוך בצער⁵ וכו'.

וממה שיתבאר לקמן על פי שיחות הרבי ומקורותיהם בדברי חז"ל וגדולי ישראל מדורות קודמים נראה שהיא איתנהו ביה וכמה רבדים טעמים ופירושים למאמר חז"ל האמור.

ב. תחלה יש להקדים במדת החיוב של מאמר חז"ל זה, האם זהו חיוב מעיקר הדין, או שמלכתחילה נאמר רק כ"עצה טובה", ובלשון הש"ס⁶: "עצה טובה קא-משמע-לן".

והנה, ממה שהפוסקים שדרכם להשמיט ענינים שהובאו בחז"ל בתור עצות טובות, בדוגמת הרמב"ם⁷, אכן לא הביאו מאמר חז"ל זה – נראה שמלכתחילה נאמר רק כ"עצה טובה".

-
1. אבות פרק ד משנה יד.
  2. לשון הכתוב – ריש פרשת מסעי.
  3. ראה ברכות כח, א. 'לקוטי שיחות' כרך יג עמ' 250 הע' דיבור המתחיל "להעלות בקודש".
  4. לשון הכתוב – תהלים פז, ז.
  5. ועל-דרך מאמר חז"ל (אבות פרק ה משנה כג) "לפום צערא אגרא".
  6. עירובין לט, א ובכמה מקומות.
  7. ראה בהקדמת ה"ענינים למשפט" (ר"י אריאלי): "וכבר נתבאר אצלנו שכל דבר שאינו דין גמור אלא רק עצה טובה אין הכרח שהרמב"ם יביאו בחבורו להלכה". וראה "ענינים למשפט" קידושין כט, א אות ח.

או בסגנון אחר: מלכתחילה נאמרו הדברים רק להנוהגים במילתא דחסידותא – ולכן הוקבע הדבר במסכת אבות, שאודות הוראותיה אמרו חז"ל⁸ "האי מאן דבעי למיהוי חסידא . . לקיים מילי דאבות".

ג. בשיחת ש"פ מטות-מסעי תשמ"ז נאמר⁹:

"ידוע הדיוק בלשון חז"ל "הוי גולה למקום תורה"

– דלכאורה, העיקר הוא שנמצא במקום תורה, ולמאי נפקא-מינה אם גולה ממקומו למקום תורה, או שנמצא מלכתחילה במקום תורה? –

שכאשר נמצא במקומו, הרי, עם היותו "מקום תורה", ישנם כמה-וכמה בלבולים מסדר ההנהגה על-דרך הרגיל, ביקורי נימוסין זה אצל זה, וכיוצא-בזה, מה-שאיין-כן כאשר "גולה למקום תורה" – אזי יכול להתמסר בלימוד התורה ללא בלבולים.

ולכן נהגו ישראל בכל הדורות לקיים את ההוראה ד"הוי גולה למקום תורה", לשלוח את בניהם לישיבה שנמצאת בריחוק מקום מהבית, שכן, תלמיד הלומד בישיבה שנמצאת בעירו, מרבה לבקר אצל הוריו ובני משפחתו, חברי נעוריו וכו', ובמילא מפריע הדבר להתמדה ושקידה בלימוד התורה, מה-שאיין-כן כאשר "גולה למקום תורה", אזי מצליח בלימוד התורה באופן נעלה יותר".

ד. משיחת קודש זו מבואר שהטעם ל"הוי גולה למקום תורה" הוא שכשלומד תורה במקומו "מרבה לבקר אצל הוריו ובני משפחתו, חברי נעוריו וכו', ובמילא מפריע הדבר להתמדה ושקידה בלימוד התורה", בעוד שכשגולה למקום אחר שאין לו הפרעות אלו.

גם בהתוועדות י"ג תמוז תשל"ה אמר הרבי¹⁰ כי פנימיות הכוונה (והמטרה הנסתרת) בהקמת ובייסוד "קעמפ" (=מחנה קיץ) לילדים הוא כדי לקיים "הוי גולה" – שכן בהיות התלמיד מדי יום בביתו הרי הוא מיוחס, ישן ואוכל בעתו, האמא מפנקת אותו והאב קונה לו מתנות – לא כן ב"קעמפ"¹¹.

8. בבא קמא ל, א.

9. 'התוועדויות תשמ"ז' כרך ד עמ' 141.

10. 'שיחות קודש תשל"ה' כרך ב עמ' 284.

11. הרבי אף הדגיש שאכן מה טוב שביקורי הורים בקעמפ יהיו בצורה מינימלית, אחת לשבוע-שבועיים.

ונראה שדברי הרבי האמורים בטעם ל"הוי גולה" מיוסדים על דברי גדולי ישראל מדורות קודמים, כפי שהרבי העיד על עצמו בהזדמנויות נוספות¹².

ה. נפתח בדברי התפארת ישראל¹³ על המשנה "הוי גולה למקום תורה" שמפרט ג' סיבות למעלת הגלות למקום תורה:

(א) "דהרבה שעשוע ילדות וחברים ששמחו נפשו בשחרית ימיו, מוכרח לעזבם ברצותו לעלות בסולם ההשכלה, ובביתו ההרגל יכריחו לבל לפרוש מהם".

(ב) "בבית אביו ישאר תמיד ילד, דבשבתו על חיק אבותיו, רחמי יולדיו ישכרוהו באהבתם, ויישנוהו על ברכי תפנוקיהם, וישכח גם הוא תכליתו להתחזק¹⁴ להיות איש".

(ג) "הדבר ידוע שהאדם יתאמץ יותר לעשות טוב מתוך חופשיות, ממה שיעשה ע"י הכרח מאחרים, אולם בעודו בבית אביו, לא תתאמץ נפש הבן המשכיל להשגיח על עצמו להתעלות בגרם המעלות, בידעו כי אבותיו ישגיחו עליו וידריכוהו במתג ורסן¹⁵ תוכחותיהם, אולם אעפ"כ יצר לב האדם רע מנעוריו¹⁶, וכעיר פרא¹⁷ לפעמים לא אבה לעצתם, ותוכחת נאץ לבו, אבל בראותו את עצמו עזוב למעלה מכל משגיח ומדריך ואין לו מי שיזרזו למלאכתו, אם עיני שכל לו יפתחם ויזדרז למלאכתו ויט שכמו לסבול¹⁸ עול הזהב להצליח את-עצמו ב[כוחות] עצמו".

והנה הטעם הראשון שכתב ה"תפארת ישראל", אי עזיבת החברים, מתאים ממש לטעם שכתב הרבי, כאמור, שכשנמצא במקומו "מרבה לבקר אצל . . . חברי נעוריו", והטעם השני שכתב ה"תפארת ישראל", שאהבת ותפנוקי הוריו יפריעוהו, מתאים גם הוא לטעם שאמר הרבי שהתלמיד "מרבה לבקר אצל הוריו ובני משפחתו . . . ובמילא מפריע הדבר להתמדה ושקידה בלימוד התורה".

12. ראה 'אגרות קודש' כרך לא ע' קד.

13. אודות ספר זה - ראה 'המלך במסיבו' כרך ב עמ' רצד.

14. על פי מלכים-א ב, ב: "וחזקת והיית לאיש".

15. תהלים לב, ט.

16. בראשית ח, כא.

17. איוב יא, יב.

18. ויחי מט, טו.

ו. בשו"ת חתם סופר¹⁹ כתב: "מנהג אבותינו ורבותינו הקודמים שהרחיקו נדוד מביתם, להרחיק עצמם מגעגועי אבותם".

המלים "להרחיק עצמם מגעגועי אבותם" מתאימות גם הן לטעם שבשיחת הרבי ולטעם השני שב"תפארת ישראל".

ז. כתב ה"אור החיים"²⁰:

"והוא אומר: "אם בחקתי", שהיא עסק התורה, צריכים ש"תלכו" ממקומכם אחריה, גם כדי שתהיו פנויים אין נכון ללמוד והוא בביתו כי יטרדוהו בצורכי הבית, לכן יעזוב איש את אביו ואת אמו²¹ ויסע ממקומו ללכת אחריה".

גם דברי ה"אור החיים" יכולים להתאים לדברי הרבי על הביקורים בבית ההורים שמטבע הדברים דורשים גם מילוי התחייבויות שונות בצרכי הבית.

ח. יש לציין שכנראה מדברי הרבי וגם מדברי ה"תפארת ישראל" עוסקים הם בפירוש מאמר חז"ל זה בקשר לבחורים שטרם נישאו.

אמנם בדברי ה"חתם סופר" המתבססים, כדלקמן, על המובא בש"ס, מדובר על ההנהגה לגלות למקום תורה שהיתה קיימת גם בנשואים, שבהם קיים טעם נוסף למאמר חז"ל זה, שיש בו דמיון לטעם האמור, והוא בלשון ה"חתם סופר" שם: "שהרחיקו נדוד מביתם, להרחיק עצמם . . . (ו)מדאגת אשה ובנים".

ט. בנוסף לטעם ד"הוי גולה" שהביא הרבי בשיחה מתשמ"ז, הרבי מזכיר גם את מנהג ישראל, "מעשה רב", לקיים את ההוראה ד"הוי גולה".

בלשון השיחה: "נהגו ישראל בכל הדורות לקיים את ההוראה ד"הוי גולה למקום תורה", לשלוח את בניהם לישיבה שנמצאת בריחוק מקום מהבית . . . כאשר "גולה למקום תורה", אזי מצליח בלימוד התורה באופן נעלה יותר".

גם דברים אלה יסודתם בהררי קודש, דברי ה"אור החיים" וה"חתם סופר" שמביאים את המקורות לכך שכן היתה ההנהגה בזמן התנאים והאמוראים ועד להנהגת האבות, כדלקמן.

19. חושן משפט סימן ט.

20. בפירוש הכתוב "אם בחוקתי תלכו" (ריש פרשת בחוקות) אור ז.

21. בראשית ב, כד.

יו"ד. עוד כותב ה"אור החיים" 22:

"עוד ירצה על דרך אומרם זכרונם-לברכה הוי גולה למקום תורה, שצריך לכתת רגליו ממקום למקום ללמוד תורה, וצא ולמד דבריהם זכרונם-לברכה בגמרא 23 כי כולן היו גולין ללמוד ויש שהיה הולך ששה חדשים וחוזר כמו כן לעסוק ביום אחד..."

יא. כך כותב בדרשות חתם סופר 24:

"דאנו רואים מימי עולם ושנים קדמוניות 25 שנמצא עיקר התורה באותם התלמידים אשר הם חוץ לבית אבותם מהלכים בגולה מצפים לשולחן אחרים בארץ 26 לא להם".

ויתירה מזו כתב בשו"ת חתם סופר 27:

"מנהג אבותינו ורבותינו הקודמים שהרחיקו נדוד מביתם, להרחיק עצמם מגעגועי אבותם ומדאגת אשה ובנים, ואפילו רבינו הקדוש אשר כל ישראל השכימו לפתחו, ושכיחי מתיבתא גביה טפי, כמבואר בגמ' נדה [דף] י"ד ע"ב [שם איתא: "רבי ריש מתיבתא הוא ושכיחי רבנן קמיה ומחדדי שמעתתיה"], מכל-מקום פסיק לר"ש בריה למיזל לבי רב תריסר שני, כמבואר בגמ' כתובות [דף] ס"ב ע"ב [יובא להלן], ואפילו מארץ ישראל לחוץ לארץ נדרו ללמוד תורה, אף על גב שהיה שם, בארץ ישראל, ישיבות כמו-שכתבו תוס' שבת [דף] ט' ע"ב, דיבור-המתחיל הא לן וכו' [שם איתא: "ורבי חנינא, שהיה בארץ-ישראל, היה אומר לתלמידיו, שהיו מבבל, ורב, שהיה מבבל, אומר לתלמידיו, שהיו מארץ-ישראל, לפי שדרך היה להתרחק, שלא היו יכולין לעסוק כל כך בביתם"].

ועוד ראה מהא דאיתא בגמ' מגילה [דף] ט"ז עמ' ב' גדול תלמוד-תורה יותר מכבוד אב ואם שהרי י"ד שנים שהיה יעקב אבינו נטמן בבהמ"ד של שם ועבר לא נענש, ומדוע לא נענש, הרי היה יכול ללמוד אצל יצחק, אלא חזינו דכיון דגלה כדי ללמד תורה, אף-על-פי שלמד ושמש יצחק אביו כל ימיו, מכל-מקום הא עדיף טפי.

22. ריש פרשת בחוקותי אות ז, חלק נוסף מדבריו הובא לעיל בפנים.

23. חגיגה ה, ב.

24. חלק א עמ' קא ואילך.

25. על פי לשון הכתוב - מלאכי ג, ד.

26. לך לך טו, יב.

27. חושן משפט סימן ט.

ומסיק החתם סופר:

היוצא מזה, שיש לצאת ללמוד תורה, אפילו כשהאב גאון ורב גובריה וישיבה בביתו כיצחק אבינו ורבינו הקדוש, מכל-מקום יש לילך למקום ישיבה אחרת, ומכל שכן כשאין ישיבה במדינה, שיש לנו ולנוע למקום דבוק חברים ופלפול תלמידים²⁸ ההגונים יראי ה' ושומרי תורה.

יב. על המקורות האמורים ניתן אולי להוסיף²⁹:

(א) במסכת עירובין³⁰: "אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: אין בורגנין בכבל ולא פסי ביראות בחוצה-לארץ (בשאר ארצות לבד מבבל). . פסי ביראות בחו"ל לא – דלא שכיחי מתיבתא (להיות תלמידים הולכים מעיר לעיר ללמוד תורה ופסי ביראות לא הותרו אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהן שהולכין לדבר מצוה), אבל איפכא עבדינן".

כלומר: לפי דברי רב ירמיה בר אבא בשם רב היו עושים פסי ביראות בכבל, משום שבכבל היו תלמידים הולכים מעיר לעיר ללמוד תורה.

(ב) במסכת קידושין³¹: "הא לן והוא להו", ונחלקו רש"י ותוספות: רש"י סובר שבני כבל היו הולכים ללמוד בארץ ישראל ובני ארץ ישראל היו לומדים במקומן, ואילו רבינו תם סובר להיפך. יעויין שם בארוכה.

(ג) בספרי עקב³²: הרי הוא אומר³³ ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו. דבר היתר, שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה על שרץ שנגע בככר, לידע אם תחילה הוא אם שנייה הוא.

(ד) במדרש משלי³⁴: "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה"³⁵ אמר ר' שמעון בן חלפתא אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם, ואין לחם אלא תורה, שנאמר³⁶: "לכו לחמו בלחמי".

28. אבות פרק ו משנה ו.

29. המקורות דלהלן בפנים אותיות ב-ה הובאו ב"ליקוט מעם לועז" על המשנה באבות "הוי גולה".

30. כא, א (ובפירושו רש"י).

31. כט, ב.

32. על הפסוק (עקב יא, כב) "כי אם שמור תשמרון גו".

33. עמוס ח, יב.

34. פרק לא.

35. משלי לא, יד.

36. משלי ט, ה.

ה) בזהר חדש, פרשת בראשית³⁷: "רבי חזקיה אמר: אני הייתי במקומות של ערביים, וראיתי אנשים שהיו נחבאים בין ההרים במערה, והיו באים מערב שבת לערב שבת לבתיהם. . ועוסקים בתורה".

יג. ההנהגה האמורה לקיים את מאמר חז"ל "הוי גולה למקום תורה" קיימת גם כאשר היא רצונו של התלמיד בניגוד לעמדת הוריו. כך נפסק להלכה, כדלקמן, והרבי מוסיף על כך חידוש מפתיע, המתבסס על העיון במיקומה של הלכה זו.

כך כותב הרבי במקומות אחדים³⁸:

"להעיר שהדין ש"תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו. . ואביו מוחה בו. . אינו צריך לשמוע לאביו בזה" – כתוב בהלכות כבוד אב ואם (יורה-דעה סימן רמ סעיף כה) – אף שלכאורה מקומו בהלכות תלמוד-תורה – שיש-לומר, שזהו לפי ש"סימן ברכה בתלמודו" דהבן הוא (גם) כבוד אב ואם (ראה זהר חלק ג סוף פרשת בחוקותי)".

יד. והנה המקור להדין שצוטט לעיל מיורה-דעה הוא בשו"ת תרומת הדין³⁹ שנשאל בתלמיד שרוצה לצאת ממדינתו, ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו, ויזכה בתלמוד ללמוד הימנו, ואביו מוחה בו בתוקף ואומר-לו אם תלך לאותה מדינה שהרב שם, תצערני עד מאוד, כי אדאג עליך תמיד חס-ושלום פן תהא נתפש או יעלילו עליך כמו שרגילים באותו מדינה, מה יעשה תלמיד, ישמע לאביו או ילך כחפצו ללמוד תורה.

ומסיק: דאין צריך לשמוע כהאי גוונא לאביו, וראייה מהא דאמרינן בגמרא עירובין [דף] מ"ז ע"א כשם שמטמא בחוץ-לארץ, כך מטמא בבית הקברות, ומוקי ליה התם בבית הפרס דרבנן, ומטמא לישא אשה וללמוד תורה, אמר ר' יודא אימתי, בזמן שאינו מוצא בארץ ללמוד, אבל מוצא בארץ-ישראל ללמוד לא, ר' יוסי אומר אפילו מוצא ללמוד הולך לחוץ-לארץ, לפי שלא מן כל אדם אדם זוכה ללמוד, ומעשה כו', ופסק התם רבי יוחנן כר' יוסי, ומוכח באשירי [=פסקי הרא"ש] פרק ב דכתובות דלאו דווקא לטמאות בחוץ-לארץ, אלא הוא-הדין בבית הפרס דרבנן נמי שרי בשביל תלמוד-תורה, ואלו בפרק-קמא דקדושין [דף] ל"א ע"ב אמרינן

37. בתרגום ללשון הקודש.

38. ב'לקוטי שיחות' כרך כב עמ' 214 הערה 42. וראה גם 'אגרות קודש' כרך כח עמ' רעט.

39. סימן מ.

רב אסי הוה בעי לצאת לקראת אביו מארץ-ישראל לחוצה לארץ, ושאל לרבי יוחנן אי שרי אי אסור, אמר-ליה רבי יוחנן לא ידענא, אלמא לצאת לתלמוד-תורה אף על פי שמוצא לתלמוד תורה במקומו עדיף מכיבוד אב ואם שהרי יעקב אבינו לא נענש על כיבוד אב ואם כל אותם שנים שלמד תורה בבית שם ועבר וכיון דקיימא-לן כר' יוסי דלא מן הכל אדם זוכה ללמוד⁴⁰ אם-כן הכל בכלל תלמוד-תורה הוא.

טו. וכן פסק בשו"ת בית יהודה⁴¹ והוסיף שהרי גם יעקב אבינו יכול היה ללמוד תורה מפי יצחק אביו ובכל זאת לא נענש על שהלך לבית המדרש של שם ועבר ללמוד תורה ומשום שאין⁴² אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ⁴³.

טז. בשיחה האמורה משנת תשמ"ז, נאמר עוד:

"כן הוא גם בנוגע לשינויי המקומות, שעל-ידי שינוי ממקום למקום כו' ניתוסף עילוי בענין העבודה, ובנדון-דין, הן בנוגע לעבודה ד"מסעי", הן בנוגע ללימוד התורה, והן בנוגע לאהבת ישראל ואחדות ישראל, כדלקמן..."

ההוראה ד"מסעי" היא - כאמור - שאין להשאר לעמוד על עמדו, גם בהיותו במעמד ומצב נעלה, "ער זיצט און לערנט תורה בא משה רבינו" [= הוא יושב ולומד תורה אצל משה רבינו], ולכאורה מה שייך עילוי גדול יותר מזה? ! - אף-על-פי-כן, גם במצב זה עליו להוסיף ולהעלות בקודש עוד יותר, על-דרך ובדוגמת המסעות שלאחרי מתן-תורה, כנ"ל.

והנה, כאשר האדם נמצא במקומו ובביתו, ומתנהג כהרגלו כו' - אין זה נקל כל כך לפעול על עצמו להיות בתנועה של "מסעי", הליכה ונסיעה.

אמנם, כאשר נוסע ממקומו ובא למקום אחר, "מסעי" כפשוטו, שאז משתנים כמה-וכמה הנהגות שהורגל בהם במקומו ובביתו כו' - אזי נקל יותר לפעול עליו להיות בתנועה של "מסעי" גם בעבודה הרוחנית, שלא להשאר לעמוד על עמדו, אלא להיות תמיד בתנועה של "מסעי", "הלוך ונסוע".

40. ראה עירובין מז, סוף עמוד א וריש עמוד ב.

41. להגאון רבי יהודה עייאש, יורה דעה סימן נד.

42. עבודה זרה יט, א. וראה 'לקוטי שיחות' כרך כ עמ' 397 הע' 93.

43. על קושיא זו עמדו גם החתם-סופר בשו"ת שלו שהובא לעיל וכן ב"שיח יצחק" פרשת תולדות.

[ובשיחת כ"ף מנחם-אב תשל"ט⁴⁴ ציין הרבי את החידוש שבדבר המעלה ב"גולה למקום תורה", שהרי מצינו בגמרא⁴⁵ שאותן אומות היושבות במקומם דעתם מיושבת עליהם כיין היושב על שמריו ומסוגלים לדון דיני נפשות.

ולהעיר גם מדברי רב שילא בתגובה לאמירת מלך גוי שיהודי מסויים (שהלשין למלך על רב שילא) חייב מיתה⁴⁶: "מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל, אתון מאי דבעיתון עבידו ביה" [=מיום שגלינו מארצנו אין לנו רשות להרוג, אתם עשו בו כרצונכם]].

יז. מדברי הרבי אלה נראה שיש טעם נוסף למאמר חז"ל "הוי גולה למקום תורה", והוא שעל ידי זה שהאדם גולה, נוסע ומשנה את מקומו – הדבר מזכיר לו את העובדה שמהבחינה הרוחנית אין להשאר במקומו ובדרגתו אלא יש לצאת מרגילותו⁴⁷, לנסוע ולהעלות בקודש, ובאופן שלא בערך מעבודתו שעד עתה⁴⁸, כל הזמן, והעובדה שהוא נוסע ממקומו בגשמיות מקילה עליו לעשות כן גם בעבודתו הרוחנית.

יח. יש לציין שבשיחה האמורה נקט הרבי בדוגמא של "מי שיושב ולומד תורה אצל משה רבינו" ולכאורה מה שייך עליו גדול יותר מזה? וגם ממנו נדרש להוסיף ולהעלות בקודש וכו'.

ולכאורה בכך שהרבי מדגיש אצל מי שיושב ולומד תורה אצל משה רבינו שזהו כבר אחר מתן-תורה יש לכאורה חידוש על המובא לעיל בדברי הפוסקים מלימוד תורה אצל יצחק, שהיה לפני מתן-תורה, והוא שגם אחרי מתן-תורה קיים החידוש ד"מסעי" ו"הוי גולה".

יט. בשיחה לתלמידים השלוחים⁴⁹ אמר הרבי⁵⁰:

"כאשר נוסעים למקום אחר מתוספת המעלה של הוי גולה – ענין הגלות, ולכן הדבר מחזק את גילוי הכוחות, ובמילא גם את האתערותא עם העזר שמלמעלה".

44. 'שיחות קודש תשל"ט' כרך ג עמ' 569. וכן ב'תורת מנחם' כרך לט עמ' 421.

45. מגילה יב, ב [והמצויין ב'שיחות קודש' שם לדף יג, ב הוא בטעות].

46. ברכות נח, א.

47. ראה 'תורת מנחם' כרך עז עמ' 344-345. כרך עח עמ' 170.

48. ראה 'תורת מנחם' כרך לב עמ' 180-181.

49. נדפסה ב'לקוטי שיחות' כרך יד עמ' 335.

50. בתרגום מאידיש.

על המלים "הוי גולה" ציין הרבי שם:

"ראה אבות פרק ד, יד (כפירוש לב אבות הובא במדרש-שמואל שם). וראה כתובות סב, ב. בבא בתרא ח, א. זהר חלק ג רמז, סוף עמוד א. ולהעיר מבראשית רבה ריש פרשה טו: ועקרון כו' ושתלן. אור התורה בראשית מה, ב. – ועיין דרושי לך מארצך גו".

להלן ננסה לפענח את המקורות שצויינו בהערת הרבי.

כ. על המשנה "הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחרך, שחבריך יקיימוה בידך, ואל בינתך אל תישען"⁵¹ מובא בספר "מדרש שמואל":

"ולב אבות כתב: ואולי נלמוד מכאן שעיקר למודו של אדם הוא בהיותו גולה ממקומו וממקום אביו ואמו, קרוביו ואוהביו, כדי שלא יהיו מפנקים ומענגים אותו, על-דרך "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני"⁵².

וזה כי מי שגולה ממקומו הרי זה כמי שהולך לבקש את התורה במקום שהיא, והעומד על מכונו ומשמרתו אצל חבריו ואוהביו הרי זה כמי שחושב שהתורה תבא אחריו אף-על-פי שהוא לא יבקש אותה.

ועוד, שבהיותך גולה ממקומך ומארצך לא תסתפק ותשען במה שתוכל להבין, כי בהיותך חושב שאתה גולה ממקומך ומארץ מולדתך – תטרח להועיל ולחמול על ימיך ושנותיך ולהוסיף עיון ותורה יום ליום, מה שאינו כן בהיות האדם שוקט על שמריו אצל קרוביו, כי יסתפק וישען במועט המושג כמו שיעידו על זה בעלי נסיון. עכ"ל".

לכאורה נראה שכוונת הרבי בציון לפירוש "לב אבות" היא לדבריו האחרונים, בהם הוא מסביר שהמעלה ב"הוי גולה" היא שכאשר התלמיד נמצא בגלות הדבר גורם לו להתייגע יותר ולהוסיף בעיונו בתורה, והדבר מתאים לדברי הרבי שהובאו לעיל, ש"מסעי" גורם להעלות בקודש.

כא. איתא במשנה⁵³: "התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות [נשותיהן, למשך] שלשים יום".

51. אבות פרק ד משנה יד (לגירסת אדה"ז בסידורו ועוד, ובמדרש שמואל דלהלן הוא משנה יח).

52. תהלים כז, יו"ד.

53. כתובות סא, ב.

ובגמרא⁵⁴: "אמר רב ברונא אמר רב: הלכה כרבי אליעזר. אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: זו דברי ר' אליעזר, אבל חכמים אומרים: התלמידים יוצאין לתלמוד-תורה ב' וג' שנים שלא ברשות. אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה (תלמידים שבדורנו סומכים על דבריו ויוצאין שלא ברשות) ועבדי עובדא (כוותיה) כו".

בהמשך מספרת הגמרא על מספר תנאים ואמוראים שיצאו מביתם וגלו למקום תורה: א. רב רחומי היה רגיל ללמוד אצל רבא במשך כל השנה ורק בערב יום הכיפורים היה חוזר לביתו. ב. יהודה בן רב חייא חתנו של רב ינאי היה כל השבוע בבית המדרש ובכל ערב שבת בין השמשות היה מגיע לביתו. ג. בנו של רבי, רבי חנניה בן חכינאי ורבי חמא בר ביסא עזבו את ביתם והלכו ללמוד במשך שנים עשרה שנה. ד. רבי עקיבא עזב את ביתו ולמד במשך עשרים וארבע שנים.

נראה שכוונת הרבי בציון לכתובות היא, אפוא, להראות שכך היתה דרכם של תנאים ואמוראים, לקיים את "הוי גולה למקום תורה" כדי להתעלות בתורה, כאמור.

כב. במסכת בבא בתרא⁵⁵ נאמר: "והם תכו לרגלך"⁵⁶ – תני רב יוסף: אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, "ישא מדברותיך"⁵⁷ – לישא וליתן בדבורותיו של מקום. ובספר הזהר⁵⁸ נאמר⁵⁹:

"ועוד יש סוד . . . "בלולה בשמן כתית"⁶⁰ – וודאי אין התורה בלולה אלא למי שסובל כמה יסורים⁶¹ עבודה, כמו שפירשו זאת בעלי משנתנו⁶² שאין

54. שם סב, ב ובפירושו רש"י.

55. ת, א.

56. וזאת הברכה לג, ג.

57. המשך הפסוק – וזאת הברכה שם.

58. חלק ג דף רמז, סוף עמוד א, ב"רעיא מהימנא".

59. בתרגום ללשון הקודש.

60. פנחס כח, ה.

61. להעיר מהמבואר במאמר דיבור-המתחיל "ואתה תצוה – תשמ"א" (נדפס ב"תורת מנחם –

ספר המאמרים מלוקט' חלק שלישי עמ' לד ואילך) בארוכה על-דבר שבזמן הגלות נמצאים בני

ישראל במעמד ומצב ד"כתית" (על פי לשון הכתוב (ריש פרשת תצוה) "כתית למאור גו") וכמה

אופנים בזה, ושם-נסמן.

62. ראה גם ברכות סג, ב.

התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. ועוד אמרו: בזמן שאתה מכתת רגליך ממדינה למדינה – תזכה לראות פני שכינה.”

בשני המאמרים בגמרא ובזהר משבחים, אפוא, את הנהגת תלמידי החכמים לגלות למקום תורה.

כג. איתא במדרש רבה⁶³: “ישבעו עצי ה’, ארזי לבנון אשר נטע”⁶⁴ – אמר רבי חנינא: כקרני חגבים היו ועקרון הקב”ה ושתלן בתוך גן עדן.

כלומר: המדרש אומר ש”עצי ה’”, העצים שהיו בגן עדן בתחלת הבריאה, ניטעו תחלה על ידי הקב”ה מחוץ לגן עדן, אלא שבעוד רק התחילו את צמיחתם עקרון הקב”ה ממקום גידולן ונטען בגן עדן.

יתכן שכוונת הרבי בציונו למדרש היא לתרץ שאלה שיכולה להתעורר על מאמר חז”ל “הוי גולה” כדלהלן.

כד. ידוע⁶⁵ שלכל נשמה יש שליחות מיוחדת אותה עליה לבצע בעולם, ובמקום בו יהודי נמצא עליו לדעת שהימצאותו במקום זה הינה בהשגחה פרטית, “מהו” מצעדי גבר כוננו”⁶⁶, כדי להפוך מקום זה לדירה לו יתברך כו”⁶⁷.

וא”כ מסתבר שמקום בו יהודי נמצא הוא המקום שעליו ללמוד בו תורה, וכיצד אפשר לומר שלמרות שנמצא במקום זה בהשגחה פרטית – עליו לגלות למקום אחר שלא נמצא שם?

והביאור בזה מיוסד על המדרש, בו רואים שאכן מלכתחילה הקב”ה נטע את “ארזי הלבנון” מחוץ לגן עדן במטרה לעקרון ולשתלן בגן עדן, ומזה נראה שבמקרים מסויימים יש תכלית וכוונה מיוחדת שתהיה גלות ודווקא על ידי זה ממלאים הכוונה.

ועל דרך זה הוא ביהודי [שעל פי הנאמר⁶⁸ “ועמך כולם צדיקים” יש לקשר זה עם מה שנאמר⁶⁹ “צדיק . . . כארז בלבנון ישגה”] שכאשר עליו

63. פרשת בראשית ריש פרשה טו. נתבאר (גם בקשר ל”הוי גולה למקום תורה”) ב’תורת מנחם’ כרך עז עמ’ 344-343.

64. תהלים קד, טז.

65. ראה ‘לקוטי שיחות’ כרך ד עמ’ 1122.

66. תהלים לז, כג.

67. יעו”ש עד היכן הדברים מגיעים.

68. ישעיה ס, כא. וראה במשנה (סנהדרין ז, א) שפסוק זה הובא לגבי “כל ישראל”.

69. תהלים צב, יג.

לקיים מאמר חז"ל "הוי גולה למקום תורה" – הרי כן היא הכוונה העליונה שמלכתחילה הציבוהו במקום מסויים כדי ש"יעקר" משם ו"ישתל" ב"מקום תורה" וזוהי תכלית הכוונה שלכך נברא מתחלתו.

כה. ב"אור התורה"⁷⁰ מבאר כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" את דברי המדרש האמור על פי תורת הקבלה והחסידות, ובלשונו: "...כוונת המדרש כאן. כקרני חגבים היו, היינו שבעולם התהו היו רק בבחינת נקודות, שהכלים היו קטנים, ועקרן הקב"ה היינו כנ"ל, ושתלן בתוך גן עדן זהו ענין עולם התיקון".

גם כאן נרמזת הנקודה שמלכתחילה הקב"ה ברא את עולם התהו כדי⁷¹ שלאחר מכן תהיה "שבירת הכלים", "עקרן", ואחר כך יבוא הדבר לידי תיקון ב"עולם התיקון".

ועד"ז בענייננו, שמלכתחילה נברא היהודי במקום אחד, כדי שיגלה למקום תורה ועל ידי זה דווקא יבוא התיקון.

ואולי זאת הכוונה גם במה שכתב הרבי "ועיין דרושי לך לך מארצך גו", שם מבואר שתכלית הכוונה היא דווקא במקום שאליה יהודי נשלח וגולה ממקומו כדי לבצע שליחותו "לעשות לו דירה בתחתונים"⁷².

כו. בשיחה נוספת חידש הרבי ש"הוי גולה למקום תורה" מהווה המקור בקדושה שממנו השתלשל כל המושג של "גלות", וניתן להסיק ממנו על הכוחות הנעלים שניתנו ליהודי בגלות.

כך אמר הרבי בשבת פרשת עקב, כ"ף מנחם-אב, תש"מ⁷³:

העובדה שעקרוהו ממקומו ושלחוהו לגלות מהווה הוכחה שהוא מסוגל להתעלות למצב נעלה יותר מכפי שהיה טרם ביאתו לגלות, שהרי השי"ת

70. בראשית מה, ב. נתבאר (גם בקשר ל"הוי גולה למקום תורה") ב'תורת מנחם' כרך לב עמ' 178 ואילך.

71. כהלשון המובא בקבלה ובחסידות בעניין זה (ראה ספר המאמרים תקס"ג כרך ב ע' תשכח. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים כרך ב סוף ע' תקפב ואילך): "בונה [=את עולם התהו] על מנת לסתור [=שבירת הכלים דעולם התהו]" ו"סותר [=שבירת הכלים דעולם התהו] על מנת לבנות [=את עולם התיקון]".

72. ראה תנחומא נשא טז.

73. 'שיחות קודש תש"מ' כרך ג עמ' 848.

הוא עצם הטוב, ו"טבע הטוב להטיב"⁷⁴, ואילו לא היתה כאן אפשרות של התעלות – לא היה השי"ת משגרו לגלות.

ענין הגלות נובע מאמיתת הענין כפי שהוא בקדושה, "הוי גולה למקום תורה", שתכליתו להגיע לדרגה גבוהה יותר בלימוד התורה שלו, ומזה נשתלשל ענין הגלות בכלל.

כז. עוד אמר הרבי בשבת פרשת קורח תשל"ח⁷⁵:

הצייווי "הוי גולה למקום תורה" מוסב גם על אלה הנוסעים ל"קאנטרי" (=הוי הקיט), שעליהם להפוך את המקום ל"מקום תורה" על-ידי הוספת שיעורים וקביעות עתים בלימוד התורה ביום ובלילה.

ואף אם נמצאים כבר שם לומדי תורה, הרי כל לומד תורה נוסף – מוסיף להשאיר, על-דרך לשון רש"י בפרשתנו⁷⁶: "בא רבי עקיבא ולמד". כלומר: למרות שכבר קודם לכן התקיים דיון ("שקלא-וטריוא") בין התנאים – הרי עם הגיעו של עוד תנא, נוסף בהסברת והבנת הענינים עד לפסק-הדין (כולל גם אצל רבותיו והבריו) בלימוד התורה.

כח. בשיחה האמורה מאיר הרבי את המאמר "הוי גולה למקום תורה" באור נוסף: הוראת חז"ל אינה רק שיש לגלות למקום שהוא כבר "מקום תורה", דבר שיוסיף אצל הגולה, אלא שעל הגולה מוטלת חובה קדושה להוסיף תורה ב"מקום תורה", כלומר: להוסיף במקום שאליו הוא גולה שיהיה "מקום תורה" ביתר שאת ובדרגה נעלית יותר.

כט. החידוש הגדול מצוי בשיחת ב' דראש חודש מרחשוון תשמ"ט כשהרבי פתח⁷⁷:

"ובתלמידי הישיבות עצמם, מעלה מיוחדת לאלו שמקיימים את הצייווי ד"הוי גולה למקום תורה", שעוזבים את ביתם והולכים ללמוד תורה בישיבה שהיא מקום אחר, "מקום תורה"...".

74. מאמרי אדמו"ר הזקן – אתהלך לאזניא (ע' קפז). עטרת ראש שער ראש השנה פרק ח, ודיבור-המתחיל אתה אחד לאדמו"ר האמצעי (מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' ה) – בשם העץ-חיים. עמק-המלך שער שעשועי המלך ריש פרק א. שער היחוד והאמונה פרק ד (עט, א). ועוד. – הערה ב'לקוטי שיחות' כרך ל עמ' 1 הע' 3. וראה גם 'לקוטי שיחות' כרך כד ע' 334 בהערה (דיבור המתחיל מספרי הח"ן).

75. 'שיחות קודש תשל"ח' כרך ג עמ' 20 ואילך.

76. קורח פרק ח"י פסוק ח"י דיבור המתחיל "לך יהיה" (ומקורו בספרי).

77. 'התועודיות תשמ"ט' כרך א עמ' 287.

אמנם בד בבד הוסיף הרבי והבהיר:

"ויש להוסיף, שענין זה ("הוי גולה למקום תורה") שייך גם למי שלומד בישיבה שנמצאת בעיר שהוריו דרים, והוא אוכל וישן בביתם.

וביאור הדבר:

נקודת הענין ד"הוי גולה למקום תורה" היא שכל הענינים הגשמיים של האדם לא תופסים אצלו מקום, והוא "גולה" מהם, ו"ביתו האמיתי", דהיינו מהותו ופנימיותו האמיתית, היא אך ורק ב"מקום תורה".

וממילא, גם כאשר הוריו דרים באותה העיר שבה נמצאת הישיבה, והוא אוכל וישן בבית הוריו, יכול הוא "לגלות" למקום תורה – באם הוא יעשה מענינים אלו שהם יהיו "חיצוניות" בלבד⁷⁸, ומהותו ופנימיותו תהי' מונחת ב"מקום תורה".

וענין זה (שהוא "גולה" למקום תורה, שפנימיותו מונחת במקום תורה), מתבטא (בין השאר, גם) בכך שאפילו בעת שהוא ישן בביתו הרי הוא חולם אודות הלימודים שבישיבה, דברי תורה⁷⁹, ותיכף בקומו משנתו [עוד לפני שהוא מספיק לחשוב אם הוא ברוך בתורה, מכיון שהאדם אינו בעל-הבית על מחשבתו, הרי מיד] הוא חושב בדברי תורה".

ל. בשיחה זו אנו נחשפים לפירוש עמוק ופנימי במאמר "הוי גולה למקום תורה", שמדובר בעבודה רוחנית ופנימית – שפנימיותו ומהותו של התלמיד תהיה שקועה אך ורק בתורה, ובכך הוא "גולה" מעניניו הגשמיים שאינם תופסים אצלו מקום.

כיון שכך – אף שבפשטות "הוי גולה" מתקיים בגשמיות, אך עם זאת – יש מקום לקיים את התוכן הרוחני של "הוי גולה" גם כאשר התלמיד מצוי במקומו הגשמי, כמבואר בשיחה.

[ויש לציין שכבר יותר מעשור קודם לכן, בשבת פרשת קורח תשל"ח, ציין הרבי⁸⁰ שעל ידי יציאה מן ההרגלים ניתן לקיים "הוי גולה" גם בהימצאו בביתו ובמקומו המקורי].

78. ועל-דרך המבואר בתורת החסידות שיש לעשות את כל הדברים הגשמיים "בלא לב ולב" (לשון הכתוב – דברי הימים-א יב, לג. וראה לקוטי תורה שלח מב, ד. תורת חיים ויקהל תרכ, א ואילך. ועוד. – 'לקוטי שיחות' כרך לז עמ' 53 הע' 41.

79. ראה גם 'שיחות קודש תשנ"ב' כרך א עמ' 251-250. ושם-נסמן.

80. 'שיחות קודש תשל"ח' כרך ג עמ' 27.

ואולי אפשר לדייק בנכונותו של פירוש זה, שהרי חז"ל לא פירוטו מהו גדר "הוי גולה למקום תורה", כלומר: לא נתפרש להיכן צריך לגלות וכמה השיעור של ההגליה, האם ביציאה של ד' אמות וכיו"ב סגי, או שצריך אלפיים אמה? ובהכרח לפרש שזהו ענין בנפש של יציאה מהרגליו ("לך אלפיים אמה" לך מארצך גו").

לא. כאן אנו חוזרים להערתו של הרבי⁸¹ שצ"ל ל"דרושי לך לך מארצך גו" שצ"ל שצ"ל הנקודה היא שינוי הטבע וההרגלים – שלכאורה בנקל יותר כשה"גולה" מתקיים במוכן הפשוט, אלא שגם מי שאין הענין אצלו כפשוטו, ועדיין בסמיכות לבית הוריו וכיוצא-בזה – אינו נפטר מענין זה.

והנה אם נאמר שאכן זהו עיקר החידוש ב"גולה" בשינוי הטבע על-דרך הציווי⁸² "לך לך מארצך גו"⁸³ שאפשר (בדיעבד) לקיים זה גם בסמיכות לבית הוריו – יש לקשר זה עם מה שנאמר במפרשים כדלקמן:

"ועוד רמז יש כאן⁸⁴ שדברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר⁸⁵, ואם רוצה לברר הסוגיא לאמיתה אין להסתפק בלימוד הסוגיא במקומה, ובפרט אם רוצים לברר הלכה, אלא יש לגלות בעיון ממקום למקום, בגמרא ובפוסקים, להעמיק חקר בעיון התורה ואז משיגים אור התורה.

ומקום תורה נקרא⁸⁶ שכל מגמתם של יושבי המקום הוא עסק התורה בלבד, שאם ישהה במקום כזה בוודאי יעסוק בתורה. ואם יגלה יחמול על טרחתם ולא יבזבז זמנו לריק ויוסיף עיון בכל יום. לא כן אם אדם שוכן במקומו בשלווה אינו חס על הזמן.

לב. בשיחה נוספת מחדד הרבי שמעלת "הוי גולה" היא היציאה מן ההרגלים. כך אמר הרבי באחרון של פסח תשל"ט⁸⁷:

81. ב'לקוטי שיחות' כרך יד, הובא לעיל בפנים.

82. ריש פרשת לך לך.

83. וכנ"ל משיחת תשמ"ט.

84. מילי דאבות לרי"מ בשם גדול אחד, הובא ב"ליקוט מעם לועז" על המשנה ד"הוי גולה למקום תורה".

85. ראה ירושלמי ראש השנה פרק ג סוף הלכה ה. ברייתא דל"ב מדות טו. תוספות כריתות יד, סוף עמוד א.

86. ר"א אזולאי.

87. 'שיחות קודש תשל"ט' כרך ב עמ' 521.

כאשר לימוד התורה הוא במקום שנולד, כאשר הוא נשאר בהרגליו, טבעו ומדותיו, אכילה ושתייה כפי שהורגל, ורק לאחר מכן, כאשר עתו בידו, מתיישב הוא ללמוד תורה – אזי לימוד התורה הוא שלא כדבעי.

הסדר הנדרש הוא "הוי גולה למקום תורה" – כדי להצליח בלימוד התורה עליו להתנתק מרצונותיו והרגליו, ואז יהיה לימוד התורה בהצלחה.

ולמרות כי נדמה לו שאלו הם "חיי צער"⁸⁸, שהרי זה בניגוד להרגליו במשך כמה וכמה שנים – הרי בהמשך יוכח ש"חיי צער" תחיה" – דווקא על-ידי "גולה למקום תורה" הוא יחיה בחיים אמיתיים. וכשמצד איזו סיבה שהיא אין זה "גולה למקום תורה" – הרי זה מצב בלתי-רצוי.

לג. בספר "ילקוט מעם לועז" לפרקי אבות, על המשנה "הוי גולה למקום תורה" הביא, כדרכו, מגוון מקורות בנושא זה, ונביאו בלשוננו⁸⁹:

ובשל"ה הקדוש איתא שסגולה גדולה שלא ילמד אדם במקום אבותיו אלא יגלה למקום אחר. וסימן לדבר "צא ולמד". וכן רמוז הדבר בפסוק שבפרשת כי תשא⁹⁰ "והיה כל מבקש ה' – יצא", מכאן שצריך אדם לגלות כדי שילמוד תורה. וכן מצינו באבות הקדושים, שיצחק הלך לשיבת שם ועבר וכן יעקב אבינו.

וכן אמרו חז"ל . . . שכשם שדרכו של אדם לנדוד למרחקים לצורך פרנסתו ולא יעכבו אותו הסכנות ולא ינוח יומם ולילה מפני שהוא יודע שחיייו תלויים בזה, כל שכן שצריך לעשות כן למען התורה, להיות גולה תמיד אל מקומות ששם הוא מסוגל ללמוד יותר תורה כמו הרודף אחר העושר שגולה ונודד אפילו להשיג יותר ממה שיש לו⁹¹.

ואף על פי שנאמר לעיל⁹² שכתר שם טוב עולה על כולם והדבר ידוע⁹³ שהדרך ממצט השם, נמצא שכתר השם טוב עלול לאבד אל תחשוש לכך אלא הוי גולה למקום תורה, ונהפוך הוא – על ידי הגלות יתרבה שמך, שכל שעמלו בתורה גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. ואף שבמקומך אתה יכול ללמוד תורה בהרווחה ושם תסבול גלות – עשה כן כמו שנהגו

88. אבות פרק ו משנה ד.

89. בהשמטת המקורות שכבר הובאו לעיל בפנים.

90. לג, ז.

91. מילי דאבות לרי"מ.

92. אבות פרק ד משנה יג.

93. מדרש רבה פרשת לך לך פרשה לט, יא. הובא בפירושו רש"י על התורה לך לך יב, ב.

גדולי הדורות שהיו הולכים בגלות מרצון ללמוד תורה, ולכן ניתנה תורה במדבר, במקום שמים, ללמדנו שהתורה מצויה רק בממעטים בתענוגות⁹⁴.

וכן נאמר ביונה כששאלוהו מי הוא ומה מעשהו, ענה "עברי אנוכי"⁹⁵, היינו מתלמידיו של עבר, שאין להם מלאכה ולא ארץ מיוחדת לדירתם אלא הולכים מעיר לעיר ללמוד וללמד. וכן מצינו בחכמי הגמרא⁹⁶ שהיו מכתתים רגליהם והולכים מעיר לעיר ללמוד תורה⁹⁷...

והנסיון מעיד שטוב מאוד לבחורים לעזוב עירם לילך למרחקים ללמוד תורה ובפרט שבכל מקום ומקום יש מעלה אחרת ויכול התלמיד חכם לקלוט בכל מקום הדבר המועיל בו ולכן מנהג היה בישראל מקדמת דנא לגלות למקומות של תורה⁹⁸. . . וזכות הגלות עומדת לו וכן מצינו באלישע שהיו לו תלמידים שהיה דואג למזונם ומלבושיהם⁹⁹. . . וכן מצינו ביצחק ויעקב אבותינו שהלכו ללמוד תורה בישיבת שם ועבר. . . ונרמז הדבר¹⁰⁰ בתורה שנאמר בערי מקלט¹⁰¹ "ואת גולן בבשן" וסמוך לזה "וזאת התורה אשר שם משה"¹⁰².

וכתבו הספרים הקדושים¹⁰³ שהקושיות שאדם מתקשה ללמוד באים על ידי העוונות המבדילים כמסך¹⁰⁴, והתרופה לכך לגלות, שגלות מכפרת עוון¹⁰⁵. ועוד, שאמרו חז"ל¹⁰⁶ שאם התלמיד הגון הרב הולך אצל התלמיד בא התנא ללמדנו שאל יראה כל אדם עצמו כתלמיד הגון אלא ילך הוא אצל הרב ויקיים בזה "יגעתי ומצאתי תאמיץ"¹⁰⁷.

94. מפרשים.

95. א, ט.

96. ראה בהמובא לעיל בארוכה.

97. משנת חכמים לרבי משה חאגיז דף יד טור ב, דורש לפרקים.

98. חלק יעקב.

99. אור זרוע ריש סימן אלף.

100. בעל הטורים על הפסוק שבהערה הבאה.

101. דברים ד, מג.

102. שם מד.

103. חיד"א.

104. ראה גם אגרת התשובה פרק ז.

105. ברכות נו, א.

106. תענית ז, א ועיין מנחות ז, א. אבות על הבנים.

107. מגילה ו, ב.